

PRÆFATIO IN LIBRVM CANTICVM

Canticorum Salomonis.

SALOMON filius David Regis Israel iuxta numerum vocabulorum suorum tria volumina edidit. Quorū primus est misle, quem Græci παραβολας, Latini proverbia nominant, eò quod in ipso sub comparatiua similitudine figuras verborū, & imagines veritatis ostendit. Ipsam autem veritatem ad intelligendū ingenio legentium referuauit. Secundum librum

Coeleth vocauit, qui Græcè συνέλογιστος vocatur, Latine concionator: eò quod conciones non solum specialiter ad vnum, sicut in Prouerbijs, sed in vniuersos generaliter dirigantur, docēs omnia, quæ in mundo cernimus, vana esse, & breuia, & ob hoc minime appetenda. Tertium librum sir hasirim prænotauit, qui in Latinam linguam vertitur Cantica Canticorum. Vbi per epithalamicum carmen coniunctionem Christi, & ecclesiæ mysticè canit. Dicitur autem Canticum Canticorum, eò quod omnibus canticis præferatur: Sicut in lege quædam dicuntur sancta, quibus maiora sunt sancta sanctorum. In his quidem tribus libris trium generum disciplinas composuit, quibus ad rerum scientiā peruenitur. In primis nanque ethicam, id est moralem, post hoc Physicam, quæ qualitatem naturæ comprehendit, ad vltimum theoricam, id est contemplatiuā. In Prouerbijs enim moralia docens, per communem quandam loquendi vsum altiore intelligentiam edidit, conseruationemque mandatorum, & doctrinæ coelestis institutionem succinctis verbis, breuib; sententijs copat. Sunt autem Prouerbia sub verbis alijs res alias explicantia, quæ aliter, quàm dicuntur, intelliguntur: plus in virtute sententiarum, quàm in sono verborum habent, quæ Græci παραβολας vocant Ecclesiastes rerum naturas discutens cuncta in mundo vana, & caduca esse deprehendit, rerumque omnium fragilitate conspecta, renuntiari mundo admonuit. In Canticis Canticorum supergressus visibilia, atque contemplans ea, quæ sunt coelestia, vel diuina sub specie sponsi sponsæque, Christi ecclesiæque, vnitatem declarat, atque animam ad amorem coelestium excitās, ad perueniendum ad consortium Dei puocat. Illud verò non est putandum, quod ab auditoribus nostris traditur, apud Hebræos hanc fuisse obseruationē, ne cuiquam hunc librum legere permitterent, nisi viro iam perfectæ scientiæ, & roboratæ fidei in petitiā: ne tam erudiret cognitio lubricas mentes, quàm textus ad concupiscentias corporales cōuerteret. Salomon, id est pacificus, quia in regno eius pax per quam futura pax ecclesiæ figurabatur. Iddid, id est dilectus, & significat illum de quo dicitur: *Speciosus forma præ filiis hominum: propterea benedixit te Deus in æternum.* Ecclesiastes, id est concionator, & significat illum, qui rationabiliter erat allocuturus, & congregaturus ecclesiam. Iuxta numerū vocabulorum, tres fecit libros. Prouerbia, id est, in quo libro docet paruulos non tam ætate, quàm sapientia, de æquanimi conuersatione in mundo, scilicet qualiter licitè possint vti temporalibus, Ecclesiasten, in quo instruit homines prouectioris ætatis, ad cōtemptum caducorū. Cantica Canticorum, scilicet hoc opus, in quo

in quo virum consummatum docet de solo amore Dei, vt requiescat inter brachia sponsi. Vnde, & Cantica Canticorum dicitur sua dignitate omnia alia excellens cantica. Per illa quippe vitantur vitia, cauetur hostis, per ista locupletamur virtutibus, domino coniungimur. Simili ordine etiam philosophi institutiones suas ponunt. Primum ethicam docent, postea physicam, & quæ in his profecisse vident, ad theoricam vsque perducunt. Materia, sponsus, & sponsa, id est caput, & ecclesia. Et modus quali desiderio membra capiti cohæreant, & ei placere contendant, & quæ dona ab illo, vel in præsentem accipiant, vel in futuro expectent, & quali affectione sponsus ecclesiam diligat, eam laudans, & admonens, & confortans. Finis est dilectio Dei. Quatuor mihi in hoc opere inuenisse videor personas, sponsum, & totales ipsius, sponsam, & adolescentulas cum ea. Alia a sponso, alia dicuntur a sponsa, nonnulla a iuenculis, quædam a totalibus sponsi. Congruū quippe est, vt in initijs sit adolescentularum multitudo cū sponsa, iuuenum turba cum sponso. Sponsum, Christum intellige, sponsam ecclesiam sine macula, & ruga. Angelos, verò, & eos, qui peruenerunt in virum perfectum, intellige amicos sponsi. Adolescentulæ, sunt sponfarum incipientium turbæ, iuxta modum quendam salutem adeptæ. Ex hoc autem libro Gentiles sibi epithalamium vendicarunt, & istius generis carmen assumptum est. Si vis ascendere ad Canticum Canticorum, necesse est de Aegypto egredi, vt post transitum maris rubri submersis inimicis, primum possis canere canticum: *Cantemus Domino, gloriosè enim, &c.* Sed quia adhuc longè es a Cantico Canticorum, perambula terram deserti spiritualiter, & consequenter Iordanis ad ripam constitutus, secundum canticum canas: *Anahe celi, quæ loquor, &c.* Et cum vniuersa transieris, ad altiora conscende, vt possis anima decora cum sponso, & hoc canere Canticum Canticorum.

Notandum, quod sponsa semper in domo, vel in ædulo, vel in aliquo interiori loco cum sponso manere concupiscit: quod mulieribus congruit. Ipse quod masculorum est, ad forinseca vinearum, vel ad huiusmodi opera amicam euocat: quia nimirum ecclesia, si posset fieri in tranquillitate pacis, domino sobolē educare desiderat. At ipse in præsentem eam crebris persecutionibus exercet, quò mundior ad æterna perueniat, ne si prospera contingant, incolatu præsentis seculi, vel exilij delectata, minus ad coelestem suspiret patriam. Synagoga congregatio, quod & lapidū: ecclesia conuocatio, quod rationabilium. Vtraque autem hæc portio iustorum in eadem fide Christi, & dilectione diuersis temporibus, illa expectando venturum, ista suscipiendo præsentem confors effecta est. Omnes animæ motiones, vniuersitatis conditor Deus creauit ad bonum, sed vsu nostro sæpe fit, vt res, quæ per naturam bonæ sunt, dum malè his abutimur, nos ad peccatū deducant. Vnus ex animæ motibus amor est, quo bene vtimur si sapientiam amemus, & veritatem. Malè autem, si carnem, aut sanguinem. Tu igitur, vt spiritualis audi spiritualiter amatoria verba cantici, & discce motum animæ tuæ, & naturalis amoris incendium ad meliora transferre.

1. Tim. 1. 26

Eph. 5. 6

† quandam

Exod. 15. 2.

E

Deut. 31. 2.

Quis amor bonus sit.

F

CAP.

CAP. I.

A *Osculetur me osculo oris sui.* Vox præcedentium adven-
tum Christi, qui orant ad patrem sponsum, id est Chri-
sti, in medijs precibus exauditur, & videns sponsum ad ip-
sum loquitur: Tangit me dulcedine præsentia suæ, quam à
prophetis sepius promissam
audiat, & velut osculum affe-
rens etiam mei oris attactum
suscipiat, & interrogat me
de via salutis audiat, & vtra-
que vnum faciens, osculum
pacis afferat. Osculari pro pa-
cificari ponitur, ad similitudi-
nem illorum, qui propter di-
scordiam a dominis suis re-
cesserunt, sed redeuntes se in
ulcem osculantur, & perfecte
pacificatur, sic synagoga Ge-
nus humanum a deo per pec-
catum remotum, optat recō-
ciliari per incarnationem filij. Quot præcepta ex eius præ-
dicatione cognoscit, quasi tot oris eius oscula suscipit. Lo-
quitur more amantis, quæ præ fervore dilectionis ordi-
nem loquendi non valet observare. Sicut enim in os-
culo duo corpora diversa iunguntur, sic in incarnatione
filij duæ substantiæ, divinitatis, & humanitatis penitus di-
versæ

versæ inseparabili coniunctione uniuntur.

Origenes. Introducitur nunc per historiam speciem spō-
sa quædam, quæ suscepit quædam sponsaliorum, & dotis ti-
tulo dignissima munera ab sponso nobilissimo. Sed pluri-
mo tempore moram faciente sponso, sollicitari eam deside-
rio amoris sui, & confici ia-
centem domi suæ, & agen-
tem omnia quatenus possit
aliquando videre sponsum
suum atque osculis eius per-
frui. Quæ, quoniam nec
differri amorem suum, nec
adipisci se posse, quod de-
siderat, videt, conuertat
se ad orationem, & suppli-
cet Deo, sciens eum pa-
trem esse sponsi sui. Con-
sideremus ergo eam leuan-
tem sanctas manus sine
ira, & disceptatione, in
habitu ornato, cum verecundia, & sobrietate, orna-
tam dignissimis ornamentis, quibus ornari deest nobi-
lem sponsam, estuantem vero desiderio sponsi, & inter-
no vulnere amoris agitatam, orationem, (ut diximus) fun-
dere ad deum, & dicere de sponso suo, *Osculetur me osculo
oris sui.*

INCIPIUNT CANTICA canticorum Salomonis.

CAP. I.

a Delectet, & certificet.

b Humanam naturam.

c Incarnatione filii, quæ est quasi
quædam prælibatio coniunctionis.

OSCULETVR me osculo oris sui:

habitu ornato, cum verecundia, & sobrietate, orna-
tam dignissimis ornamentis, quibus ornari deest nobi-
lem sponsam, estuantem vero desiderio sponsi, & inter-
no vulnere amoris agitatam, orationem, (ut diximus) fun-
dere ad deum, & dicere de sponso suo, *Osculetur me osculo
oris sui.*

a Meliora

Postilla venerabilis patris fratris Nicolai de Lyra super Cantica canticorum incipit.

CAP. V. T. I.

Osculetur me osculo oris sui. Expedito primo Salo-
monis libro, in quo traduntur documenta, quæ
faciunt ad illustrationem mentis, & secundo,
in quo inducimur ad cōtemptum affluentia
mobilis, hic consequenter incipit tertius, in-
ducens ad amorem supernæ felicitatis, sicut dictum fuit ple-
nius in principio primi libri, ubi posui quandam præfationē
pro istis tribus libris. Appetitus vero felicitatis superne pro-
cedit ex amore mutuo dei, & rationalis creaturæ, qui in hoc
libro describitur, ut plenius videbitur prosequendo. Tamē
ad maiorem dicendorum intelligētiā aliqua sunt hic præ-
mittenda. Primum est, quod translatio nostra in pluribus lo-
cis difereat a littera Hebraica, & similiter signatio capitulo-
rum. Secundum est, quod totus iste liber procedit parabolice,
nec tamen apparet lucide, quibus personis determinate
parabolæ secundum sensum literalem sint applicandæ, & hoc
cum prædictis difficultatem ingerit in hoc libr. Si enim hoc
appareret, sicut Iud. 9. b. ubi dicitur: *Dixerunt autem omnia li-
gua ad rhannum: Veni, & opera super nos.* Ex littera sequenti ma-
nifeste patet, quod intelligitur de Sichimitis, & Abimelech
quem vixit super se regem, tunc facile esset hunc librū
explicare, sed hoc non apparet, nisi in quodam generali, sci-
licet quod iste liber loquitur parabolice, de amore mutuo
sponsi, & sponsæ. Sed quis sit iste sponsus, & quæ sit hæc spon-
sa, late non apparet ex littera, propter quod accipiuntur va-
rie a diuersis. Quidam enim dixerunt, quod hic accipitur
sponsus ad litteram ipse Salomon, & sponsa filia Pharaonis
uxor eius prædilecta. Sed hoc non videtur verum, quia licet
hic amor inter sponsum, & sponsam potuerit esse licitus, ut
pote infra limites matrimonij contentus, sicut dixi plenius
super tertium librum Reg. 3. tamen carnalis fuit, & frequen-
ter habet talis amor aliquid inhonestum, & illicitum adiu-
ctum, propter quod descriptio talis amoris non videtur ad
litteras sacra scripturæ canonicas pertinere, maxime quia hu-
iusmodi libri spiritus sancto dictante sunt scripti. Salomō au-
tem amorem sui ad uxorem, & econverso, & delectamenta
ad hoc sequentia cognovit per experientiam, & non per spi-
ritualium revelationem, propter quod hic liber, qui semper
fuit ab Hebræis & Latinis inter canonicos libros reputatus,
ut patet per Hiero. in prologo galatæ, non videtur de hoc
amore conscriptus. Propter quod Hebræi dicunt, quod iste
liber

liber loquitur parabolice de amore dei, & plebis Iudaicæ,
quam sibi desponsavit in legis datione. Exod. 20. & sic ha-
buit eam, ut sponsam prædilectam. Expositores vero catho-
lici dicunt communiter, quod iste liber loquitur de amore
Christi, & ecclesiæ, accipiendo ecclesiam prout diuiditur
contra synagogam, quæ processit de latere Christi dormi-
entis in cruce, sicut Eva formata fuit de costa dormientis A-
dæ, & sic tam illi, quam isti nituntur ad suas intentiones li-
teram applicare. Salvo tamen meliori iudicio, utrique vi-
dentur in aliquo deficere. Primo in hoc, quod sponsam ac-
cipiunt nimis stricte Iudæi, dicentes, sponsam præcise esse
plebem Iudaicam cum gente conuersa ad ipsam. Catholici
vero plebem Christianam, quia in hoc libro ponuntur ali-
qua, quæ non videntur conveniēter exponi referendo ad
statum veteris testamenti. Et econverso aliqua, quæ non pos-
sunt conveniēter exponi de statu noui. Et ex hoc sequitur
defectus alius, quo Iudæi aliqua ad statum noui testamenti
pertinentia inconvēniēter exponunt de statu veteris, &
econverso catholici aliqua ad veteris test. pertinentia in-
convenienter exponunt de statu noui, loquendo tamen de
sensu literalis, cui prout potero, insistere intendo. Et est hic
sensus literalis, non ille, qui per voces significatur, sed qui
per res significatas primo intelligitur, sicut patet in exem-
plo supra posito de Abimelech, & Sichimitis, propter hoc
dicitur parabola a para, quod est iuxta, & bole, quod est sen-
tentia, quia iuxta significationem vocum aliud significat.
Igitur in hoc libro sponsus accipi videtur ipse deus, sponsa
vero ipsa ecclesia cōplectens statum utriusque testamenti,
quia sicut est vna fides modernorū, & antiquorū, variata tñ
secundum maiore, & minore explicationē, sic est vna eccle-
sia variata tñ sū maiore, & minore coniunctionē ad deū,
quia magis coniuncta est tempore noui test. & hoc modo
accipit ecclesiā beatus Gregorius home. 7. dicēs. Quis similitudi-
nē patrisfamilias rectius conet, q̄ conditor noster, qui eos quos
condidit sic possidet quasi subditos in domo, qui hēt vineā
scilicet universālē ecclesiā, q̄ a primo Abel inchoat usque ad
ultimū electū, q̄ in fine mūdi nasciturus est, quot sanctos pa-
tulit quasi tot palmites milit. Ecclesia vero sic accepta resp-
cit diuersa tēpora, & in aliquib. offendit sponsum, & in alijs
placuit. Itē constituta est ex diuersis gentib. ex Iudæis, & ge-
tib. ex iustis, & peccatorib. ex platis, & subditis, & hæc, & cō-
similis

Materia hu-
ius libri.

a Meliora sunt. Vbera spōsi Christi nominat quod muliebre est, ut ipso carminis initio figurate se loqui manifestet. Ideo desidero osculum quod est etiā redemptio mea, quia instructiones tuę, quę sunt lac, & nutrimenta puerorum, sunt meliores aliis doctrinis, quę nō fouent, sed occidūt simplices: sicut vinū enecat paruulos. Vnguentorum odoribus, opinio foret signari virtutum.

* Beda. Ac si patēter diceret: Ideo te aduenire, tuis oculis recreari cupio, quia tuę dulcedo presentię cūctis incomparabiliter eis, quę per præcones aduentus tui misisti, muneribus antecel-

lit. Vinū quippe feruorem scientię legalis, vbera vero dicit Rudimenta Euangelicę fidei. De quibus ait Paulus. j. Cor. 3. Lac vobis potum dedi non escam. Et iterum. j. Cor. 2. Non enim iudicavi me scire aliquid inter vos, nisi Iesū Christū, & hūc crucifixū. Vbera ergo sponsi meliora sunt vino, quia rudimenta noui Testamenti, quoscunque ex aqua, & spiritu regenerant, mox vitę cęlestis introitu aptos reddunt, quod longa legis observatio nequaquam facere valebat, ne in his quidem qui gustu supernę suauitatis accensi veraciter dicere Deo poterant cum Psal. *Et poculum tuum inebrians quam reclarum est*: probante Apostolo qui dicit, Nihil enim ad perfectum lex. Si autē vbera Christi, id est, primordia dominicę fidei meliora sūt vino legis, quanto magis vinū Christi, id est, perfectio doctrinę Euangelicę, cūctis legalibus cęrenoniis præstat: &c.

Oleum effusum nomen tuum. Ideo etiam desidero osculum: quia nomen tuū est oleum, &c. Sponsus a patre ad sponsam venit vnctus, ut sponsam vngat. A christiana Christus, id est, b vnctione vnctus, quod nomen per gratiā spiritus sancti in aptissime funditur in cūctos fideles. Nondum possum te osui amplecti, nomē tuum interea ex desiderio tui mecum eruoctabit. Nomen Iesu venit in mundum, & statim prædicatur. *Oleum effu.* id est in vniuersa terra Christi nomen prædicatur, nunc Moyse nomen auditur in gentibus, quod prius iudæ tantum claudabatur angustiis.

Vnguentum effusum nomē tibi. * Theod. Multiplices, inquit, hic ac

hi ac varij fontes, qui totū orbem terrarum odoris suauitate repleuerunt vnicam habent venam, & originē vnguentum tuum. In eo namque inhabitauit omnis pulchritudo diuinitatis. Et ipse cūcta simul spiritus dona ut homo suscepit. Quia circa clamat etiam Elías, *Egredietur virga de radice Iesse, & flos de radice eius ascendet, & requiescet super eum spiritus domini, &c.* Ideo dicit, *Vnguentum effusum nomen tibi.* Non vnguentum ait simpliciter, sed effusum. Quem admodum enim vnguentum in vase cōclusum inclusum continet, & ipsam odoris fragrantiam, si autē effundatur,

ipsum quoque replet aerem: sic Dominus Christus ante passionem paucis notus erat: at posteaquam crucem mortemque sustinuit, ac veluti corporis vas, aperuit, continuo beati Apostoli suauitate illa repleti sunt, terram percurrentes, & maria traicientes, omnibusque Euangelium nuntiantes, odoris suauitate mundum vniuersum compleuerunt. Ob id ait sponsa. *Vnguentum effusum nomen tibi.*

c Ideo adolescen. dile. te. Hęc dicēs, adolescentulas conspiciunt, quę dum prius loqueretur, non aderant, sed in precibus mediis ingreditur adolescentularum chorus, & sponsę laudatur eloquis. Vniuersę ecclesię, quę vnā catholicam ecclesiam faciunt, adolescentulę sunt: non vetustę per culpam, sed nouellę per gratiam, non senio steriles, sed etate mentis ad spirituale congruę fecunditatem. Et quia oleo tuę gratię omnes dolores criminum euacuasti. *Ideo ado. dilex. te.*

d Trahe me post te. Respondent adolescentulę: *Trahe me post te.* Sponsa non post tergum sequitur, sed sponsi iuncta lateri, famulę post eam ingrediuntur. *Trahe me post te.* Hucusque vox expectantium incarnationem saluatoris, & dona ipsius commendatum: hinc subinfertur vox illorum qui post tempora incarnationis ad fidem venerunt. Illa, ut veniret, & osculum afferret rogabat, hęc non ad se ultra eum descendere taliter flagitat, sed ipsa potius ad cęlos sequi desiderat: quod quia per se non posse fieri conspiciunt, eius ducatum implorat, ad quem venire desiderat. *In odore vng.* In consideratione miraculorum,

Intro- F

NICOLAVS DE LYRA.

milis faciūt difficultatē in hoc libro quia frequenter fit transitus de no tēpore ad aliud, & de vna parte ecclesię ad aliam, & de ecclesiā ad Deum, & econuerso quasi sub eodem contextu literę: & hoc propter connexionem sponsi, & sponsę ad inuicem, & partium ecclesię in vnā dem: sicut plenius dixi in principio Gen. in regulis de intellectu sacre scripturę. Sciendum autē quod licet ecclesiā a principio mundi inceperit, ut prædictum est, tamen specialiter nomen sponsi primò in datione legis in monte Sinai accepit: per quam plebs Israel fuit desponsata Deo per fidem, & latrām, aliis gentibus ad idololatriā declinantibus: propter quod Salomon spiritus sancto distante describendo amorem Dei, & ecclesię sub nominib⁹ sponsi, & sponsę, incepit a tēpore egressus de Aegyptiaca seruitute, quia tunc lex fuit data. Igitur iste liber diuiditur in duas partes: & in primā describitur amor iste pro tempore veteris testamenti, & in secundā pro tempore noui. Secunda incipit infra, cap. 7. prima diuiditur in tres, quia primò describitur amor prædictus prout spicit egressum de terra Aegypti. Secundo, progressum per viam deserti: ibi: Dum esset rex. Tertiò, ingressū termini, scilicet Iudę. 4. cap. i. Vadam. Primo in duas: quia primò ponit amorosa sponsa petitiō: secundo gratiosa sponsi responsio, ibi: Si ignoras. Prima adhuc in duas: quia primò ponitur petitiō amoris, secundo exclusio erroris, ibi: Nigra sum. Circa primum sciendum, quod populus Israel qui sponsa nomine hic intelligitur, multum desiderauit de Aegypto exire, ut liber seruitute dura, posset Deo liberius seruire, & ei amore seruentius inserere, ut habetur Exod. 4. Et istud desiderium exprimitur, cum dicitur: Osculetur me osculo oris sui. id est vnam Deum ostendat se ibi per signa, & effectus amicabilem, sicut sponsū sponsa prædilectā. Quia me. sunt vbe. tua vi. In Hebræo habet: Quia meliores sunt amores tui: Nomen enim Hebraicum hic positum, æquiuocū est amoris, & vbera. Hebræi sequuntur vnā significationem, translationem nostrā aliam. Sed in hoc videntur Hebræi melius dicere, quia secundum proprietatem Hebræi sermonis sponsa hic alloquitur sponsum. & commendatione vero sponsę non videtur decenter fieri mētio de vberibus.

ribus. Potest tamē dici, quod per vbera spōsi hic intelligitur plenitudo misericordię Dei. Est igitur sensus secundum Hebræos cum dicitur: Quia me. sunt amores tui vino. id est sapidiores menti deuotę quę quodcunque sapidum corporale gustu corporali. Et secundum translationem nostrā: Meliora sunt vbera tua vino. id est tuę misericordię plenitudo dulcior est humanę menti quā vinum gustui, quod inter corporalia est magis sapidum.

2 Fragrantia. Vel, fragranties secundum Hebræos.

3 Vnguentis opti. id est, plenitudo tuā misericordię, vel amores tui magis recreant animum deuotum, quā quodcunque redolens sensibili olfactum.

4 Oleum effusum nomen tuum. Per oleum hic intelligitur liquor aromaticus fluens de arboribus aromaticis in Arabia, & terra promissionis, & cōlectus seruatur in vasis. & quando effunditur super aliquem ad refrigerium seu medicinam emittit odorem suauem, per quem intelligitur in scriptura bona fama secundum illud Apost. y. Cor. ii. d. Christi bonus odor sumus, &c. Est igitur sensus, cū dicitur: Oleum effusum nomen tuum. Quod per mirabilia, quę fecit Deus pro filiis Israel in Aegypto, & in mari rubro, fama nominis, & bonitatis eius diffusa est ad alios populos, propter quā multi ad Iudaismum fuerunt conuersi. propter quod subditur:

5 Ideo adolescentulę dilexerunt te. id est alie gentes ad amorem tuum sunt conuersę. Multienim de Aegyptis hoc modo fuerunt conuersi, & cum filiis Israel exierūt de terra Aegypti, ut habetur Exod. 12. Similiter Ietro cū domo sua auditis mirabilibus, quę fecerat Deus Israeli Exod. 14.

6 Trahe me post te. Educendo me potenter de Aegypto.

7 Curremus in odorem vnguent. te per viā iustitię sequendo.

8 In odore vnguentorum tuorum. id est, tracti effectibus bonitatis tuę. Hoc tamen scilicet: In odore vnguentorum tuorū. non est de textu, quia non est in Hebræo, sed ab aliquo doctore fuit appositū per modum interlinearis glossę, quę postea inserta fuit textui per imitationem scriptorum.

a Intro-

A *Introduxit me rex in cellaria sua.* Sponsa in penetrale sponsi ingressa reuertit ad iuenculas, & nuntiat illis: *Introduxi me.* Vel, per spem in aternā beatitudinē induxit pluraliter pro omnimoda bonorū copia, quali iam dulcedinem regni celestis prælibauit, quæ mihi in cælis parata sunt, ipso reuelante cognoui: Moxque ad eam conuersa, qui sibi hoc reuelat, gratias agit pro beneficiis. Quattuor sunt in domo, porta, ascensus, trichinium, cubiculum. Per portam, fidem; per ascensum, spem; per trichiniū, charitatem; per cubiculū, ipsam beatitudinē intelligim⁹.

† labia 2. 2.

† amorum

* Origen. cum indicasset spōso suo sponsa quod adolescentulę odore eius capte curreret post ipsum, cum quibus etiam ipsa cursura esset, ut eis formam præberet in omnib. nunc quasi laboris sui consecuta iam palmam pro eò, quod concurrrens currentibus, introductam se dicit ab sponso rege in cubiculum eius, ut ibi videret cunctas opes regias. In quo usque meritò iocundatur, & exultat, utpote, quæ secreta iam regis, & arcana prospexerit. Hic est secundum propositum dramatis ordinem, quasi historicus intellectus.

B *Exultabimus, & læta.* Q. Non de perceptis muneribus ipsi nos extollim⁹, sed te memores per omnia quanta pietate aueritatē legis, gratia fidei euangelicę mitigare dignatus es: ideo non in nobis, sed in te exultabimus, quia recti oēs diligunt te, & sup omnia diligendū didicerunt. Rursus in penetrale sponsa ingressa, adolescentulę dum illius præstolantē aduentū lætæ concinunt pro sponsæ perfectione. *Memores vberum.* Et recti diligunt ad sponsę cōmendationē refertur.

C *Memores vberum tuorum su.* Illa (q̄ maior est) iam tuorū lacte vberum perfruitur: Nos quoque non quidē diligimus, sed diligemus. Deinde loquuntur ad sponsum. *Recti diligunt te.* Recti, oēs qui sunt recti corde super omnia te diligunt, nec recti sunt, qui tuo amorī aliquid præponunt, a quo solo habēt quicquid boni habent.

D *Recti diligunt.* Frustra se conditorem diligere credunt, qui eius monita contemniunt. Vere iusti, nec actu, nec cogitatu, nec dicto Deum violant.

E *Nigra sum.* Postquam ecclesia in cellaria est perducta, per cognitionem, scilicet, & per spem futurorum bonorū, postquam eū recto corde diligere, & in eius gratia gaudere didicit, restat ostendere quid pro amore illi⁹, & pro acquisitione bonorū, quæ gustauit, certamen subeat, & quid afflictione tolleret. *Nigra.* Q. promittitis vos mecum ituras, & potest vos tribulatio detertere, q̄ patior: sed nec afflictio, nec infamia vos deterreant, q̄ hæc virtutum formositatem conferent, & post

amorem

amorē restat patientia ad experimentū amoris. *Nigra.* Rursus adolescentulis sponsa respondet, & agitur de manifestatione. *Nigra.* Vilis quidē in oculis persequentium appareo, sed ante Deum veritatis confessione gloriosa refulgeo.

* Rupertus. *Nigra*, id est, prægnans inuenta sum: sed for-

mosa, id est, salua vir-

ginitate de spiritu

1 sancto impregnata.

2 Bene actum, & opus

3 me prouisum est, ut

4 ventura postmodū

5 multitudinem ad illud

6 Natiuitatis Ioannis

7 gaudium, reuertetur

8 in domū suā,

9 ne prius ab illis de-

10 prehenderetur in

11 vtero habens quam

12 ab eo B. Ioseph, &c.

13 Dicat igitur, *Nigra*

14 sum sed formosa,

filix Hierusalē: se-

cundum opinionē

male videtiū nigra

secundum fidem recte credentium formosa. Quam nigra & quam formosa? *Nigra sicut tabernacula Cedar.* niger, id est, ferus homo iure fuit eiectus cum matre sua, dicente Sara *Eiice ancillā, & filium eius: non enim erit hæres filius ancillæ cū filiis liberæ,* & eregione omnium fratrum suorū in solitudine fixi tabernacula, ita & ego iure eiicienda visa sum, ita ut vir meus Ioseph nollet traducere, sed vellet occulte dimittere me &c. Ergo nigra ego sicut tabernacula Cedar: quia sicut illa cum matre sua, ita & ego cum eo, quod conceperā, videba eiicienda, viri mei hæreditate, & domo indigna.

F *Sicut taber. Cedar.* Hic sicut, ponitur nō pro veritate, sed præstimatione insipientium, qui eam putant vitiorum, vel demonum mansionē, sicut pelles Salo. hic ponitur pro veritate Cedar. Ismahelis filius fuit, cuius manus contra omnes, & manus omnium contra eum, nullum inter homines habens locum, sed in tabernaculis pro nequitia, & ita semper habitans. Sic, & iusti pro meritis suis creduntur expelli, & affligi, & quasi hostes omnium iudicantur. vnde dicitur: *Eritis odi omnibus ho. propter nomen meum.*

G *Sicut pel.* Ecclesia in se carnalia mortificans desideria, & decora virtutibus, vero pacifico dignū sit habitaculū. Ideo caro dominici hominis vocatur pellis, quia sicut tentorium super aliquem tenditur ne a sole vratur, ita caro Christi i cruce extensa fuit nobis obumbratio vitiorum.

H *Decolorauit me sol.* Solis est vrere, & illuminare, sic verus sol exterius suos persecutionibus exurit, dando vires resplendi illuminat.

Ne vedeatis me quoniam infuscata sum ego, quia despexit me sol. * Ori. Hęc ipsa quę nūc nigra dicitur esse, in fine Canticī huius dealbata memorat ascēdere, incubens super fratrem suū. Est ita ergo nigra, quia descendit, si autē ceperit ascēdere, & incubere super fratrem suū, & adherere ei, nec omnino separa-

ab eo,

NICOLAUS DE LYRA.

1 Introduxit me rex. *Celestis.*2 In cellaria sua. *Reuelans mihi per Moysen secreta sua, secundum quod dicitur Exodi tertio a. Cumque minasset gregem ad interiora deserti, &c. Sequitur: Apparuit ei dominus, &c.*3 Exultabimus, & lætabimur in te. *Quod fuit impletum, quando transito mari rubro lætantes dixerunt: Cantemus dominogloriosē, &c. Exodi. 15.*4 Memores vberum tuorum su. *vinum recti. Vel, amorum tuorum secundum Hebræos: & exponatur ut supra.*5 Recti. id est iusti. 6 Diligunt te. *Filiali amore.*Precatores
iungunt in-7 *Nigra sum.* Hic consequenter ponit exclusio erroris. Circa quod sciendum, quod ecclesia in liliis semper habuit, habet, & habebit usque ad finem mundi cum iustis aliquos peccatores, & cum fortibus aliquos debiles, propter q̄ saluator cōparat eam sagena missa in mari ex omni genere piscium congreganti, Mat. 13. Et ideo fragiles Hebræi in Aegypto existentes, ex seruitute dura per impatientiā fracti reputabāt totam illam ecclesiam Deo abominabilem, sicut sponsa deformis viro suo, cum tamen Deus frequenter permittat electos tribulari ad suā purificationem, & meriti augmentationem: propter quod errorem fragilium remouet dicens: *Nigra sum.* id est turpis in conspectu Dei secundum imperitorum estimationem.8 Sed formosa. *secundum veritatem.*

9 Filix Hierusalem. id est o vos imperfecti de plebe Israeliticæ propter quod dicuntur filia in sexu femineo, & fragili.

10 Sicut taber. Cedar. id est Agarenorū, eo quod Cedar fuit filius Ismahelis, Gene. 25, qui fuit filius Agar Gene. 16. d. Agarenī verō nunc dicuntur Saraceni, tunc habitabant in tabernaculis expositis in bribus, & niuib. in hyeme, & solis ardoribus in æstate: propter quod denigrata erant exterius, pulchra tamen interius.

11 Sicut pelles Salom. *Nomine Salomonis, qui pacificus interpretatur, intelligitur ipse Deus secundum Hebræos, quia disponit omnī suauiter, pelles autem eius dicuntur hic operimentum superius tabernaculi, in quo Deus colebatur, quod erat de pellibus arietum, Exod. 26. & erat expositum pluuiis, & caumatibus: sicut filij. Israel duris laboribus in Aegypto.* 12 Nolite me considerare. id est iudicare.

13 quod fusca sim. id est obscura, & abominabilis Deo.

14 Quia decolorauit me sol. *Mulier enim pulchra de sua natura si se ardoribus exponatur, à pulchritudine sua exterius immutatur, tam talis immutatio accidentalis est, & procedit ab exteriori. Est igitur, solus; Quia decolora. me sol. id est ardor tribulationis Aegyptiæ, fecit me nigram, & turpem apparere: vnde dicitur de hoc ardore, Deut. 4. c. Vos autem tulit dominus, & eduxit de fornace ferrea Aegypti propter quod subditur;*

Sed

Fili

ab eo, erit dea' bata & candida, abiectione; omni nigredine, ve-
ri luminis luce circumfusa radiabit. Dicit ergo nunc ad filias
Hierusalem pro nigredine sua satisfaciens. Non puteris, o filia
Hierusalem, quod naturalis est ista ingredo quam videtis in vultu
meo, sed scitote quoniam despectu solis est facta. Sol enim

iustitiae quia me non
inuenit recte stantem,
nec ipse in me rectos
direxit lucis suae ra-
dios. Ego enim sum
populus gentium qui
prius non aspexi ad
solum iustitiae, nec ste-
ti ante dominum, &
ideo nec ille me aspe-
xit, sed despexit. ne-
que assistit mihi, sed
preteriit.

Filij matris. Et quasi
ad obiectionem infir-
morum dubitantium
respondet. Ostendit
unde primam perse-
cutorum rabiem per-
tulerit, quae grauior ap-
paret, per hoc quod a contribulibus. Filij, id est, apostoli de-

truxerunt sectam nostram. Paulus ecclesiae persecutor filius
fuit matris eius secundum carnem & educationem: & poe-
nitentiam agens ad sororis signa conuersus, praedicauit fi-
dem quam ante destruebat.

Posuerunt me. Vna erat in Ierosolymis vinea Christi, s.
primitiua ecclesia, quae in die pentecostes aduentu sancti spiritus
est constituta, cuius eo tempore apostoli custodes fuerunt: sed
facta persecutione dispersi sunt in regionibus Iudaeae & Sama-
riae propter apostolos, & sic contigit ut plures essent vineae, in
pluribus locis. Et dum persecutores Iudei volebant ecclesiam
perturbare, seminarium verbi spargebant: latius nolentes, &
nam persequendo multas constitui fecerunt. Cum ergo di-
cisset se afflictam parricidalis odio synagoga, mox subiicit, quam
um per hanc afflictionem profecerit, addens ex persona illorum
quibus predicandi cura commissa est. *Posuerunt me custodem in vi-*
neis. Greg. Vineae nostrae, actiones sunt, quas vsu quotidiani
laboris excolimus. Sed custodes in vineis positi, nostram vineam
non custodimus, quia dum extraneis actionibus implicamur,
ministerium actionis nostrae negligimus. Dum plures custo-
ditem vineas, ut alios lucrificarem, in quibusdam dana su-
stinui. Acerbitas persecutionis filiorum synagoga fecit me
vineam meam non custodire, quia relicta euangelica doctri-
na, ad legalium observationum differentias cogebant.

Indica mihi quem diligit anima mea: ubi pascas. Vox incipiens
ecclesiae de gentibus ad sponsam, quam multi pseudo prophetae
exerunt in mundum dicentes: Ecce hic Christus, ecce illic, exorat
ut possit discernere in quorum professione & opere possit in-
ueniri. *Indica mihi.* pastorem meum quem tota anima diligo, &
a quibus requies & pascua habeat, ne exitu turbata tentatio-
num,

num, per sodalium, id est, haereticorum conuenticula eam quaerere incipiam. Vel, in voce praedicatorum ad sponsum, ut discernere possint quibus vitae verba ministrare debeant. Deinde conspiciit sponsum, qui conspectus abscessit. Et frequenter hoc facit in toto carmine, quod expertus in se probauit, sepe ha-

bitus sponsus, sepe elabatur, donec vere tenebitur.

d In meridie ne vagari incipiam post greges. id est, in splendore maiestatis tuae, perfectis conuenit, non mane vel vespere. Vel, *meridie.* in exultatione tribulationum, quam immit- tit diabolus dolens mundum sibi surripi. Solet rerum qualitas ex tempore notari. Abraham meridie angelos suscepit. Ioseph meridie cum fratribus epulatur.

Gen. 18. 21

E

Gen. 43. 6.

Matt. 14. d.

2. Tim. 2. 2.

Moraliter.

c Sodalium tuorum. Haeretici sodales dicuntur, quia nomi-
nis eius & confessionis mysteria circumferunt.

f Si ignoras. Quia sponsa dum auxilia praesentiae Dei require-
ret in tribulationibus, ex persona infirmatum subiunxit: Ne
vagari incipiam: statim eandem trepidationem illius sponsus
imploratus benigna increpatione redarguit, secundum illud
euangelij: *Modica fidei*, quasi dicat, quasi tu times in tribulatio-
ne a me deseri, & in feruore denigratam te conquereris: sed
ego per tribulationes te pulchriorem efficere constitui. Quod
si forte hoc ignoras, nec reminisceris, quod nemo corona-
tur, nisi qui legitime certauerit, egredere a meo consortio.

Moral. Greg. Quando anima inter peccatores posita, ad au-
toris sui imaginem se conditam meminit, iuxta perceptam
similitudinis ordinem incedit. Quod si non cognoscit, egre-
ditur a secreto cordis in exteriores concupiscentias, & ad lata
viam ducta, sequitur exempla populorum. Dominus obiurgans eccle-
siam pauertem, admonet datam sibi gratiam, aduersus hostium insidias.
Exitu in vestigiis gregum. * Orig. quasi ad eam loquitur quae
intus iam sit anima, & intra mysteria collocata: pro eo ta-
men quod negligat semetipsam cognoscere & requirere
quam sit & quid, vel quomodo agere debeat, quidve non age-
re, dicitur ei, exi tu, quasi quae ob hanc desiderii culpam for-
as mittatur ab eo qui praestit. Sic ingens animae periculum
est scientiam sui agnitionemque negligere.

g Hædos tuos. Quia non iuxta mandatorum meorum regulam, sed
iuxta tuos errores instituunt. Iuxta, in vestigiis pastorum nouis-
sima fides, non inter oves, sed hædos. Vel iuxta, id est, ut sis similis
veris pastoribus, quia hypocritae sequi bonos videntur viros.

* Greg. Per hædos immunda cogitationes designantur,
per tabernacula pastorum conuenticula haereticorum exprimunt.

Qui

NICOLAUS DE LYRA.

Filij matris meae pugnauerunt contra me. id est, duris labori-
bus me afflixerunt Aegyptij. Qui dicuntur filij eiusdem ma-
tris cum Hebraeis, eo quod utrique de eadem terra fuerunt
nati, eo modo loquendi quo nati Parisiis dicuntur pueri &
filij Parisienses. Omnes enim Hebraei qui cum Iacob fue-
runt ingressi Aegyptum, mortui erant, quando Aegyptij ce-
perunt, eos affligere, ut haberetur Exodi primo. & ideo om-
nes reliqui erant in Aegypto nati.

Posuerunt me custodem vineis. Id est, deputauerunt me ser-
uilibus operibus. Et forsitan aliqui eorum tanquam serui e-
rant deputati nocte, & die ad custodiam vinearum.

Vineam meam non custodiui. id est, operibus meis intende-
re conuenienter non potui, propter occupationem in ope-
ribus Aegyptiorum.

Indica mihi quem diligit anima mea. Postquam sponsa peti-
it a sponso dilectionis affectum, hic consequenter petit ab
eo directionis effectum. Aliqui enim Hebraei laboribus fra-
tri reputabant Aegyptios felices, & cum eis ad idololatriam
inclinabantur: propter quod petit sponsa ab hac deuiatio-
ne praeseruari, dicens: *Indica mihi quem diligit anima mea.* &
construatur sic litera: O tu sponse quem diligit anima mea.

Indica mihi in meridie. id est, in hoc tribulationis ardore.

Ubi pascas. fideles tuos tanquam gregem tuum.

Ubi cubes in meridie. Id est, requiescas per fidem forma-
tam

tam ab infidelitate, & idololatria me praeseruando, propter
quod subditur.

7 *Ne vagari incipiam post greges.* Id est, alias gentes infideles.

8 *Sodalium tuorum.* Id est, regum & principum ipsorum,
qui dicuntur sic sodales Dei, eo quod cum eo participant in no-
mine. Dicuntur, n. reges & domini sicut ipse Deus, ut dicit Rab.
Sal. Sed mihi videtur melius dici, quod angeli sancti praelati
gentibus infidelibus dicantur hic sodales Dei. unde Danie.
10. d. Angelus praelatus Graecis vocatur princeps Graecorum,
& praelatus Persis, princeps Persarum. Et dicit beatus Dio-
nysius, quod fuerunt angeli sancti de quibus certum est, quod
sunt in societate Dei, & tamen praerant infidelibus populis.

Angeli princi-
pes infidelium.

9 *Si ignoras te de pulchra inter.* Postquam descripta est amorosi
sponsae petitio, hic consequenter ponitur sponsi gratiosus res-
ponsio. Et primo responderet ad petitionem secundam, ut con-
tinueretur litera ad immediatam praecedentem dicens: *Si igno-
ras te de pulchra inter mulieres.* id est, o tu plebs Hebraea inter
alias gentes pulchra, propter puritatem fidei & patriae. *Si igitur
ignoras te.* id est, times propter infirmos tuos, a via recta declinare.

10 *Egredere.* De societate & familiaritate idololatrarum.
quia scribitur Prou. 13. d. Amicus stultorum similis efficietur.

11 *Et abi post vestigia gregum.* id est, simplicium credulorum
quales fuerunt Abel, Seth, Enoch, Noe & consimiles.

12 *Et pascas hædos tuos.* id est, infirmos de populo tuo.

13 *Iuxta tabernacula pastorum.* id est, secundum documenta pa-

Qui ergo pugnare nescit, iuxta tabernacula pastorum heredes patet: quia quilibet obstitentibus tentacionum gladus viriliter non resistit. immundas cogitationes quasi heredes latentes in corde nutrit & efficitur ei similis, enā qui a fide recedit. Anima vero que sponsa Christi et heri occupavit, qualiter se habeat Christus tam docet cum ei per comparationem protinus dicit. *Equitatus meo in curribus Pharaonis, assimilavi te amica mea.*

† propter.

a *Equitatus.* Sicut priorem populum de Aegyptiaca servitute liberavi, sic te de persequentium manibus libera-

bo elidens Pharaonem, si te sponsam meam cognoveris, liberans a servitute diaboli, in fonte baptismatis passione rubricati, submerso ibidem autore. *Equitatus meo.* Quia dñs non vult ecclesiam ignorare scriptam, sed diligenter attendere quid donorum acceperit, quid pati debeat: consequenter post comminationem blanditur ei, quasi dicat. Si vis intelligere quomodo te scire debeas, intellige cum te comparaui, & tunc cognosces te talem per beneficia mea tibi collata, quæ turbari non debeas.

B *Equitatus.* Eques, sponsus, dicente propheta. *Et salus eius equitatio.* Quantum ergo differt meus equitatus ab equis Pharaonis, tantum melior es omnibus alijs filiabus. Sicut ille populus superuenientibus curribus Pharaonis perterritus est (sed celestis protectione salvatus, & per aquas submersis hostibus in terram promissionis introductus est) sic vnda mortis, quæ cunctis occurrere est mortalibus, prauos rapit in interitum, pijs referat iter ad salutem, & cetera omnia quæ ibi corporaliter, hic complentur spiritualiter. Dubitantem benigne increpat, & ne desperet in sequenti fidei amore viriliter confortat, ubi Pharaonis eq. comparat.

b *In curribus Pharaonis.* id est, in tempore curruum. Et nota superbiam: Pharaon, elidens vel dissipans interpretatur. Nec oportet ut vagari incipias cum me consolatore habeam, & praelatos quibus innitaris, per quos sublevis.

c *Pulchra.* Quoniam ostensum est, quomodo dominus ecclesiam inter aduersa protegat, restat ostendi quantum amorem ipsius domini inter aduersa seruet ecclesia. Vnde sequitur: *Pulchra sunt genae.* Tanta te verecundia salutaris virtute decoravi, ut castitatem promissæ mihi fidei nulla prauorum doctorum doctrina vel suggestionem corrumpas, a quibus timebas in errorem deduci. Pulchritudo mulieris in genis dicitur esse quam plurima.

Allegoricè.

C Allegoricè. In genis notatur signum pudoris, sicut in predicatoribus mos recte viuendi. Ecclesia etiam sponsi sui morte viduata, tanta tñ eius memoria tenetur, ut nullatenus exterorum possit recipere consortium: & pro suis & aliorum peccatis gemit. In collo, doctores: in monilibus opera illorum: quæ ea quæ

ea quæ verbo docent, operant. Quæ sit huius sobrietatis custodia le grā subdendo demonstrat. *Collum tuum sicut monilia.* Per collum namque cibos transiimus in corpus reficiendum, & verba proferimus, quibus secreta cordis proximis declaramus, i. doctores qui & verbis instruunt, & cibum salutis in

commissa sibi membra transfundunt. Qui monilibus comparatur, qui pulchri sunt moribus, & pectora virginum verbis & exemplis claudunt, ne adulter inferat matrem.

* Gregorius. Turtur postquam patrem suum perdidit sem-

mel, nunquam alteri se iungit, sed semper solitarie habitans in gemitu perseverat: quia quem diligebat non inueniens querit. Sic sancta quæque anima dum a sponso suo absens est, ab eius amore non recedit, sed in eius desiderium semper anhelat & gemit: & dum illum quem valde diligit omnino inuenit, quia ab omni alieno amore se retrahit, quasi in genarum verecundia castitatem cordis ipso habitu & actu exteriori ostendit.

d *Murenulas.* Alia translatio: Similitudines auri fabrefaciemus tibi cum distinctionibus argenti, quoadusque rex in accubitu suo est. Quod est aurum, id est, faciem meam in presenti vita non poteris videre, sed similitudinem claritatis celestis, per illuminationem scripturarum, videbis per speculum in enigmate, donec omnibus appareat, quod nunc latet in deitate. *Murenulas.* Pulchre describit sponsus eius pulchritudinem: Post hæc fit ei sponus in recubitu. Interim eo dormiente eius socij, id est, angeli consolantur eam, non habemus aurum, sed similitudinem auri fieri faciemus tibi, donec surgat cum stigmatibus argenti. Murenule, quæcunque bonæ institutiones quasi ornamenta aurum. In murenulis scriptura sancta, quæ auro spiritualium sensuum fulget interiorius, & argento celestis eloquij splendet exteriorius, per doctorum edificationem fit custodia sobrietatis, & per diuinæ scripturæ meditationem. Auro diuina sapientia, & argento diuini eloquij intus & exteriorius renitentes.

e *Faciemus.* Ego & mei opifices, quos plurimos ad eroganda semina verbi constitui.

f *Dum esset.* Acceptis ecclesia tantis a conditore suo muneribus & promissis, quæ hæc deuotione operum suscepit, manifestat dicens. *Dum esset rex.* quod est cum Dei filius in carne apparuit, ecclesia per ipsum mysterium incarnationis in virtute celestium feruore excreuit. Vel, cum esset in humilatione crucis humanum genus per crucem redemptum, exercitio bonorum operum odorem suauitatis asperxit. Christo rege in beatitudine celestis secreti quiescente, sanctorum virtus in ecclesia magnè nobis gratia suauitatis ministrat, qui quod eum querimus apparet.

NICOLAUS DE LYRA.

triarcharum, qui interrogati de sua conditione responderunt: Viti pastores ouium sumus nos & patres nostri, 47. a.

1 *Equitatus.* Hic consequenter respondet ad primam petitionem sponsæ quæ erat de dilectionis affectione, dicens: *Equitatus meo in curribus Pharaonis assimilavi te amica mea.* id est, ostendi manifestè veram dilectionem ad te, quando subueriti currus Pharaonis in mari rubro te persequentis, Exod. 14. d. Et tunc assimilavi te equitatus meo, id est, angelis meis quos valde diligo. Angeli enim sancti in multis locis sacre scripturæ dicuntur eius militia & exercitus: Et eodem modo dicuntur hic equitatus Dei. Militum enim turma & exercitus, equitatus communiter nominatur.

2 *Pulchra sunt genae tuæ sicut turturis.* id est, pulchritudo fidei tuæ est mihi amabilis. In Hebræo habetur: Pulchrae sunt genae tuæ in ordinibus, id est in ornamentis circa faciem tuam ordinate dispositis. Et ad hoc consonat litera sequens cum dicitur.

3 *Collum tuum sicut monilia.* Sunt enim monilia colli ornamenta. Hebræi enim de Aegypto exeuntes petierunt ab amicis, & vicinis Aegyptijs localia argentea & aurea de mandato Dei, Exod. 11. a. de quibus postea ornauerunt se in solennitatibus domini. Ratio vero diuersitatis literæ predictæ est, quia nomen Hebræicum ibi positum est æquiuocum ad turtures, & ordines. Translatio nostra sequitur primam significationem, Hebræi vero aliam, quorum dictio magis consonat litera sequens, ut visum est. Et ad id pertinet quod subditur.

4 Mure

4 *Murenulas aureas faciemus tibi vermiculatas argento.* Sunt enim murenule ornamenta opere plectili facta de filis aureis & argenteis & lapidibus intextis, quibus ornabantur capita mulierum, & ora vestium circa manus & collum.

5 *Dum esset rex in accubitu suo.* Descripto amore sponsi & sponsæ, prout respicit exitum de Aegypto, hic consequenter ad deum scribitur, prout respicit habitationem in deserto. Et diuiditur in duas partes, quæ primo ponunt huius amoris promotiuam. Secundo eius impeditiuam, ut appositam iuxta se positam magis eliceat. Secunda pars incipit ibi: Capite nobis. Promotiuam vero amoris ex parte sponsi sunt eius beneficia in deserto sponse collata, non tñ recoluntur hic omnia sed aliqua notabilia. Non ponuntur eodem ordine quo fuerunt collata, quia frequenter sacra scriptura prius facta posterius narratur & e converso. Igitur pars ista diuiditur in tres partes. In prima, ponitur beneficium cohabitationis diuinæ. In secunda coluntur nubes, & manna, & sub umbra. In tertia, legis data, ibi: *Vox dilecti mei.* Prima autem hic in duas: quæ primo ponitur dictum beneficium. Secundo, sponsus & sponsæ mutuæ colloquium, ibi: *Ecce tu pulchra.* Circa primum sciendum, quod maximū beneficium fecit Deus Israel in deserto, quoniam voluit habitare in medio populi in tabernaculo in quo erat propitiatorum tanquam sedes Dei, sicut dictum fuit Exod. 25. de quo loquebatur Moysi sicut homo ad amicum suum & per Moysen populo. vnde dicitur Deut. 4. a. *Nec alia natio tam grandis quæ habeat Deos appropinquantes sibi, sicut Deus noster adest cunctis obsecrationibus nostris.* De hac igitur habitatione Dei dicit sponsa: *Dum esset rex.* celestis.

In accu-

appetunt non vident, tanto ardentius per desiderium flagrant. **A** Vel dum esset cum patre, nardus, i. dilectio qua prior dilexit nos, dedit odorem, quia per dilectionem pp nos assumpsit carnem. Mirandus ordo verborum. Accubante rege nardus mea de odo. su. dum propter nimiam charitatem qua dilexit nos, filius factus est mulieris.

2 Nardus. quæ dicitur expellere tiores, fugare frigus, & asserre calorem, cui assimilatur homo do minicus, qui carnem assumendo se humiliavit, & se humiliando omnem tumorem superbie abstulit, frigus infidelitatis remouit, & feruorem charitatis intulit. Herba etiam hæc, quanto plus areritur, tanto maiorem reddit odorem, sic Christus.

b Fasciculus. mors dilecti mei, quæ pro mea salute subiit, semper in mea memoria commorabitur. Itæ fasciculo myrrhæ comparatur, dum pp nos crucis iniurias tolerauit. Myrrha arbor est Arabiæ, altitudinis quinque cubitorum, similis specie quam achantum dicunt, cuius gutta viridis atque amara, unde nomen accepit myrrha. Gutta eius sponte manans, pretiosior est, corticis vulnere vilior, quæ medendis infirmitatibus est salubris. unde. Et myrrhatum vinum à militibus accepit.

* Beda. Hoc iuxta literam impletum de Salvatore nostro legimus, quædo consummata passione illius & ablato corpore de cruce, venit Nicodemus, ferens mixturam myrrhæ & aloë, quasi libras centum. Acceperuntque corpus eius & ligauerunt in lintheis cum aromatibus. Dilectus igitur Ecclesiæ, fasciculus myrrhæ factus est, quoniam Dominus myrrha & aloë perlitus, lintheis inuolutus est. Qui videlicet fasciculus, inter vbera sponsæ commoratur, cum Ecclesia mortem sui redemptoris sine intermissione, intimo in corde meditatur. Inter vbera. n. cordis esse locum quis nesciat? Et fasciculus myrrhæ inter vbera sponsæ commorabitur, cum anima quæque Deo consecrata, mortem eius, à quo se redemptam nouit, intenta mente quantum vallet, imitari satagit: memor istius Apostolici sermonis. *Quia quicumque sunt in Christo, carnem suam crucifixerunt cum vitis & concupiscentiis.* Verum quia eidem morti mediatoris ac saluatoris nostri mox resurrectionis gloria successit, recte sponta subiungit. *Botrus Cypri dilectus meus mihi in vineis Engaddi.*

c Vbera mea. Castatum vbera non franguntur, sed meretricum laxis pellibus irrugantur. Vnde Ezechiel: *In Aegypto fractæ sunt manne tue.*

d Botrus cypri dilectus. Botrus cypri cum resurrexerit. In vineis Engaddi est, cum fidelibus spiritualia dona distribuit. Arborea balsami, quæ in Engaddi crescunt, quia in modum vinearum excolunt, vineas appellat. Sponsus Christus igitur est in vineis Engaddi, quia in carne veniens spiritu sancto plenus, credentibus eiusdem sancti spiritus dona largitur per chrismatisunctionem, in cuius confectioe oleum & balsamum commiscetur.

Engaddi

Engaddi fons edii. pp charismata quæ post resurrectionem deditur est in baptismo suis participibus. Engaddi, id est, ocululus meæ tentationis, & tentatio est vita hominis super terram. Quia morti mediatoris, mox resurrectionis gloria successit, recte subditur: *Botrus*. qui fuit fasciculus myrrhæ in amaritudine passionis. in dulcedine resurrectionis excitit botrus cypri. Quod myrrha enim tristificat, vinum lætificat.

e *Ecce tu pulchra.* Haec tenus ecclesia, quæ dilectionis pignora à sponso receperit testatur, cui ipse mox remunerationis vice responderet: *Ecce tu pulchra*. quasi ex hoc quod me diligis, pulchra efficietis.

f *Amica mea.* Alia translatio: Proxima mea, hoc est, in hoc quod proxima es speciosa es, & postquam ceperis esse speciosa, sine additamento pulchra es.

g *Oculi tui.* Alia laus sponsæ speciosæ, ut & nos laboremus speciosi fieri. *Oculi tui columbarum*. simpliciter Deum intueris, quia nihil aliud nisi ipsum quæris. *Qui viderit mulierem ad concupiscendum eam*, non habet oculos columbæ, sed qui habet, castis intuetur oculis, & legem & euangelium spiritualiter intelligit. In cuius columbæ specie spiritus sanctus apparuit. Ideoque & spiritualis intelligentia, & omnia spiritualia dona nomine columbæ designantur. Columba felie caret, rostro non lædit, in cavernis petrarum nidificat, alienos pullos nutrit, iuxta fluentia manet, meliora grana eligit, gemitum pro cantu reddit, gregatim volat, alis se defendit, visum recuperat. Ita sancti iuxta fluentia doctrinæ sedentes meliores sententias eligunt, homines à Christo alienos nutriunt Deo, si quas bonas sententias in hereticis inveniunt non peruertunt, ira irrationabili carent, in fide plagarum Christi refugium habent, gemunt pro peccatis.

h *Ecce tu pulcher es dilecte mi & decorus.* audiens sponsa se per dilectionem sponsi meruisse, ut ab ipso sponso laudaretur, sponso vicem in laudibus tribuit, non quod ei quod non habet suo præconio largiatur, sed intelligens decorem eius per quem, & ipsa decora facta est, ait: *Ecce tu pulcher es dilecte mi & decorus.*

i *Lectulus noster floridus.* Aliquando ecclesia quasi in lectulo cum sponso quiescit tempore felicitatis pacis, ubi Dei pulchritudinem liquidius aspiciat, & prolem fidelium flore fidei redolentem, ex aqua & spiritu sancto gignit. Aliquando cum sponso insurgente tentatione in acie consistit. Vel lectulus, pusilli fideles, qui Deo sunt quies & magistris suis, per hoc, saltem, quod peccare mortaliter nolunt, qui florent inijs bonorum operum, per quod dant spem fructus, id est, maiorum operum. Quietam in sponso vitam agere volens quales domus sint, in quibus eum suscipere velit insinuat. Pax ecclesiæ, virtutibus floret, & spirituali prole multiplicatur.

T g n a

NICOLAUS DE LYRA.

1 *In accubitu suo.* id est, in propitiatorio.

2 *Nardus mea dedit odorem suum.* id est, thymiana boni odoris, quod offerebatur in altari incensi in conspectu sancti sanctorum ubi erat propitiatorium.

3 *Fasciculus myrrhæ dilectus meus mihi inter vbera mea commorabitur.* id est, intra cor meum per iugem meditationem. Et dicitur dilectus fasciculus myrrhæ, quia sicut myrrha conferuat carnem à putrefactione, sic Deus mentem à peccati corruptione. Et quia non solum mentem seruat, sed etiam delectat, ideo subditur.

4 *Botrus.* & ordinetur sic litera. *Botrus cypri in vineis Engaddi.* Est autem Engaddi locus ubi crescit balsamum prope mare mortuum: ut apparet in descriptione terræ sanctæ: & ibidem crescit arbor aromatica nomine cyprius, quæ facit grana limul iuncta sicut in vuis vineæ, & inde locus vineæ dicitur, ut dicunt aliqui: Et ideo cyprius non est hic nomen insulæ quæ est in mari mediterraneo, quia ibi non sunt distæ vineæ.

5 *Dilectus meus mihi.* id est, magis delectat me spiritualiter, quam quodcunque sapidum & suauem delectet corporaliter.

6 Ecce

6 *Ecce tu pulchra es amica mea.* Post cohabitationem sponsi & sponsæ, ponitur hic mutuum colloquium gratiosum sponsi & sponsæ, quod solet esse in corporalibus ex cohabitatione: & secundum hoc dicit sponsus: *Ecce tu pulchra es.* & duplicatur hic pulchra, ad denotandum pulchritudinem mentis & exterioris conuersionis.

7 *Oculi tui columbarum.* per simplicem contuitum, qui multum decorat sponfam corporalem: & per hoc in sponsa spirituali simplicitas intentionis intelligitur eam decorans, secundum quod dicit saluator Matt. 6. c. Si oculus tuus fuerit simplex, totum corpus tuum lucidum erit. Et respondet sponsa.

8 *Ecce tu pulcher es dilecte mi, & decorus.* cuius pulchritudinis non est finis.

9 *Lectulus noster.* id est, tabernaculum, in quo sponsa per Moysen, & Aaron, & alios sacerdotes in quiete contemplationis quasi in lecto quiescebat.

10 *Floridus.* quia operimentum interius tabernaculi erat de cortinis varijs coloribus, & pulchra varietate contextis ad modum diuersorum florum Exodi. 26. Et quia templum Salomonis postea fuit edificatum ad similitudinem huius tabernaculi, ideo occasione huius dicitur hic de ipso.

Tom. 3.

Mm 2

C *Tigna domorum nostrarum cedrina.* Domus varia, per mūdū de gentibus ecclesia. *Tigna.* quæ ad inuentionē domus solēt fieri, prædicatores, quorū verbo & exemplo structura ecclesie ne corruat, continetur. Laquearia, quæ ad decorē domus solent fieri, simplices famuli Christi, qui tignis adherent & sustentantur qui non doctrina, sed virtutibus ornant.

* Greg. Cedrus quæ serpentes reprimat & fugat, sublimiores significat sanctos, cypressus simplices.

Per tigna etiam dilectionem Dei possumus intelligere, per laquearia dilectionem proximi, quæ sunt partes virtutis eminentioris in cordibus sanctorum quæ sunt domus Dei. Cedrina verò & cypressina ideo dicuntur, quia sicut hæc ligna incorruptibilia sunt, ita charitas nūquā excidit. Per domos, plures Ecclesias intelligimus, per tigna cedrina, prædicatores designamus, per laquearia cypres-

cypressina ipsos populos figuramus. Tigna. n. rectum sustentant, laquearia verò domum implent & ornant. Sic & in sancta Ecclesia prædicatores boni scripturam diuinam in corde & ore portant, quam fidelibus quasi cæcū expandentes prædicant, ut dum Ecclesia prædicatione celesti instruitur, munimen accipiat quo ab imbribus tentationum protegatur. Cedrus autem & cypressus impuribilia ligna esse perhibent. Quibus bene om-

nes electi figurantur, quia dum temporalia nullo desiderio sectantur, æterni sunt, eo quod mente in æterna figura figuntur.

b Cypressina. Cypressus Græcè dicitur, quod caput eius à rotunditate in acumen erigitur. unde & *χένος* dicitur, id est, alta rotunditas, hinc & fructus eius chonus dicitur. unde: *Chonifera cypressi.*

NICOLAUS DE LYRA.

I Tigna domorum nostrorum laquearia nostra. De talibus enim

enim lignis fuit illud templum edificatum, ut patet tertio Regum. Et subdit sponsa tanquam de beneficiis sponsi grata.

CAP. II.

E *Gloss.* Quia presentis temporis statuti labor magis quā requies conuenit, recte sponsam otio delectatam ad laborum exercitia prouocat.

B *Q.* Tu quidem volens pulchritudinem tuā mihi commendabilem reddere, delectaris in quiete secretis florere virtutibus: sed scias, quod ego alteriusmodi pulchritudinem requiro in præ-

senti, quia sum flos virtutum à quo oīs fructus campi egreditur, quia odorem meū toti mūdo innotescere cupio quod non pōt impleri nisi intermissa quiete qua delectaris, ad officiū predicationis accingaris. Et lilium conuallium magis quā montium, quia claritatē meā humanitatis, vel splendore æternæ lucis vel deitatis magis reuelo humilibus, & paratis ad patiedū. *Q.* Memēto q. qui de virgine nasci potui, qui Deus sum humiliter in mundo apparui, hominibus me sociū esse exhibui, humiliter usq; ad mortem veni. Ideo desiste quietis securitatem querere. unde subdit: *Sicut li.* Sicut campus floribus ornatur, ita mundus mea notitia & fide decoratur.

b Sicut li. Laudato se laudat sponsam, ita. Sicut lilium nō potest spinis cōparari inter quas sepe exoritur, eodē modo proxima mea super oēs filias lilium est. *Sicut li.* Tu requiē queris & laudes lætuli, sed scito quia cādidior tribulationū aculeis efficiaris, & maior est fructus predicationis quā quietis.

c Sicut ami mea Greg. In ecclesia nec mali sine bonis, nec boni sine malis eē pōt: bonus nō fuit, q. malos tolerare nō potuit.

Aug. Aduersarium hęc sum dogmatibus eius integritas tanquā spinis pūgitur, ut contra hostes suos vigilans exerceatur, donec eminens tanquam lilium in capite sponsi sui, candore ipso decoretur.

d Sicut ma. Sponsa laudata & exēplo sponsi ad patiedū admonita, reciproca laude sponsum attollit, q. inter bonorum opera t̄ similiter sanctus emineat, & se passurā promittit, q. patit̄ eo præsidente qui est refrigerium & refectio. *Sicut ma.* Vnguentorū odor quamuis suauiter redolet, non est tamen ad

CAP. II.

a *¶* Decet mundi, gloria humilium, virginis integritas de inculta terra ortus. *b* *¶* Potest in hoc humilitas parentum Christi accipi, quia pauperes elegit parentes.

C *Co* *¶* flos campi, & lilium conuallium.

a *¶* Quod pūgitur a spinis, candorem tamen retinens, & tunc magis em odorem effundens. *b* *¶* Id est, tē pūgentes dum a statu diaboli mouentur. *c* *¶* Non solum ab infidelibus, sed etiam eorum, improbitate pūgeris, quos in filiarum numero gaudebas reacceptisse.

Sicut lilium inter spinas, sic amica mea

a *¶* Visu, odore, & gratia antecedit omnia ligna sylvarum. *b* *¶* Omnes institutiones ad comparationem institutionis diuinæ infirmitates sunt, id est, infirmitates sylvarum.

c *¶* Sic Christus præcedit omnes sanctos, qui diemur filii Dei gratia, ipse natura.

d *¶* Quasi ab ætū desideriorum carnalium sub aduentu illius protectione requiescit, vel vmbra, id est, diuina scriptura.

Inter filias. Sicut malus inter ligna sylvarum, sic dilectus meus

Inter filios. Sub vmbra illius quem t̄ desideraueram sedi, &

ad edendum suauis. Malum autem optimi saporis & odoris tale est, ut fauces dulcore delectet, & spiritum mulceat odoratus.

* Greg. Ligna syluestria esui hominum habiles fructus non gignunt. Malus vero quod gignit, congruē & salubriter homines edunt. Merito ergo p̄ malum Christus, per syluestria vero ligna ceteri homines figurantur: quia in solo Christo cibum salutis quoties querimus inuenimus: in eius verbis & exēplis aīas nostras fructu suauis & salubri reficimus. Ipse est quippe lignū vitæ, quā nobis tribuit. Ipse est qui dū nobis semetipsum inspirat, aīam pascit. In ceteris verò si quid refocillationis inuenimus, non quod illorū sed quod Christi est, ab illis sumimus: quia quicquid in eis p̄ter Deū est, mortiferū nobis p̄culdubio inuenimus.

e *Sub vmbra.* Ideo dilectū oībus præpono, quia in sola pietatis eius protectione, cuius desiderio ardebat, refrigeriū tribulationū me inuenisse cōspicio, & suauissimū donorū eius fructū sentio, quo me perpetuo reficiendā confido. Desiderauerat aut sub vmbra autoris respirare, cū se sole p̄secutionū fuscata querebatur, cum Dei auxiliū implorans clamabat: *Iudica mihi quem dī. a. mea: ubi pascas, ubi cubes in meridie.* cū nō solū pressurā tēdio fatigata, sed recordatione pulchritudinis & decoris eius illecta dicebat: *Leſulus n̄ floridas, cuius desiderij se cōpotem factam ostendit, dicens. Sub vmbra.*

Et notandū q. superius tigna cedrina & laquearia cypressina predicabat, non tñ horum sibi protectionē sufficere memorabat sed solam vitæ arborem, in cuius vmbra quiesceret, & fructu reficeretur, querebat: quia sancti exemplis, doctrina, & intercessionē, suffragia ferunt: soli tñ saluatori dicere habemus: *Fili autem hominū in protectione alarum tuarum sperabit.*

f *Sedi & fru.* &c. Nō dicit sedeo, sed sedi. Huiusmodi profectus sunt ecclesiarū, ut in exordio desideret q̄spia in virtū vmbra cōfidere, ut ad eū veniat corpus eius, ex quo vmbra nascitur: ideo & natiuitas Iesu ab vmbra cepit, & in veritate finitur.

NICOLAUS DE LYRA.

CAP. II.

E *Gloss.* cāpi. i. mō habet purā, et mūda extra vilitatē Aegypti. Et lilium conuallium, quasi dicat, quādo eram in Aegypto, eram quasi lilium in monte, cuius color obfuscat solis ardore, sicut dixit supra. Decolorauit me sol, sed modo sum sicut lilium in valle, quod habet colorem recentem ex vallis hyemalis. & quia Deo placet sponsæ gratitudo, ideo subdit eam commendando.

3 Sicut lilium inter spinas, id est, sicut lilium redolens, & suauis: comparatur ad spinas asperas & pūgentes.

4 Sicut amica mea, id est, plebs Hebraica.

5 Inter filias, id est, gentes alias quæ sunt idolatriæ deditæ, & innocentē tractant asperē, sicut patet de Aegyptijs, qui tractauerant Hebræos valde dure. Et subditur responsio sponsæ.

6 Sicut

6 Sicut malus, quæ est arbor fructifera.

7 Inter ligna sylvarum. Quæ communiter sunt infertiles.

8 Sicut dilectus meus. A quo procedunt cuncta bona.

9 Inter filios, id est, aliarum gentium Deos, a quibus nulla bonitas procedit, sed sunt inutiles omnino.

10 Sub vmbra illius. Hic consequenter ponit duplex notabile beneficiū. Primum est beneficiū colūmæ ignis et nubis, q̄ illuminabat noctē, & de die tēperabat solis ardorē. Exo. 13. & quā ad hoc dicit sponsa: Sub vmbra illius quæ desideraueram sedi. *i. mansi vel habitavi, sicut dicitur Deut. 1. g. Seditis ergo in Cadesbarne multo tempore, id est, mansistis.* Secundum beneficiū fuit manna cælitis datū in cibum Exo. 16. c. De quo cibo dicitur Sap. 16. c. Panem paratum de cælo præstitisti eis, sine labore, oē delectamentum in se habentem, & oīs Aporetis suauitatē, & hoc est quod subditur: Fructus eius

finitur. Sicut dicitur: *Spiritus sanctus superueniet in te, & virtus altissimi obumbrabit tibi.* Sic postea ad meliora fit transitus.

a *Dulcis.* Quia in eo intelligit anima causam vitæ, dum & corporaliter percipit.

b *Introduxit me.* Hęc refectio quātē dulcedinis, quātē sit virtutis ostenditur, cum

subdit: *Introduxit me.* id est, spe futuræ gloriæ adeo letificauit, ut iam seculi non sentiā labores. *Introduxit.*

Ambrosius. Quā m ei to guttur meū dulcedinem gratiæ eius attingit, ita me recreatam spiritu, & ab amore terrenorum in superna translata sentio, ac si in cellam vinariam introducta, noui sim meri odore & poculo resecta.

Typicē per vinum gratia spiritus sancti notatur. Cella vinaria est ecclesia, in cuius unitate tantum dari solet & accipi spiritus sanctus, quam ecclesiam de toto orbe collectam, Deus in vnam sibi domum fabricauit quam spiritus sanctus suis charismatibus consecrauit. Quę fabrica, quia in charitatis maxime fundamento ipso operante consistit, recte subditur.

* Beda. Mox, inquit, ut dulcedinem gratiæ eius guttur meū cordis attingit, ita me recreatam spiritu & ab intimarū rerum oblectatione in superna desideria translata esse sentio, ac si in cellam vinariam introducta, nouo sim meri odore, simul & poculo resecta. Vnde merito qui talia bona dedit, inextinguibili in se redamandum charitate connectit. Typicē autem quia vini vocabulo sancti spiritus solet gratia designari, Dominus attestante cum dicit. Quia vinum nouū in vtres nouos mittendum est, id est, in mundis cordibus feruor est donorum spiritualium infundendus. Cella vinaria ecclesia debet intelligi, in cuius unitate solummodo spiritus sanctus dari solet & accipi. Introduxit ergo dilectus amica suam in cellam vinariam, quia Dominus ecclesiam de toto orbe collectam in vnam sibi domū fabricauit, quā sui spiritus charismate consecrauit. Quę videlicet fabrica, quia in charitatis maximē fundamento, ipso operante consistit: recte, postquam se in cellam vinariam introductam dixit, addidit. *Ordinavit in me charitatem.*

c *Ordinavit in me charitatem.* Multorum charitas inordinata est, quod in primo est, ponunt tertium vel quartum. Primo, Deus diligendus est. Secundo, pariter, inde filij, post domi fici, qui et si boni sunt, malis filijs præponendi sunt. Secundo hoc in euāgelio ad cuiuscunq; dilectionē propriū point. Diliges dñm Deum tuū ex toto corde tuo, & ex tota mente tua, & proximum tuū sicut teipsum. Inimicos non ex tota virtute, non sicut teipsum, sed simpliciter: Sufficit. n. quod diligimus, & nō odio habeamus. Vel ipse prior dilexit me, & diligendo ut eū amare nossem, donauit. Vel ordinavit, id est, ordinata charitate, mea singula membra, id est, electos oēs sibi copulauit, eminentiora ampliori affectu cōplectitur. Quantum charitas mentem quam perfectē absorbuert ab amore infirmorum sustollat, ostendit, cum subditur.

d *Fulcite.* Iā supradictis cōtortata, ita in amorē Dei ardet, ut p nimio amore vel penis illatis lāguor carnis imminet. Vel fulcite, i. vos alij vel perfectiores, vel incipientes bene operādo sitis mihi recreatio, ut in bonis operibus vestris quiescā, quæ adhuc non possum quiescere cōtēplando vultum Dei. Ideo fulcite, ut & p̄sens & futurū sublidū habeatis, i-

cut ego in languore meo habeo. Quāto se ad amorē sponsi accendit, tanto ab amore temporalium languescit. vnde subdit: *Languet.*

e *Læua eius.* Noli aliunde capiti requiem querere, si enim læuam eius habueris, omnia tibi quæ mea sunt tribuentur.

Læua eius sub ca. meo.

Cum corda fidelium in hac vita, per sacramentorum participationē, per pignus spiritus, per scripturarū solatia confortantur:

quæ & ad subsidium peregrinationis dat

Deus: dextera ample xabitur, cum post hanc vitam cœlestia prēmia accipiemus. *Læua.* (id est, præsens vita & temporalia Dei dona) dū per spem mentem roborat, est sub capite

ad consolationem data. Et dextera, id est æterna vita ample xabitur, sicut protegens, quando per remunerationem nos glorificabit. Q. temporalia Dei beneficia (quod à mundi cupiditatibus & perturbationibus aliquantulū quiescere quæ) adiuuant in hoc loco peregrinationis, & æternorum promissio amplius delectat.

* Greg. Per læuam sponsi vita præsens, per dexteram verò vita æterna designatur. Per caput autem spōse mens quę animę principatur, assumitur. Sed læua sponsi sub capite spōse esse dicitur, & dextera eius amplexatur eam: quia vitam temporalem sub mente sua semper ponit, vitam verò eternam, ut omnimodo amplexetur, concupiscit. Hęc quippe quę videt, magnanimitate mente sublimi conculcat, officiis cœlestibus se occupat. Hęc necessitate tolerat, ad illa summo desiderio quā brachio dextero sponsi astricta suspirat. In quę cum aliquantulum intrat, delectabiliter quiescit, cuius quietis dilectione mundanos tumultus omnino fastidit. Sic quiescentem utique sponsus amplius diligit, & ab eius excitatione improbos quosque repellit, dicens: *Adiuo vos filia Ierusalem per capreas ceruosque camporum, &c.*

f *Adiuo.* Primitiua ecclesia ad gentes conuersa, & quasi in persona eorū hucusque locuta, cum ex amore interiori corporis defectum iam patitur, monet spōsus nouellam ecclesiam, ne peccando inquietet eam. Quam amabilis sit Deo huius ecclesię & cuiuslibet fidelis animę pausatio, ex response sponsi declaratur.

g *Per capreas.* id est, si velitis esse comparabiles capreis vel ceruis in virtutū altitudine & pretiosioribus cibis, & in agnitione, quæ medela sit congrua vestris vulneribus, si vulnera habetis. Caprea & cerui, munda animalia, venenorum inimica, ruminantia, opera spiritualium virtutum figurant, cōtra virulenti hostis insidias. Cerui tēpore amoris discedentes à patria, alter clunibus alterius capite imposito se sustentant, ordinatim incedentes, primus fert, vltimus tantum fertur, primus fatigato, vltimus succedit: canibus insequētib; per diueta cornibus dorso impositis illæsi euadunt. Caligantibus oculis serpētem comedunt, & hausto fonte visum recuperant & deponunt superflua. Sic sancti amore Dei renuntiant terrenis. Alter alterius onera supportant, minus enim onerati peccatis alleuant oneratos, condonando, pro eis orando. Robur datum per spiritum sanctum, menti suę supponunt dum vrgentur ab impijs, & sic transeunt illæsi, F diabolus comedunt, id est, annihilant in se, & potato fonte, id est, Christo, visum interiorem recuperant, & pellem ponunt, id est, immunes fiunt à peccatis.

Ne su-

NICOLAUS DE LYRA.

cis gutturi meo. Tercium beneficium fuit ritus sacrificiorum, per quā placabatur offensa diuina, & conferebatur gratia, non ex sacrificijs secundum se, sed in quantum fiebant ex offerentium fide & deuotione, & quantum ad hoc dicit sponsa.

1 *Introduxit me.* i. ad altare holocaustorum, ut dicit Rabi Salomon, quod dicitur cella vinaria, eo quod in libaminiis sacrificiorū ibi effundebatur vinū, et tūc Leuita cātōres incipiebāt canere diuinas laudes, quā ordinantur ad dilectionem Dei, & proximi. & ideo sequitur.

2 *Ordinavit in me charitatem, &c.* Licet autem per charitatē Deus habeatur in via, hoc tamen non est in re, per quem modū habetur in patria, sed in spe. Licet autem spes in quantum est de bono, causet de-

stationem: tamen absentia realis huius boni inducit afflictionem, secundum illud. Proverbio. decimotertio. b. Spes quæ differtur, affligit animam. & hęc afflictio vocatur hic languor sponsæ. Mulier autem languida corporaliter delectatur floribus, & pomorum odoribus, & sponsi amplexibus: per quā hic designantur metaphoricē diuina consolationes, quæ dantur sperantibus in se, cum dicitur.

3 *Fulcite me floribus: stipate me malis.* & patet ex dictis litera. Et quia continuatio talium consolationum est appetenda, & subtra-

lio abhorrenda, ideo subditur.

4 *Adiuo.* i. infirmi de populo Israel, ut dictum est supra ca. primo.

5 *Per capreas ceruosque cāporum.* id est, per patriarchas, qui sic notantur in scriptura, Gen. 49. c. Nephtali ceruus emissus, &c.

A *Ne suscitatis.* Greg. Si subditi aliquid peccant, propter quod doctores a quiete surgere cogantur, non tantum pena illius peccati incurrunt, sed etiam puniuntur pro inquietatione doctorum, quia qui doctores celestibus intentos inquietare praesumunt, etiam virtutes quas habere se credebant, perdit. Adiuuantur sponso, sponsa libenter suscipit, & audiens determinationem istam appositam, scilicet donec ipsa velit, animaduertit sibi latenter praecipitur, ut ipsa sponte surgere velit, promittit ergo se surrecturam, & proponit talem ipsam pro quo velit, & tempus congruum. Postquam enim apostoli in primis ecclesia gentium positi, in tantam perfectionem se, & alios induxerant, ut iam contemplationi vacarent, iterum intelligit sibi impositam necessitatem discurrendi per totum mundum, & constituendi novas ecclesias.

B *Vox dilecti mei.* Hec est quam audiui adiurantem filias Ierusalem ne me suscitarent, gaudeo, consolatoriam eius vocem audiens, dum eius faciem nondum video: tamen subleuato ad celum animo, aliquam suauitatem futurae beatitudinis praegusto, etiam in hoc praesenti.

Salutem in montibus. Saltem in montibus, & quasi pedes ponit quo signo ibi fuisse dignoscitur, quia cum per passionem & vnde conuersionem imitatur. Saltem fecit de celo in veterum, de vtero in praesepe, de praesepe in crucem, de cruce in sepulchrum, de sepulchro rediit in celum. Ipse est qui eleuatus est super omnes montes, & colles, id est, sanctorum tam maiorum quam minorum altitudines.

Transiliens col. In collibus non apparent signa pedum, sed vmbra superuolantis suscepit, quia etiam non ut illi maiores, tamen aliquatenus imitantur, & ab eo visitantur. Montes & colles sunt, qui generalis ecclesiae conuersionem quasi floridam camporum planiciem, singulari mentis puritate transierunt & ab inmundis recedentes viciniorum superna contemplantur. In quibus saltem, quia corda sublimium crebra visitatione illustrat, & non minet sed saltem, & transilit, quia hac dulcedo contemplationis breuis est & rara, propter grauedinem carnis, quia terrena inhabitatio aggrauat sensum multa cogitantem.

Similis. Quia acutem videt, & in altis montium habitat, velociter saltat. Vnde & rarius a nobis videtur: semper ascendit a naturae usque ad finem patris. *Similis.* Et quantum diuinitate sua ita omnes transcendit, tamen factus est homo pro me natus est de Gentili & patriarcharum semine. In assumptione carnis, & humanitate comparatur caprea, in varietate virtutum, & miraculorum hinnulo. Ceruus flatu narium serpentem de cauernis extrahit, & superata perniciem veneni pabulo delectatur. Quomodo istis versiculis speculatiue vite sublimitas est expressa, re-

sa, restat actiue vite, quae omni ecclesiae communis est, perfectionem ostendere. Vnde sequitur: En ipse stat, &c.

P. si parietem. Paries qui ab eius aspectu nos seducit, mortalitatis conditio est, quam peccando inuimus, qui ita conditi sumus, ut si non peccaremus, omnes electi diuinum lumen in-

desse cerneremus:

ad quod intuemur per pauci perfectiores, cum labore, fide purificati nunc pertingunt, sed in hoc pariete misericordia Dei fenestras & cancellos vnde nos prospiceret fecit, quia mentibus quamquam oppressis, gratiam suae cognitionis aperuit, & crebra nos suae inspirationis luce respicit. Per cuius inspirationis pro spectum, quia hoc inanimatus Deus agit, ut nos a temporalibus ad promerenda celestia prouocet, recte subiungitur. En dilectus meus loquitur mihi, qui su-

pra monuit filias Ierusalem ad custodiam meae quietis: me ad colendas vineas mittit: ostendens opportunitatem.

Post pa. Hieronymus. Moraliter, si feceris adificationem tuam, Deus veniet post parietem tuum, prospiciens per fenestras, id est, per quinque sensus sollicite contuetur, ubi enim non prospicit sponsus, mors ascendit. vnde Ieremias: *Eccce mors ascendit per fenestras nostras eminens per reuina.* Omnia rebus diaboli plena sunt, quibus caperis, nisi quia sponsus subiecit se rebus mundi, qui eminenter, & conscindens viam faceret, ut dicas: *Anima nostra sicut passer, crepta est de laqueo venantium.*

Per fenestras. Sicut sol intrans per fenestras illuminat domum, ita Christus exemplo, & admonitione apostolorum nos illuminauit. Sicut per cancellos, id est, per parua foramina parua lux intrat, sic obscura cognitio per prophetas.

Surge, propera. id est, interrompe contemplationem, & labora in acquisitionem aliorum, vel surge ab amore terrenorum. Surge omnia tempus habent, qui modo adiurabat, filias Ierusalem, ne inquietarent dilectam: ecce eam ad laborem inuitat.

Surge propera. Greg. Cum iam de corruptionis corpore educitur, ei imber transit, quia praesentis vitae torpor abscessit, & ad contemplandum Deum in substantia educitur, nec iam verborum guttae sunt necessariae, ut pluuia praedicationis de beatitudine. Nam quod minus audire potuit, amplius videbit. Tunc apparent flores in terra, quoniam de aeterna beatitudinis vita quadam suauitatis primordia praegustare anima ceperit, quae iam in floribus odoratur exiens, quae postquam egressa fuerit, in fructu vberius habebit. Tempus amputationis aduenit. Nostra amputatio tunc euenit, quando infructuosam ac noxiam corruptionem carnis deserimus, ut ad fructum aiae peruenire valeamus, quod fructus nobis est vberimus. In amputa-

tionem

NICOLAUS DE LYRA.

1 Ne suscitatis neque euigilare faciatis dilectam. id est, ut non declinetis ad aliquod horribile peccatum, propter quod diuina consolatio subtrahatur, & totus populus perturbetur, sicut contigit in subiectione iuda, & eius adoratione. Exod. 32.

2 Donec ipsa velit. Per istud donec, non intelligitur quod sponsa debeat hoc velle futuro tempore, sicut Matthei. 24. De Iosiph & Maria dicitur: Et non cognoscebat eam, donec peperit, quia non cognouit eam postea.

3 Vox dilecti mei. Hic ponitur beneficium datae legis, quod fuit valde gratiosum vel notabile, secundum quod dicitur Deuteronomio. 4. b. Non est enim alia gens sic incluta, ut habeat legem in ista. vnde dicitur: & vniuersam legem, &c. De hoc beneficio dicit hic sponsa. Vox dilecti mei pronuntians praeccepta decalogi Exod. 20. 4. Locutusque est dominus cunctos sermones hos: Ego sum, &c.

4 Ecce ille venit saliens in montibus. id est, descendens in montem Sinai, in quo prout praeccepta decalogi. Qui dicitur montes, & colles in plurali, propter diuersas sui partes, vel ponendo plurale pro singulari, sicut frequenter fit in scriptura. vnde Exod. 32. b. Isti sunt dii tui Israel, qui eduxerunt te de terra Aegypti: & tamen erat ibi unum idolum tantum.

5 Similis est dilectus meus capreae hinnuloque ceruorum. Per hoc designatur velocitas diuini descensus ad dandum legem.

6 En ipse stat post parietem nostrum respiciens per fenestras. Per parietem intelligitur nubes densa, quae inter Deum erat & populum. Et quia ex illa nube procedebant conuersiones, ex quibus videbatur nubes aperiri, ideo subditur.

7 Respiciens per fenestras, prospiciens per cancellos. scilicet illius nubes aperturas, quia conuersionibus populus timore, ac si Deus praesentialiter videretur. vnde Exod. 20. cap. Dicitur: Cunctus autem populus videbat voces & lampades, id est, conuersiones. Sequitur ibidem: Et territi ac pauore concussi procul stantes dixerunt Moysi: Loquere tu nobis & audiemus, & non loquatur nobis dominus, ne forte moriamur.

8 En dilectus meus loquitur mihi. Surge propera, id est, anime exurge ad verba mea.

Amice

3 rione quippe sarmenta sterilia rescinduntur, ut ea quæ valent, uberior fructum ferant.

Ideo surge, quia ego patiens pro te fluctus sedavi.

a *Veni.* Ad impendendam etiam curam salutis proximis per studium sedulæ prædicationis, ut cum magno comitatu ad nuptias merearis

recipi. Q. credis te venturam si vacaueris contemplationi, sed venies melius per laborem huiusmodi. Oportet ut prædicet, quia cum iam scientia est in te, est etiam illis ad quos te mitto, opportunitas recipiendi.

b *Imber abiit.* Ego à mortuis resurgens, repestite compressa tranquillitatem reddidi. Modo facilius est prædicare cum qui dam iam conuersi sint, quam prius cum nullus adhuc crediderat.

c *Flores.* Q. Istos qui iam credunt, & iam bona operantur, potes dare in exemplum alijs. Istos potes proponere alijs in exemplum, qui iam patiuntur falcem vitia refecantem. Pro quiete tua non debes dimittere prædicationem, quia Christus qui in magna quiete erat cum patre, quietem quodam modo pro prædicatione intermisit.

* Greg. Apparuisse in terra dicuntur, quia sanctæ animæ cum à corporibus recedunt, in cælo recipiuntur. Et quia in hac vita, quamvis hyems fuerit, à bono opere non torpuerunt, mox ut recesserunt in terra viventium gloriosè floruerunt. Bene ergo sequitur quod dicit. *Tempus putationis aduenit.* Quia quo amplior electorum numerus in cælo congregatur, eo celerius reprobi ab Ecclesia tãquam sarmenta inutilia amputantur, ut mundus citius finiatur.

d *Tempus putationis.* Iam inutilibus vanæ religionis amputatis sarmentis futuro fidei fructu præparantur corda hominum, iam & vitia amputantur, quia venit tempus remissionis peccatorum.

e *Vox turturis audita est.* Spiritus sanctus quando de occultioribus loquitur sacramentis, & quæ multi non capiunt, turturis appellatione signatur. Vnde & Moyse apparet & vni. Quando de humilibus quæ ad omnes usque perueniunt, per columbam assumitur. Vnde & circa Iordanem astantibus multis non in turture apparuit, sed in columba.

Vox turturis, vox apostolorum vel quorumlibet prædicatorum, qui suo cantu abscessum hyemis, & veris aduentum nuntiant, qui pro cantu humilem gemitum reddunt, qui pudicitie amatores sunt, qui semper in iugis montium, vel in verticibus arborum morantur, & conuersationem fugiunt hominũ, dum in mundo corpore positi, conuersationem habent in cælis, incolatus sui & patrie sibi promissæ memores.

f *Ficus.*

f *Ficus.* Grossos vocat primitiuas & immaturas ficus, quæ non sunt habiles eius, quæ etiam si concussæ fuerint, leni tactu cadunt: ergo sonante turture, id est, prædicantibus apostolis synagoga protulit grossos, id est, immaturam legalis obseruantie intelligentiam abiecit. Vel, ita: Synagoga procreauit apostolos qui dulcem cibum suis credentibus ministraret. Et quia proferente synagoga apostolos, totius orbis fides salusque secuta est, recte subditur.

g *Vineæ florentes.* Per floritionem initia multiplicium ecclesiarum. De ea Ierosolymis primo plantata est, de cuius flore succus expressus, poculi genus conficit, salutis & voluptati accommodum, quod lætificat cor hominis.

h *In foraminibus.* In vulneribus Christi ecclesia sedet & nidificat, cum in passione domini spẽ suæ salutis ponit, & per hoc

† in abscondito sepium.

ab insidijs accipitris, id est, diaboli se tutandam confidit, & in eodem alios gignit. In foraminibus. In fide vel in capacitate, in qua fideles locati ab hostibus sunt tuti. Macerics est congeries lapidum, sine cemento in vnum compactorum, sic apostoli eadem fide & eisdem sacramentis sunt vniti.

i *Ostende mihi.* Necdum habebat fiduciam, ut reuelata facie gloriam Dei contemplaretur, sed quia iam ornata est, dicitur: *Ostende mihi faciem tuam: sonet vox tua in auribus meis.* Ostenditur domino facies, recte operando. Ostenditur sonus vocis, salubriter prædicando. Ne erubescas prædicare crucem Christi, quamvis stultitia videatur incredulis, quam prædicauerunt Christi apostoli, qui sunt maceries & munimentum ecclesiæ. Vel, maceries sunt prophete & patriarchæ, in quibus apostoli habent refugium. Quod intus pulchritudinis habes, & in secreto quietis didicisti, in publica actione ad utilitatem aliorum demonstra. Nam mihi qui intima prospicio, tunc faciem tuam ostendi æstimo, cum utilitati proximorum bonam actionem ostendi confidero.

1. Cor. 1. 6.

* Gregorius. Quid enim per faciem, nisi fidem qua à Deo cognoscimur, accipimus? Et quid per vocem, nisi prædicationem intelligimus: Sed præcipit sponsus ut ei sponsa faciem suam ostendat: quia quicumque se fidem dicit habere, necesse est ut in bonis operibus se exerceat, ut in operibus exterioribus fides interior innotescat. Sed & opera necesse est ut vox prædicationis sequatur: quia quicumque in sanctis operibus perfectè se dilatat, consequens est ut ad eadem faciendâ proximos quosque exhortetur.

K *Meis.* Non alienis, id est, meæ dilectioni, non alicui terreno, & opus & vocem expende.

F Vox

NICOLAUS DE LYRA.

1 *Amica mea.* Per charitatem.

2 *Columba mea.* Per intentionis simplicitatem.

3 *Formosa mea.* Per exteriorem honestatem.

4 *Et veni.* Ad seruendum mihi soli, vnde primum præceptum decalogi est. *Non habebis Deos alienos coram me, &c.* & subditur ratio.

5 *Iam enim hyems transiit: imber abiit & recessit.* id est, tempus horridum Aegyptiacæ seruitutis, in quo à seruitute mea impediēbaris.

6 *Flores apparuerunt in terra nostra.* id est, tempus amēnum libertatis venit, in quo libere potes mihi seruire. Hoc autem tempus libertatis intelligitur hic per tēpus vernale, in quo incipiunt flores apparere, turtures cantare, & aues ceteræ, vineæ florere in terra illa quæ est valde calida, arbores putari, & primæ ficus maturari. Et secundum veritatem historie populus Israel exiit de Aegypto in verè. Exiit enim. 15. die mensis primi qui incipit à prima lunatione propinquo-

ri æqui-

ri æquinoctio vernali, ut dixi plenius Genesis septimo, & quinquagesima die ab exitu fuit data lex in monte Sinai.

7 *Surge prope amica mea, speciosa mea & veni.* Exponatur ut supra, quia repetitio est eiusdem ad maiorem excitationē.

8 *Columba mea.* Hic incipit versus in Hebræo. Columba enim nidificat in foraminibus parietum, & petrarum, per quæ designatur hic locus castrorum, ubi populus Israel habitabat. Est igitur sensus: *Columba mea,* id est plebs Hebraica, ut prædictum est.

9 *In foraminibus petreæ in cauerna maceria.* id est, in habitaculis tuis.

10 *Ostende mihi faciem tuam: me charitatem.* Hilariter recipiendo legem meam.

11 *Sonet vox tua.* Profitendo conseruationem meæ legis, secundum quod scribitur Exod. 24. 12. *Venit ergo Moyses, & narravit plebi omnia verba domini atque iudicia, responditque populus cunctus una voce: Omnia verba domini quæ locutus est, faciemus.* Et quia hoc fuit Deo placitum. Ideo subditur. *Vox enim tua dulcis, &c.*

a *Vox enim tua.* Non aliena, sed ea quam in die desponsatio

A niste mihi seruire promissisti.

b *Capite nobis.* Quoniam non sufficit nobis vitam nostram aliis in exemplum proponere & bonam predicationem facere, nisi etiam errantes corrigamus, & infirmos ab insidiis aliorum defendamus, recte dicitur, capite non vobis, sed nobis. in hoc mihi enim seruitis, in hoc vos remunerabo.

Vulpes in foueis abundunt, & cum apparuerint, nunquam directis itineribus curunt, sic haeretici.

*Theodoretus. Interpretes quidem illud, *paruas*: ad vineas retulerunt. Sed nihil inter est, hoc, an illo modo intelligatur, *vulpes* appellatur, *vulpes* appellatur

† Bather.

B eos, qui animo imbuti fraudulento ecclesias domini, quae modo florere incipiunt, corrumpunt & vastant. Ideo subiicit. *Et vineae nostrae florent.* Per *vulpeculas* autem haereticos innuit, qui animas oppugnant ecclesiasticas, & dolis ac fraudibus eos decipere conantur qui nondum in fide sunt confirmati. Isti enim orationis suavitatem, & laqueis ac retibus argumentorum simpliciores decipientes, vineas demoluntur. Quamobrem precipit ijs, qui docendi gratiam & munus sunt consecuti, ut haereticos persequantur, & uerbis & argumentis conuincant, atque ita vineas florentes ab ipsorum peste tutas integrasque conferuent.

Supra. i. d.

c *Nam vinea nostra.* Pulchre cum supra vineas plurali numero, hic singulariter vinea, quia multae vineae per fidem & charitatem unam, & ideo sunt expellendi, qui eam uolunt per haereticos scindere.

d *Dilectus meus mihi.* Tali affatui dilecti, mox amica columbini cordis simplicitate respondet, & iniuncto officio se obediaturam promittit, quasi dicat, non solum hortatur, sed etiam adiuuat. *Dilectus meus mihi.* Sincero amore mihi copulatur, & ego illi. Vel dilectus talem exhortationem mihi facit, & ego illi faciem, & vocem ostendo. Vel, dilectus meus mihi, non alteri cui libet, scilicet gratiam praestabit, & fructum repperdet, & ego ei, non alteri cuiquam, non in alia turba hominum, sed integra obedientia & deuotione cōglutinabor. Cunctis his sensibus apte conuenit quod sequitur.

c *Qui pascitur inter lilia.* Pascitur in nobis, quia corpus illius sumus & membra de membro, pascit nos ipse qui caput est.

Pascit

Pascitur inter lilia. cum fideles qui sunt membra eius, exemplis priorum fidelium in supernorum amore perficiuntur.

f *Lilia.* Adultis membris mederi solent: Sic sancti si forte vident corda proximorum aduri sunt in a vitiorum, refrigerium consolationis & exhortationis adhibent. Quia haec domini passio quae in sanctorum eius profectibus

agitur, usque ad finem seculi pertingit. Nam ubi ad uisionem peruenierint, in quo ultra proficiunt non habebunt, recte subditur: Donec aspiret dies.

g *Reuertere, similis.* In excelsis montibus vestigia pone, & ab illis aliquando etiam condescendendo inferioribus appare, qui in valle sunt.

Reuertere, similis. Et quia ad ecclesias constituendas, & excolendas, & ad uirtutes vulpecularum abigendas prouocas, & ut faciem meam tibi ostenderem, cum tuam faciem adhuc clare non videam, & per me non sufficiam, obsecro, illustra perfectius cor meum, & corda illorum, quibus praedicatura sum.

*Gregorius. A nobis dilectus corporaliter tunc abiit, quando post resurrectionem in caelum ascendit. Tunc autem reuerteretur, quando in finem mundi resuscitatus corporibus hominum, omnibus in iudicio manifestabitur. Qui vere similis capreae & hynnulo ceruorum apparebit: quia in carne nostra ueniens ad iudicium omnibus se monstrabit. Per capream enim quae mundum est animal, ecclesia designatur, quae dum in celestibus merito habitat, quasi in montibus pascitur. Per ceruos autem quid aliud quam partes antiqui designantur, ex quorum carne Christus natus, quasi hynnulus ceruorum mundo est praesentatus? Bethel autem domus Dei interpretatur. Quae bene Ecclesia Dei dicitur, quia in ea dominus habitat, dum per fidem corda nostra mundantur. Super montes ergo Bethel similis capreae hynnuloque ceruorum apparebit, quia in ea humanitatis forma ad iudicium ueniet, quam ab Ecclesia sumpsit, quando in hoc mundo ex patrum progenie quasi hynnulus ex ceruis humilis natus fuit. Qui uere & similis capreae & super montes Bethel apparebit, quia & ex humanitate quidem similis Ecclesiae erit, & tamen super ipsos summos, qui quasi montes excellunt, in Ecclesia sublimior eminebit. Qui dum uenire moratur, quia cum semper sancta anima perquirere nititur, ideo sequitur. *In lectulo meo, &c.*

CAP. F

NICOLAUS DE LYRA.

1 *Capite no.* Post amoris sponsi & sponsae promotiua, hic interferuntur impeditiua: Et licet plura fuerint in deserto, ubi populus pluries offendit Deum, tamen hic ponuntur duo magis notabilia. secundum ibi: *In lectulo meo.* Primum autem impedimentum est de adoratione vituli, quod fuit maximum, ad quod inductus fuit populus per aliquos ad idololatriam magis pronos, & fraudulenter sub specie boni dicentes Aaron, Exod. 32. a. Fac nobis Deos qui praecedant nos: Moyse enim viro huic, qui nos eduxit de terra Aegypti, nescimus quid acciderit, quasi dicant, non possumus procedere sine ductore, & isti postea fuerunt interfecti per Leuitas, ut ibidem habetur. & hoc est quod dicitur: *Capite nobis.* id est, interficite.

2 *Vulpes paruas quae demoluntur vineas.* id est, personas dolose inducentes populum ad idololatriam.

3 *Nam vinea nostra.* id est, plebs Israelitica, Esa. 5. b. Vineam domini exercituum domus Israel est.

4 *Floruit.* Floruerat enim haec vinea in receptione legis deuota, & sicut tempore floritionis vineae vulpes ibi transeuntes & flores excutientes faciunt magnum damnum, sic praedicti idololatrae in vinea Israel fecerunt magnum damnum spirituale, verum tamen quia Leuitae iunxerunt se cum domino

domino & Moyse, Exod. 32. f. *Si quis est domini iungatur mihi, congregatique sunt ad eum omnes filii Levi, qui erant pars notabilis populi:* ideo in persona eorum dicit sponsa.

5 *Dilectus meus mihi & ego illi.* Et non vitulo conflati.

6 *Qui pascitur inter lilia.* id est, delectatur in personis mundis ab idololatria.

7 *Donec aspiret dies.* scilicet expiationis in quo ad preces Moyse dominus fuit placatus populo de peccato vituli. propter quod subditur.

8 *Et inclinentur umbræ.* In Hebr. habetur. *Fugiant umbræ.* id est, dicti peccati maculae, & propter Dei placationem subdit sponsa.

9 *Reuertere di.* diligendo me sicut prius.

10 *Similis esto dilecte mi caprea.* id est, fac istud celeriter.

11 *Super montes Bethel.* id est, super montem Sinai, ubi dominus loquebatur Moyse, qui dicitur montes in plurali rationibus supra dictis & dicitur mons Bethel, id est, domus Dei, quia habitauit ibi cum Moyse, tamen in Hebraeo habetur. Super montes Bather, id est, perditionis vel separationis, scilicet Dei a populo, ut dicit hic Ra. Sa. quia tunc temporis dixit dominus Moyse. *Vade, & descende de loco isto: peccauit populus tuus, &c. & sequitur. Non enim ascendam tecum: quia populus duræ cervicis est,* tamen finaliter ad preces Moyse concessit se esse ductorem populi.

CAP.

Primum impedimentum vituli.

CAP. III.

In lectulo. Orantibus prædicatoribus de Iudæa, ecce Gentilitas spiritu diuino afflata ad agnitionem suæ salutis aduenit, & inuentam firmo amore tenet. Vnde sequitur. *For eius plene intrantis.*

In lectulo. Gregorius.

Moraliter. Lectulum sibi sancta anima in no æfacit, dum omnes mundi perturbationes fugiens, secretum in quo requiescit comparat. In hoc lecto dilectum quærit, quia dum a solitudinibus vacat in eius inquisitione quomodo ad illum perueniat requiescit, sed dum in mundo viuit, tenebras mundi a se perfecte non excutit, & quanto grauius patitur, eo frequentius querit, & feruentius eum, quo inuento tenebras amplius non patitur. Sed quia in hoc mundo non inuenit, ideo subditur. *Quæsiui eum, & non inueni.* Quia vero maximo desiderio æstuat, & quicquid tenet ei non sufficit, donec dilectum inueniat, ideo perseverantiam inquisitionis subiungit: *Surgam, & circumci.* In lectulo. Ex quo Adam peccauit, cæpit homo in terrenis quiescere, & tamen duce ratione quasi per somnium veram beatitudinem intel ligens. ipsam in terrenis putabat consistere.

Hiero. Moraliter. In lectulo anima deum quærit, quando in suo otio quidem appetit deum videre, & ad eum de carce recarnis exire desiderat, sed non conceditur, & abscondit se sponsus, vt non inuentus, ardentius quærat.

Et non inueni. Quia mihi Gentilitati non angelus, nō propheta, non quilibet doctor in dubijs lumen diuinæ cognitionis ostendit, iō non inueni, quod ubi cōperi, quod in lecto non posset inueniri, proposui in animo meo de lecto carnaliū voluptatū exurgere, & ad laborē salutiferæ inquisitionis accingi, terra, & mari publice, & priuatim vniuersorum quos sapientes audire magisteria adire. Vici sunt spirituales viri, qui dum

dum ad cælestia gradiuntur, angustā viam tenent. Plateæ, i. D. seculares, qui multas voluptates sequuntur, & lata via incedunt. Oēs ergo circūit, quia omnes sanctos, qui sunt, vel fuerunt, mente conspiciat, & imitatur, etiam in secularibus aliquādo inuenit, qđ valeat ad inquisitionē sponsi, sed postquā laborē

geminatum inquisitionis ostendit, iterum difficultatem inuentionis subdit: *Quæsiui, & non inueni, sed dum querit & non inuenit, ipsa & quæritur, & inuenitur.* Vnde dicitur: *Inuenerunt me vi.*

Quæsiui. Plurimo labore mundo peragrato, sapientium verbis discussis nil certum de via veritatis addiscere potui.

Inuenerunt me. Cum sic inquirerem, dominus hanc instantiam inquisitionis videns, tandem se manifestare dignatus est, & cui in spirauit, vt quæreret querenti donauit, vt inueniret.

* Gregorius. Quid per vigiles, nisi doctores Ecclesiæ designantur? Qui dum lucradis animabus, & scriptis, & dictis inuigilat, ubi san

cti desiderij aliquantulum sentiunt, augmentare ad melius nunquam cessant. Hi sponsam quærentem inueniunt, quia piam animam Christum inuenire satagentem excipiunt, & vt citius inueniant præceptis instruunt, exemplis accendunt. Quos illa interrogans dicit. *Num quem diligit, &c.*

Num quem diligit. Illis volentibus docere, ista flagrans nimio amore prior alloquitur: *Num quem diligit.* Ecclesia interrogat vigiles, cum prædicationem intente suscipit, & in ea bonorum operum exhibitione fructificat.

Cum pertransissem. Per eos transit, quia in ipsis videt formā eius quem quærit, & tamen transit, quia deum, qui est ultra incipit imitari, & intueri. Transit Petrus vigiles, dum contēnit prophetas, & domino prophetarum dicit: *Tu es Christus filius dei viui.*

Donec introducam illum, &c. Donec in fine mundi synagogam

* nunc.

E Nota quomodo quærendū.

† circumci.

A. 12. b. Matth. 19. c.

F

Diuisio.

CAP. III.

In lectulo meo per noctes quæsiui quem diligit anima mea. Quæsiui illum, & non inueni. Surgam, & circumibo ciuitatem, per vicos, & plateas quæram quem diligit anima mea. Quæsiui illum, & non inueni. Inuenerunt me vigiles, & circumdidi ciuitatem. Nū quem diligit anima mea vidistis? Paulus cum pertransissem eos, inueni quem diligit anima mea. Tenui eum, nec dimittam, donec introducā illum in domum matris meæ, & in cubiculum genitricis meæ.

a Ecce plenitudo gentium. *b* Multiplices tenebras ignorantie. *a* Modo integre, quem prius incognitum quærebat. *b* Summum bonum. *c* Ratio naturalis. *c* Multoties secundum diuersa præcepta philosophorum. *a* A lecto mundi. *b* Diligenter inuestigabo.

a Per totum mundum. *b* Arte viuentes, id est, maiores & spirituales. *c* Minus sapientes. *a* Qui parati sunt ad docendum. *b* Solliciti præcones.

a Qui pia solitudine ad custodiam ecclesiarum verbo prædicationis excubant. *b* Quia via potero illum assequi.

a Cum coetibus eorum me miscuissem, & eorum dicta percutissem. *b* Quia quam cito aliquis uero intuitu deum exquirat, statim deum inuenit: *c* Quanto intentius quæsiui, tanto ardentius inuentum tenui.

a Eius fidem, vel operationem pro aliqua tribulatione. *b* In collectionem, quia tunc omnis Israel saluus fiet. *c* Vt eos inhabitet.

a Eius fidem, vel operationem pro aliqua tribulatione. *b* In collectionem, quia tunc omnis Israel saluus fiet. *c* Vt eos inhabitet.

a Eius fidem, vel operationem pro aliqua tribulatione. *b* In collectionem, quia tunc omnis Israel saluus fiet. *c* Vt eos inhabitet.

a Eius fidem, vel operationem pro aliqua tribulatione. *b* In collectionem, quia tunc omnis Israel saluus fiet. *c* Vt eos inhabitet.

a Eius fidem, vel operationem pro aliqua tribulatione. *b* In collectionem, quia tunc omnis Israel saluus fiet. *c* Vt eos inhabitet.

NICOLAUS DE LYRA.

CAP. III.

In lectu. Hic ponitur secundum impedimentum, quod contigit exploratores, qui terruerunt populum intantum, quod dimisso Moyse, & arca domini voluerunt reuertiri in Aegyptum, dicentes, Num. 14. a. *Constituamus nobis ducem, & reuertamur in Aegyptum.* propter quod dominus iratus dedit sententiā irretactabilem, quod omnes egressi de Aegypto a 20. annis, & supra morerentur in deserto præter Caleb & Iosue, & hoc impedimentum lamentatur sponsa, dicens.

In lectu. id est in Moyse tabernaculo, vt dictum est sup. i. ca. *Per no. i. tēpore tribulationis excitatē per exploratores.* *Quæsiui quem diligit.* Moyses enim, & Aaron in tabernaculo orauerunt dominum pro populo, vt dicta sententia temperaretur, sed quia non fuerunt exauditi, ideo subditur: *Quæsiui illum, & non inueni, &c.*

Surgam, & circumibo ciuitatem. id est, desertum annis quadraginta, quod licet non possit dici ciuitas secundū se acceptū, tamen dicitur ciuitas propter multitudinem populi ibi circumcuentis, in qua erant sexcenta milia absque mulieribus, & paruulis.

Per vicos, & pla. quia in omni loco ad quem populus declinabat, implorabat dei misericordiam. Et consequenter reuertitur ad factum Moyse, & Aaron dicens.

Inuenerunt me. id est Moyses, & Aaron, vt dicit hic. Ra. Sa. eo quod vigilabant super custodiam populi, & annuntiauerunt populo sententiā domini. Sed quia die sequenti populus pœnitens de dicta rebellione dixit: *Parati sumus ascendere*

dere ad locum de quo locutus est dominus, quia peccauimus, Num. 13. g. & sic quodammodo quærebant dei beneuolentiam, propter quod in persona talium dicit sponsa.

Num quem dili. anima mea uidi. ad Moysem, & Aaron sermo nem dirigendo. Et quia non responderunt secundum eorum desiderium, sed magis ad contrarium, Num. 14. g. Noli te ascendere, non enim est deus vobiscum, & ideo ad dictā petitionem non ponitur hic responsio.

Paululum cum per. e. Hic consequenter ponuntur quædā supra dictorum declaratiua, scilicet amoris sponsi, & spōsæ. Et primo ponitur huius amoris reformatio. secundo, sponsæ commendatio. ibi. *Quæ est ista.* Circa primum dicit sponsa: *Paululum cum per. eos.* scilicet Moysem, & Aaron, de quibus fit sermo immediate præcedens.

Inueni quem dili. anima mea. quia mortuis Aaron, & Moyse, & tota illa generatione, quæ exierunt de Aegypto a 20. annis supra, vt prædictum est, populus Israel inuenit deū propitium sub Iosue duce, qui mirabiliter Iordanem transiit, & potenter aduersarios deuicit.

Tenui eum, nec dimittam. quia toto tempore Iosue populus non recessit a dei seruitute, Iosue ult. d.

Donec introducam illum in domum matris meæ, & in cubiculum genitricis meæ. id est donec figam eius tabernaculum in Silo, Iosue, 18. a. Ibi enim habuit primum tabernaculum domini stabilem mansionem, vt dictum fuit super librum Iosue, & primi Regum. Dicitur autem illud tabernaculum, in quo deus specialiter habitabat, domus matris, & genitricis sponsæ pro populo Israel, qui tunc erat, quia de oblationibus paritum eius factum fuerat in deserto, Exod. 35. Et quia quies populi in seruitute dei erat desideranda, ideo subditur.

I Adiuro

Gogam, per quam auditum fide suscepit, & mysterium regenerationis ad fidem eius reuocatur. *Ad iugam.*

Ecclesia Gentilis in fine reuocabit iugam, quæ prius vocat illam per apostolos.

a *Ad iugum.* Christus audiens se per hos introducendum, ad

iurat ne ei parentum

pedimentum. *Ad iugum*

vos. Ideo reperit hic

versiculus in cantico

amoris, ut non mino

re se dominus eccle-

sia de gentibus, quæ

de iudeis collectæ cu

ram habere, sed æqua

lem pro utriusque pa

ce sollicitudinē gere

re designet. Non mi

nus enim hæc regina

austri capitur amore

sponsi, quam prima

amica de iudeis.

b *Cervosque.* Cervi e

in senectute serpente

comedere, & p̄siti a

veneno concepta, ad

fontem properare, & inde potando iuuenescere, cadētib

pilis, & cornibus, quod cuique fideli competit per lauationē

baptismi.

c *Quæ est ista.* Vterius agit de ecclesia de gentibus cōuer

quomodo ab apostolis fundamento accipit, deinde per suc

cessus tēporum, & graduum promotionis sit multiplicata.

Quæ est ista. Iudei conuersi videntes ēt gētes conuerti, & in

amore sponsi pariter recipi, non ex inuidia, sed quasi admi

antes, & de societate fratrum congaudentes, inquirunt si sa

lus sit promissa gentibus, quod multum fuerat dubium.

d *Quæ ascendit.* Eodem tempore, & dormit, cum a carnali

bus desiderijs se alienat ecclesia, & bonis operibus ad visio

nem sui conditoris appropriat.

e *Per desertum.* id est per medium gentium, quæ nulla erant

virtutum fruge secunda, quas nullus propheta, vel angelus

ad cultū dei instituerat, vel, *Per desertum, sicut virgula sumi.* quæ à

mandi illecebris separata cælestibus præceptis est dedita. Fu

itius eodem tempore partim oritur, partim qui prius ortus

fuerat, tolet in sublimioribus disparere. Sic ecclesia in qui

busdam suis membris semper gignitur noua, in quibusdam,

qui prius nati fuerunt, semper colligitur ad cælestia. Fontis

ex igne natus ad alta conscendens paulatim se humanis sub

limat aspectibus, sic ecclesia igne sancti solius spiritus in a

morem dei accensa ascendere non desinit, donec a terrenis

abstracta ad inuisibilia cæli rapiatur.

f *Quæ est, inquit ista, quæ ascendit de deserto, sicut virgula sumi*

re dolens myrrham, &c. Theodo. Obscura sane compositio.

Dum .iij. Hebræorum linguæ deseruiunt septuaginta inter

pretes, sententiam non explicarunt. At Aquila, & Symmac.

sententiam nobis perspicuū reddiderunt, dicentes, Sicut simili

tudo sumi ex sustinimento. Imitatur autē, & virgulam sæpe sus

tinenti sumus in acre veluti expressus. Nec immerito ipsam

sumo sustinimento similem dicunt, quæ ut beatus ait Paulus,

membra sua constituit hostiā uiuentē, sanctā, deo placentem, quæque

s. crificat assidue laudis hostiā, & membra sua, quæ sunt su

per terrā mortificat, & Christo cōiuncta est, & offert seipsam

holocaustum

holocaustum deo. Declinat autē cuiam ipsi in sufficiens fumo comparant myrrhā, & thūs ex vniuersis pulueribus vnguentarij. Thus vero tribui ex lege Mosæ facile intelli

git, p̄a myrrha condunt corpora de fundorū. Quæbiē ovi

sponsa pulchritudinem admirantur, eam huiusmodi indi

cante, odoris suauita

flagrantem, quia & hu

manitatem, & admi

nitatem adorat, spon

sique tum mortem

credit, tum essentiam

sempiternam confite

tur. Itaque ex vniuersis

pulueribus vnguen

tarij myrrham ipsius

& thus admirantur.

Habet enim etiam a

lias virtutes ex diuina

scriptura tanquam ex

aromatarij officina ex

promptas. Sed in ea ta

men excellit myrrha,

& thus, hoc est, sponsi

diuinitatis, humanita

tisque cognitio.

g *Ex aromatibus.* Nota quod aromata commemorans, pri

mo myrrham, deinde thus, & postea vniuersi pulueris pig

men. ponit quia prius est mortificare concupiscentiam car

nis, postea offerre deo placabilia vota cordis, & sic cum hu

miluate crescere in omni virtutum genere.

h *Pigmenta.* in puluerem redacta valent ad confectionem:

Sic virtutes cum non extollunt animum, sed quasi in pulue

rem reputatione agentis rediguntur, ad perfectionem per

ducunt. Pigmentarius, vel homo, qui operam dat virtutibus,

vel deus, qui virtutes largitur.

i *En lectulum.* Priori amice miranti respondet Gentilitas de

terminans, quo ascendat, scilicet ad lectulum, & per quid a

scendat, quia scilicet media fercula sunt charitate con

strata, & probat se in eandem sponsi dilectionem accessisse, in qua

prior est, quia similiter habet nuptalem apparatus, & præ

dicatores habet, quos deus ad nos non misisset, nisi eos præ

elegisset.

En lectulum. Lectulus veri pacifici, æterna beatitudo, in qua

rex cum sanctis quiescit, ad quem ecclesia per desertum par

tim quotidie peruenit, tandem perfecte perueniet. Vel etiā

lectulus dei, est in præsentia quiescentia conuersatio sanctorum.

Utique lectum ambiunt fortissimi, quia & præsentē quie

tem, & pacem ecclesiæ predicatorum contra incursum tuen

tur, & internam patriæ cælestis quietem, quique perfectio

res fixa intentione speculantur.

*** Psellus.** Hæc annuunt ad virginem dicunt, lectuli sponsi

pulchritudinē explicantes, quo magis succedat sponsa desi

derium. Tu verò mihi ad bonū expositionē diligenter atten

de. Lectulus Salomonis est corū, quæ saluant locus. Sexaginta

autē fortes, quæ illū ambiūt, sunt illi ipsi p̄fecto, quæ saluati sunt. Se

xaginta vero dñr, quicunque vera gratia p̄stantes, demonū

qui per noctes homines oppugnant, agmina formidine re

pleuerunt. Quemadmodum gladio vir accinctus, imbelles

homines, & in p̄lijs minus exercitatos perterrefacit. Illi .iij.

signo crucis tanq̄ gladio ancipiti armati, aduersus principa

tus, & p̄ mundi, & tenebrarū principem Satan constitunt.

a *Israel*

NICOLAUS DE LYRA.

1 *Adiuro vos filia Ierusalem.* & exponatur, ut supra p̄ced. c.

2 *Ne suscitetur, neque euigilare faciatis dile.* id est ne declinetis ad idololatriam, per quam interruptitur quies ista. Contra rium tamen fecerunt post mortem Iosue, ut patet libro Iudicum, ut dicitur postea.

3 *Quæ est ista.* Hic consequenter ponitur sponsæ commen

datio. Sic primo hæc commendatio ponitur sub parabola mu

beris introscæ, & secundo, sub parabola nuptialis speciosæ. ca.

sequenti. Prima in duas, quia primo, ponitur dicta commē

datio. Secundo, concluditur intentio conclusio, ibi: *Egredimini.*

Prima adhuc in tres, quia primo commendatur de sacrifi

ciorum oblatione. Secundo, de castrorum dispositione, ibi: *En*

lectulum. Tertio de tabernaculi compositione, ibi: *Ferculum.*

Circa primum sciendum, quod post oblationem sacrificio

rum in altari holocaustorum, quod erat sub diuo, sacerdotes

offerebant thymiama in altari incensi, quod erat in taberna

culo,

culo, & tunc erant sacrificia cōsummata, ut habetur Hebr. 9. & quantum ad hoc dicitur: *Quæ est ista* id est, quam placida in conspectu dei.

4 *Quæ ascendit per desertum.* tendebat enim ad terram promissionis, quæ altior est illo deserto.

5 *Sicut virgula sumi ex aromatibus myrrhæ, & thuris.* quod dicitur propter thymiama compositum ex pluribus aromaticis rebus. Exo 30. & designabat deuotionem populi, per quam merebatur ad terram promissionis introduci.

6 *En lectulum.* Hic consequenter commendatur de castrorum dispositione, quæ optime disponebantur circa tabernaculum, ut plenius dixi, Numer. 3. Tres enim tribus erant in parte orientali, & tres in occidentali, & alie sex in parte aquilonari, & meridionali, & hoc est, quod dicitur. *En lectulum Salomonis* id est tabernaculum fœderis, quod dicitur dei lectulus supr. i. c. qui deus nomine Salomonis intelligitur in hoc lib. ut dictum est supr. i. c.

7 *Sexaginta fortes.* id est sexagesies decē milia, quæ faciūt sexce

t.

a *Israel*. id est vir videns Deum, quo nomine iuste vocantur omnes, qui ad diuinæ visionis gaudia tendunt. Inter quos fortissimi sunt; qui vel celestis dono speculationis sublimantur, vel prædicationis ministerium suscipiunt.

b *Omnes tenentes gladios*. Qui indefinenter habent verbum Dei in promptu, & ad refecanda superflua & in se & in subditis, & ad repellendos hostes & conculcandos. *Omnes tenentes gladios*. Verbum Dei tenent, & periti sunt qualiter utantur illo, tam alios quam se quantum ad vitia expugnando.

c *Ad bella doctissimi*.

Quia tot milibus annorum contra diabolum in carnis fragilitate pugnaverunt, ex assiduo usu docti sunt.

d *Propter ti*. Ne insidie tentatoris, si eos securos inermesque repererint sternant: & ne eis expugnatis lectulus quem custodire debuerunt, sedetur scilicet ne præsens pax ecclesiæ violetur, & sic futura beatitudo amittatur.

e *Fercu*. Non solum per hoc, quod & in præsentem in lectulo Salomonis quiesco, & ad futurum lectulum festino, & fortissimos custodes habeo, apparet quod salus sit promissa gentibus, sed etiam per hoc quod de nobis fecit quoddam ferculum, id est quos de loco ad locum ferret sui verbi dispensatores, vel in quibus ipse per mundum feratur. Vel ita: Pacificus ad cuius lectulum propero, ita muniuit me, & hoc fecit per ferculum, id est per apostolos, per quos, sicut in cathedra fertur, quos ad meam salutem vel nostram misit.

f *Theodoretus*. Ferculum hic rursus sanctos intelligamus, qui nomen Domini in conspectu gentium & regum & filiorum Israel promulgarunt.

g *Reclinatorium aureum*. id est sui speculatores plenos diuina sapientia, vel reclinatorium facit in ferculo: cum spem perpetuæ quietis fidelibus promittit. Aureum, quia requiem uæ visionis gloria coruscant præparat.

Ascensum

g *Ascensum purpureum*. Ascensus sunt illi per quos aliquis potest scandere primum ad virtutes, postea ad sancta sanctorum, qui sunt purpurei, id est ad martyrium prompti. Vnde ipse virtutes sunt ascensus, quæ sunt vera purpura, quibus decorantur animæ fideles. Vel ipse Christus ascensus, per quem

& in ecclesiam & in ecelum intratur. Purpureus quia lauit nos in sanguine suo, & nullus ingreditur ecclesiam, nisi sacramentis dominicæ passionis imbutus.

h *Media charitate constrauit*. Vel charitate

qua pro nobis passus est. Media, id est ecclesiæ corda, instar strati parauit, ubi fideles animæ mollior quiescant.

i *Propter filias Ierusalem*. Propter animas ecclesiæ desiderio æstuant, quia totam eam intrinsecus supernorum amor repleuit. vnde addit,

j *Egre dimini & videte filie Sion regem Salomonem in diademate*

Media. Gregor. Ecce

consolatio. Qui non potest sanguinem pro domino fundere, diligat proximum propter filias Ierusalem, quia non sunt dicendi filij, id est firmi, sed filie quæ per charitatem à Dei ædificio non alienæ sunt.

k *Egre dimini & videte filie Sion regem Salomonem*. Pulchro ordine post enarrata regis dona, ipsam quoque speciem & ordinem eius prædicare incipit, & ad videndum eum inuitat. Et attendendus est ordo, & successus huius ecclesiæ quæ de Iudeorum primitijs instituta, prælatis, iudicibus, alijsq; gradibus illam primam iam post apostolos tepidam admonet, ut successoribus & contribulibus eorum, à quibus prædicata fuit, vicem reddat.

l *In diademate*. Quasi latentem in humanitate, qua viciat diabolus, & caro fuit causa huius victoriæ, nisi Deus carne obumbraretur, diabolus eum non aggrediretur. *In diademate*. id est in illa spinea, qua coronauit eum Iudæa mater sua.

Quo

NICOLAUS DE LYRA.

ta milia pugnatorum, qui excubabant circa tabernaculum, Num. 2. & adhuc erant tria milia ducenti quinquaginta, sed non computantur hic, quia scriptura frequenter tales minutas omittit. Ponitur autem hic vnus fortis ad designandum decem milia, quia per sexaginta fortes sexagesies decem milia intelliguntur, ut dictum est, eo modo loquendi, quo dicitur de Dauid 2. Regum, 18. a. Tu vnus pro decem milibus computaris.

1 *Ex fortissimis Israel*. Hoc dicitur ad excludendum mulieres & paruulos & debiles ex senectute, qui non procedebat ad bella, qui sunt.

2 *Omnes tenentes gladios, & ad bella doctissimi*. Vniuscuiusque ensis super femur suum. Quia erant prompti & parati ad pugnam contra inimicos.

3 *Propter timores nocturnos*, id est propter subitum aduentum aduersariorum, qui solent magis irruere de nocte.

4 *Ferculum fecit*. Hic tertio commendatur de tabernaculi compositione, ad cuius constructionem obtulit populus donaria merite deuota atque promptissima, Exod. 35. quia tamen hoc fuit ad mandatum Dei, qui precepit fieri tabernaculum fidei. Ideo dicitur: *Ferculum fecit sibi rex Salomon*. i. ipse Deus ad cultum suum. Quod dicitur hic ferculum a ferro fers, quasi fericulum, quia portabatur per Leuitas de loco ad locum ut patet Nu. 4. vnde in Hebr. sic habetur: Papilionem sibi fecit rex Salomon. Est autem papilio domus portatilis Libani. Dicit enim Ra. Sa. quod Iacob antequam descenderet in Aegyptum, vidit in spiritu filios suos inde postea exituros, & tabernaculum Deo tacturos in deserto, ubi non habentur ligna Sethim, de quibus tamen factæ sunt tabule tabernaculi & vestes & arca & plura alia: propter quod portauit secum in Aegyptum semina & radices arborum ad opus illud

illud necessariū de monte Libani, qui est in terra Chanaan: & hoc modo tabernaculum dicitur factum de lignis Libani. Si quis autem dictum Ra. Sa. non recipiat licet non videatur aliquid absurdum includere, potest dicere.

5 *De lignis Libani*. id est de lignis similibus illis, qui crescunt in Libano.

6 *Columnas eius fecit argenteas*. Quia intra tabernaculum erant quatuor columnæ, quarum bases erant argenteæ, & in illis columnis pendebat velum diuidens sanctum sanctorum: & ideo dicuntur argentæ a base, quæ sustinet totum residuum, Exod. 27.

7 *Reclinatorium*. i. propitiatorium quod erat quasi sedes Dei.

8 *Aureum*. Quia totum de auro purissimo. Exod. 25.

9 *Ascensum purpureum*. Ascensum hic vocatur velum prædictum, eo quod in columnis erat sursum eleuatum, & purpureum, eo quod erant ibi varietates purpureæ intertexæ, Exod. 36.

10 *Media charitate constrauit*. Quia post velum intra sanctum sanctorum super pauimentum erat arca, in qua erant tabule, & vna aurea habens manna, & virga Aaron quæ frondue rat, quæ erant diuinæ charitatis ad populum signa.

11 *Propter filias Ierusalem*. id est propter personas de populo Israel quibus Ierusalem metropolis erat, futura, pro quarum salute ante propitiatorium fiebant orationes à summo sacerdote.

12 *Egre dimini filia Sion*. Hic inferitur intenta conclusio, scilicet ex consideratione prædictorum beneficiorum populus attendat dilectionem Dei erga ipsum, & potissime in legis datione, per quam populum illum sibi elegit & sibi desponsauit. Ideo dicit: *Egre dimini filia Sion*. de meditatione terrestri & carnali.

13 *Et videte regem Salomonem*. id est Deum vobis specialiter factum regem in datione legis, quia modus regis est dare legem subditis.

14 *In diademate*. id est regia dignitate.

Quo

a *Qua coronauit eum.*

A Qua humanitate, honestate cum mater, in hoc quod virgo est, non deturpans, ut alie mulieres, sordide originalis peccati, & mittit nos ad historiam. Quali: Credite natiuitate, passionem, resurrectionem. Hæc descriptio

a quo coronauit eum mater sua, in die desponsationis illius, et in die lætitiæ cordis eius.

¶ Maria.
¶ In annuntiatione, quæ fuit initium charitatis, quando desponsata fuit ecclesiæ Christo, vel ipsa virgo deitati.
¶ Mittere quantum ad deum, vel filium quantum ad ecclesiam.

¶ Quidam rationales.

tia fuit, quia tunc solum est genus humanum.

pro ecclesiæ multiplicitate extenditur.

b Desponsationis illius. Si illius, referimus ad matrem, dicimus in tempore annuntiationis. Si ad filium resurrectionis, quæ præcipua lætitia

NICOLAUS DE LYRA.

1 Quo coronauit eum mater. id est plebs Hebraica, quando legem eius suscepit, in qua domini, & regis sui, eo modo loquendi, quo populus aliquis dicitur coronare aliquem in regem suum, quando recipiet eum in regem, & dominum, sicut de David dicitur. 2. Reg. 5. Et venerunt vniuersæ tribus Israel ad David in Hebron. Et sequitur ibidem. Vixeruntque

Vixeruntque David regem super Israel. Dicitur autem hic plebs Hebraica dei mater, eo quod nasciturus erat de ea secundum carnem per virginem Mariam, Matth. 1. b.

2 In die desponsationis eius. id est tempore dationis legis, in quo desponsauit sibi plebem illam, ut dictum est.

3 Et in die lætitiæ cordis eius. quia deo fuit placitum verbum populi dicentis, Exo. 24. b. Omnia verba, quæ locutus est, faciemus.

C A P. IIII.

a *¶ Vam pulchra es.* Cui sponsa de gentibus conuersa, iam tanta sit perfectionis, ut Iudeis versa vice prædicet, & sponsum laudet, ipsa quoque digna laudis recompensatione a sponso recipit. Hæc descriptio pro ecclesiæ multiplici-

B tate extenditur. Pulchra actione, quia sicut virgula fumi per desertum ascendit, pulchra prædicatione, quia ad suum consortium proximas attrahit.

¶ Rup. O pulchritudo admirabilis, quæ sic admiratur, & collaudat pulcherrimus author ipse pulchritudinis septem præconis. Considerauit oculos, dentes, labia, genas, collum, & vbera, & pro singulis dilectus singula decantauit dignæ collaudationis capitula. & cæter. Quid enim septem istis modulis decantatur? Quid in te, o dilectissima dilectarum, virgo virginum laudatur a dilecto laudabili, quem laudat omnis chorus angelorum? Laudatur simplicitas, munditia, innocentia, doctrina, verecundia, humilitas, metus, & carnis integritas siue incorrupta virginitas. In oculis simplicitas, in capillis cogitationum tuarum munditia, in dentibus innocentia, in labijs doctrina, in genis verecundia, in collo humilitas, in vberibus tuis admiranda, & spectabilis est cum fecunditate virginitas. Simplicitas tua prudenteria tua est, munditia tua supernorum desiderium est, innocentia tua religiositas est, humilitas tua vera contra diabolum fortitudo est, virginitas tua matrum, siue matronarum decus est. Hi sunt dulces moduli musicæ celestis quos libenter audimus, & intelligimus, & c.

b *¶ Oculi.* i. sensus tui contemplatione spiritualium rerum sunt excellentes, & reuerendi. Per partes intendit laudare. **c** *¶ Absque.* Magna est gloria aperti operis, sed longe incomparabiliter æterna retributio, quæ videri non potest.

d Capilli

C A P V T IIII.

a *¶ In operibus exterioribus.*
† Vam pulchra es amica mea, quam

¶ Interius in animo, vel in prædicatione.

¶ Illi, qui prouident tibi, vel conuersatio exterior ad litteram.

¶ Quia spiritus sanctus in specie columbæ apparuit, merito illius nomine spirituali gratia signatur.

pulchra es. Oculi tui columbarum,

¶ Id est, intentione, quæ sola pulchra esset, & per quam illa sunt commendabilia.

¶ Non nisi soli deo patens.

† absque eo, quod intrinsecus latet.

¶ Attenuati, qui mundo renuntiantes soli deo adherent, & caput ornant.

¶ In ascensu, & velocitate virtutum, in condescendendo puro pastur.

¶ Ad beneplacitum dei. ¶ Qui promouentur in monte virtutum, quas si opus est attendant, dum pro Christo patiuntur.

† Capilli tui, sicut greges caprarum, quæ ascenderunt de

¶ Aceras testimonii. ¶ Quia peccata rodunt, scripturas atterunt. ¶ Innocentes.

¶ Omnia a quibus auferuntur superflua, & aliquando necessaria.

¶ Quia in baptismo loti, in virtutes prodeunt.

monte Galaad. Dentes tui, sicut greges tonsurarum, quæ

¶ Oculi, capilli dentes. ¶ Qui vel in se, vel in alijs fructum boni operis generant.

† ascenderunt de lauacro. Omnes gemellis foetibus, & ste-

clesiæ populi, qui numerositatem præstant signantur, sic in dentibus fortiores quique, & ad regendam ecclesiam apti, qui firmitate prævalent.

h *¶ De lauacro omnes.* Omnium est, baptismo purificari: Perfectionum est, & maxime eorum, quibus cura ouium est commissæ, renuntiare omnibus, quæ possident.

i *¶ Gemellis foetibus.* id est consimilibus foetibus, quia tales alios reddunt quales ipsi sunt. Vel duplices foetus, opera geminæ charitatis, ut fideles conuersi de utroque populo. Vel fides, & opus.

k *¶ Et sterilis non est.* Nec illi inter steriles deputantur, qui abluunt statim ex hac vita rapiuntur. Habuerunt enim sobolem fidei, quam vel ipsi pro se, vel alij pro ipsis confessi sunt. Habuerunt etiam votum bonæ operationis, quod inter oues Christi expectati fuissent, socialiter exercerent, unde dicuntur. Consummatus in breui expleuit tempora multa.

¶ a Sicut

NICOLAUS DE LYRA.

C A P. IIII.

1 *¶ Vam pulchra es.* Hic consequenter commendatur sponsa sub parabola mulieris speciosa. & primo ponitur parabola. Diuisio, secundum exponitur. Quantum ad primum dicitur.

2 *¶ Quam pulchra es.* id est, valde pulchra.

3 *¶ Oculi tui columbarum.* id est, simplici aspectus, quod multum facit ad gratiositatem mulieris.

4 Absque

4 Absque eo, quo intrin. id est pulchra membrorum dispositione sub vestibus latente.

5 Capilli tui, sicut greges caprarum. id est ordinate dispositi, et compositi. Hæc enim similitudo, & alia non sunt in omnibus conditionibus, quia tunc esset identitas, sed aliquando sunt in paucis, aliquando in vnicis.

6 Dentes tui, sicut greges tonsurarum. i. albi, & bene ordinati.

7 Omnes gemellis foetibus. id est superiores decenter correspondent inferioribus, sicut gemelli adinuicem.

8 Et sterilis non est inter eas. id est non est aliquis dentium fractus, vel putrefactus.

1 Sicut

a Sicut vitta. Predicatores, vita dicuntur, quia fluxas cogitationes in cordibus hominum suis predicationibus restringunt ne diffluant, & cordis oculos premant.

b Coccinea. Quia dominici sanguinis quo redempta est ecclesia, pretium predicare non cessat, vel quia predicatio sancta charitatis ardore flammescit.

c Labia tua. Dentes, qui terunt, labia quae vita aperit.

d Eloquentiam tuam dulce. Dum quae dicunt faciunt, suas predicationes hominibus quasi sapientias escas apponunt.

e Sicut fragmen mali punici, ita genae. In colore exterioris puniceo, voluntas martyrij: In albis granis, (quae cortice fracto videntur) candor virtutum, qui augetur, dum caro colliditur: candor etiam cum impleta passione miraculis nitent.

In genis verecundia, in malo punico passio Christi. Habet ergo ruborem ecclesia in genis, cum sacramentum dominicae passionis fatetur verbis, & ostendit candorem, cum pulsata pressuris, castitatem puri cordis probat: & factis quid gratiae salutaris crux habeat, pandit.

f Absque eo. Licet sint magna, quae exteriorius apparent, maius tamen in occulto retinent, quae diuini oculi soli vident.

g Latet. Confessionem viuificae crucis possunt omnes in ecclesia audire, pressuras ecclesiae videre, vel etiam miracula, quae ipsi ecclesiae sunt diuinitus collata, possunt infideles cum fidelibus intueri, ipsa autem sola anima nouit, quanto teneat amore vitae inuisibilis, quanto amore erga deum, & proximum flammescat.

h Sicut tur. David. Turris, est expugnabilis predicatorum constantia, quae ad defendenda fidei aedificia, & ad repellenda hostium tela, a forti manu dei, & desiderabili rege constructa est cum propugnaculis, id est, cum diuinarum scripturarum notitia, quando aperit sensum, ut intelligant scripturas, & dictis precedentium suam confirmant predicationem, propugnacula etiam, miraculorum dona quibus predicatio astringitur. Nam sanatis morbis corporalibus, ad salutem animae facilius peruenitur.

i Collum tu. Collum extendimus, quoniam longius prospicimus. Sic predicatores, collum, per hostium de longe speculationem. Turris, per fortitudinem, & propter excelsam celestium gaudiorum contemplationem. Vel collum, quia cibos in corpus demittunt, vel quia corpus capiti iungunt. Unde: Dominus dat panes, discipuli autem turbis apponunt. Propter aliud predicatores, oculi, propter aliud, dentes, propter aliud, genae, propter aliud, collum vocantur. Propugnacula sunt in diuinis scripturis infrangibiles sententiae, in quibus tui sunt, qui de longe ab incurstantibus se defendunt.

K Mille

NICOLAUS DE LYRA.

1 Sicut vitta coccinea labia tua. Sunt enim labia in parte ubi coniunguntur rubea, quae rubedo iuxta albedinem facit ad decorem.

2 Et eloquium tuum dulce. Id est gratum omnibus audientibus ipsum.

3 Sicut fragmen mali punici. quod est rubicundum in parte opposita soli.

4 Ita genae tuae. rubicundae in parte eminentiori iuxta albedinem circumstantem.

5 Absque eo quod. exponatur ut supra.

6 Sicut turris David collum tuum. rectum, & decenter eleuatum, & in hoc tenet similitudo.

7 Duo vbera tua, sicut duo hinnuli capreae. Id est habentia conformitatem eleuationis, non tamen nimiam, sed decentem, in quantum facit ad ostensionem sexus muliebris. Omnia praedicta faciunt, ut patet ad corporalem pulchritudinem mulieris. Per hanc autem parabolam intelligitur pulchritudo spiritualis sponsae secundum statum illius temporis cuius caput dicitur conuenienter Patriarcha Iacob, alio nomine dicitur Israel, a quo sicut a capite denominantur Israelitae.

Capilli immediate oriētes ab hoc capite sunt duodecim patriarchae. Oculi

K Mille clypei. Clypeus, ista firmissima ratio est, qua freti spiritus contra haereticos prodeunt, & se muniunt, dum illos percipiunt.

L Omnis arma. i. omnis instructio, vel operationis, vel doctrinae celestis, per quam sancti non solum euadunt, sed etiam acies

superant malignorum dum quosdam ab errore, vel vitijs retrahunt, quae omnia a praelatis dependent, quia ab eis resistendi exemplum & vincendi accipiunt.

m Duo vbera. Multis figuris eadem ecclesiae mysteria repetuntur, sed repetita noui semper aliquid afferunt, & per ipsam nouitatem animos audientium amplius delectant.

Duo igitur vbera, predatores de duobus populis qui oculi dicuntur, quia occulta prospiciunt.

Dentes, quia impro-

bos corrigunt, & in corpus ecclesiae traiciunt. Collum, quia vitale flatu, eterna gaudia predicando ministrant, & cibos doctrinae. Vbera, quia lac paruulis in Christo infundunt, qui sunt hinnuli capreae, quia acutē, quae sunt agenda, discernunt veloci cursu operationis de valle lachrymarum auolant. Gemelli, quia eandem fidem, eadem sacramenta, predicant, qui ne lac, quod erogant, in eis deficiat, pascuntur floribus scripturarum, & exemplis sanctorum ea semper recolendo.

* Psellus. Et hoc conuenienter ad mulieris decorem extrinsecus dictum est. Intrinsecus venerabilem continet expositionem, & gratiam. Gemina enim diuinae Ecclesiae vbera intellige sanguinem, & aquam illam sanctam verbi, & saluatoris, ex quibus animae fidelium salutem hauriunt.

n Duo hinnuli. Duo populi, qui per humilitatem paruos se, & peccatores intelligunt, sed charitate currentes omnia obstacula mundi transeunt, & saltibus contemplationis ad superna conscendunt.

o Qui pascuntur. Quia in his refectioem habent, qui florēt virtutibus, & splendent, dum ipsum deum quem desiderant, adhuc de vicino videre non possunt.

p Donec aspiret. Postquam dies illa, nec docendi ultra, nec discendi tempus erit, sed consummatis omnibus huius mundi tenebris omnes fulgebunt, sicut sol.

q Vadam ad montem. Et quia ecclesia per singula talis est, Vadam. i. addam gratiam, tam inferioribus, quam maioribus. Vadam. Quia novos populos quotidie congregabo. Et quia fermo est ad ecclesiam de gentibus, potest non incongrue videri promissa vocatio synagoga, quae in fine mundi est futura, seu vocatio quarumcunque gentium. Unde mox de amplissima pulchritudine vnius eiusdemque ecclesiae, quae vel de Iudaeis, vel quibuscunque gentibus per totum orbem est congreganda, Mox subditur, Tota pulchra es.

a Tota

Oculi vero Moyses, & Aaron dirigentes populum. Dites vero bellatores parati ad deuotionem aduersariorum, unde dixit ille strenuus bellator Caleb, Num. 14. a. Sicut panem, possumus eos deuorare. Labia vero dulce eloquium proferentia, Leuitae cantores dicentes diuinas laudes. Genae vero rubicundae, alii Leuitae ministrantes in altari holocaustorum, in quo erat ignis continuus. Per guttur autem intelligitur studiose in lege, ut dicit Ra. Sa. propter hoc comparatur turri David munitae clipeis, quia per tale studium habentur arma contra impugnatores legis diuinae. Et per talem modum dicit magister sententiarum in principio libri sui, in quo ponuntur sententiae studiosorum in diuina lege. Fidei nota aduersus carnalium hominum errores Davidica turris clypeis munire, vel potius munitam ostendere studium. Duo vbera sunt duo tabulae testimonij, ex quibus fugitur lac sacrae scientiae, & deuotionis.

8 Donec aspiret dies. Scilicet noui testamenti, de quo dicit Apostolus, Ro. 13. d. Nox praecessit, dies autem appropinquauit. unde dicitur Luc. decimosexto. d. Lex & prophetae usque ad Ioannem, in quo incepit dies noui testamenti.

9 Et inclinatur umbra. Quia in nouo testamento cessant figurae adueniente veritate, cuius quodammodo erant umbrae.

10 Vadam ad mortem. Postquam Salomon descripsit tantum amorem.

a *Tota pulchra es.* Non solum in electioribus membris, quæ emmerantur, sed etiam in illis, qui pusilli, & fragiles videntur.
b *Veni de Libano.* Et quia vado ad te, tu debes venire ad me cogitatione, locutione, ope. Vel primus gradus est in carne pro bono opere, secundus in absoluteione carnis ad percipiendam beatitudinem in anima. Tertius receptio corpore, quando in resurrectione duplices recipient stolas. Veni, fide, veni opere, veni alios adducendo, vel ter veni propter fidem Trinitatis. Libanus mons Phœnicis, Hebræice interpretatur cādidatio, Græce thūs, unde supra, Vadam ad montem myrrhæ, & ad collem thuris. Dum prædicatores conuertunt tales ad salutem, crescit corona de principibus victis certamine eorum. Veni. *Quasi ne timeas, ne sola venias, quia multos tibi addam.*
c *De capite Ama.* Amana mōs est Cilicię. Sannir, & Hermon montes Iudæę, in quibus leones habitant, per quos demones nocentur, qui contra nos sentiunt, & quia illi conuertuntur, quorum corda fuerunt cubilia leonum, dum vicissim eorū confessione dominus creditur, quasi de leonū cubilibus coronantur, de quibus leo pellitur. Per Amana liabemus illos quos ipse, & per quos alios diabolus per magni studij vigilantiam decipit, & conterit. Per Sannir, eos ad quos ignorantia talis deceptionis volat. Per Hermon, tales qui in natura prōpti sunt ad nequitiam, non quod diabolus desinit. Per cubile leonum, illos quibus & per quos alijs persecutoria dominatur sententia. Per pardos hereticos, quorū distinctis dolis decipit, de quorum singulorum principalibus deus suis victorię confert coronam.
d *De cubileo.* Leones, propter superbiam, vel violentiam. Paradi propter crudelitatem, vel variationem malignarum artium. Montium nomine, superba infidelium corda designantur.
e *Vulnerasti cor.* Iō debes venire, & de acquisitione aliorū laborare, quia diligo te. Vel iō dabo tibi coronā de hominibus illis, quia preparasti mihi in te locū dilectionis. Omnis tua

tua pulchritudo mihi placeat, sed maxime placeat unitas catholica, quoniam & in prælatis, & in subditis videtur.

f *Quam pulchra.* Supra sponsa in dilecto verba laudabat, hic dilectus vbera commendat. in quo notatur unitas Christi, & ecclesię, qui sunt duo, ut ait Apostolus, in carne una, iō simili

laude alter alterum laudat. Doctrina est Christi, quia dat. est ecclesię, quia ministrat. Et merito amo te, quia doctrina tua, quæ continetur in superioribus vberibus, est pulchra ad consolationem infortuniorum, & sustentationem pauperum. Māne dilectis dei, & proximis, per quas mentis sensus suos nutrit, dum deo charitate conglutinetur, & proximis, quod potest impendit. Quis miramur quantum sponsus diligat, in repetitione laudis manifestat dicens: Pulchriora sunt vbera, &c.

g *Pfessus.* Hic rursus laudat diuinam Ecclesię vberum, hoc est, disciplinarum incrementum.

Cum enim, ut inter liberorum amantissimam, eos, populum scilicet ex gentibus enutritum, ad diuinam ætatis mensuram videtur peruenisse, nec amplius in sancta fide balbutire, aut hęticare, pro licet vinū effudit quotidie altiora illis suggerēs instituta. Prius, ut rudiores docebat eos, & patre, & filium, & spiritum sanctum deum unum a secerant, quod quid erat veluti doctrinę labe. Nunc autem monentur modestiam castitatem, temperantiam amplectantur, ut iusticiam diligant. Quę quidem sunt veluti doctrinę vinum.

g *Odor.* idest suauissima fama fidei disperse per totum orbem, latior est, quam lex patrum, quę in sola Iudęa coangustatur.

h *Super omnia aromata.* idest, super omnia bona opera, quę faciunt improbi, quę etsi aliquando hominibus placent, tamen deo nunquam, quia ex charitate non procedunt. Vel, super institutiones veteris testamenti, quę fuerunt figura horum.

i *Fauus distil.* Superius per labia, doctores, hic per labia ipsa vox

NICOLAUS DE LYRA.

amorem sponsi, & sponsę, secundum statū egressus de Aegypto, & processus in deserto, hic consequenter idem facit secundū statū accessus ad terminum, scilicet ad terram sanctam. Et diuiditur in duas partes, quia primo describitur quantum ad ingressum terrę. Secundo quantum ad statum ipsius possessę consequenti. Circa primum excitatur sponsa ex duobus ad ingressum terrę. Secundum ponitur, ibi. Hortus conclusus. Primum autem excitatum est amor sponsi, & sponsę, qui fecit eos concorditer ambulare, propter quod dixit sponsus: Vadam ad montem myrrhę, idest ad terram Iudęę, quę est montosa, & in qua crescunt aromatica, inter quę est myrrha, quę sponsę, hoc debet excitare te ad veniendum illuc, quia confors ero, & dux vię tuę. hoc enim dixit dominus Ios. 1. a. Sicut fui cum Moyse, ita ero tecum, non dimittam te, nec derelinquam. tu enim forte diuides populo huic terram pro qua iuravi patribus tuis. & ut magis excitet eam commendat eam dicens.

1 *Tota pulchra es amica mea.* Quia interfecit illis imminente Moyse morte, qui peccauerant in peccato Phogor, Num. 25. populus remansit sine notabili macula peccati sub Ioseph.

2 *Veni de Libano.* Non est hic Libanus nomen montis in Iudęa existentis, sed alterius loci ultra Iordanem, unde filii Israel venerunt in Iudęam. Frequenter enim diuersa loca eisdem nominibus nominantur. Et dicitur hic ter veni, ad maiorem excitationem, sicut Iere. 2. 2.

Terra

Terra terra terra, audi verbum domini.

3 *Coronaberis de capite Amana, de vertice.* In Hebræo habetur. Respicias de capite Amana, &c. Sunt enim Amana, Sannir & Hermon nomina montium ultra Iordanem existentium, unde videtur terra Iudęę, & ideo populus Israel illuc veniens aspicebat terram sibi promissam gaudent propter eius pulchritudinem, & forte imposuerunt sibi ferta, & coronas in signum exultationis, secundum quod habet translatio nostra. Coronaberis de capite Amana, de ver. id est videbis terram tibi promissam de locis istis.

4 *De cubilibus leonum.* In montibus enim illis erant cubilia leonum, & pardorum, non tamen nocuerunt filiis Israel, sicut nec serpentes horribiles in deserto existentes, per quod filii Israel trāsterunt, De. 8. c.

5 *Vulnerasti.* Modus est loquendi amantem ad expressionem amoris. **6** *In vno oculo.* idest in Moyse, qui supra dictus est oculus sponsę, qui fuit deo valde amabilis, & propter eam fuit deus populo favorabilis.

7 *Et in vno cri.* idest in Ioseph, qui fuit deo valde acceptus, et fuit vnus de capillis sponsę seu crinibus, ut dictum est supra.

8 *Quam pulch.* exponatur, ut supra de vberibus sponsę, quę dicitur hic.

9 *Pulchriora sunt.* propter pulchritudinem, & munditiam legis contentę in tabulis.

10 *Fauus distillans, &c. Mel, & hic sub lingua.* hoc dicitur de orationibus deuotis summi pontificis, & canonicorum, quę fiebant in persona totius ecclesię.

Et

uox doctorum. Vnde & melli congrue cōparant. Fau⁹ mel in cera. Mel in cera, est spiritualis eloquiorū sensus diuinorum in litera distillans, quia pene singule sententiæ multos habent sensus. Vel aliter: In fauo mel latet, cera uidet. Labia ergo fauus uocant, quia dū in carnis fragilitate sapientia magna habetur, quasi mel in cera absconditur.

a Mel, & lac sub lingua.

Tāta est spiritualis dulcedo in verbis, quanta corporalis est in melle, & lacte, & hoc sub lingua, idest non cuiuslibet patens, sed tantum bonis. Qui peccantem asperere corripit, & inter aspera dulcedinis quiddam admiscet, habet mel, non in lingua, sed sub lingua.

b Odor vestiment. tuorum. idest fama bonorum operum, quibus vestiuntur, ne nudi inueniantur, & qui

bus turpitudine præcedentium delictorum operitur, est sicut thurs, quia in omib⁹ operibus suis orat cum bene operatur cum intentione perueniendi ad deū. vnde: *Sine intermissione orate.* Supra nomine vnguentorū, infusio sancti spiritus ostēdit, quib. corda fidelū illustrantur, & ad spirituale certamen præparantur. Vocabulo vestimentorū, facta iustorū notant, quæ foris sunt. Vnde & pulchra distinctione, quæ per homines fiunt opera, thuri comparantur, quæ vero diuina largitione, sunt dona, modum comparationis excedūt. Cōsulte postq̃ singula ecclesiæ membra dominus sigillatim prædicauit, etiā vnguenta quibus tota esset delibuta, digna laude commendat. Nulla sunt quippe membra, vel magna, vel parua, q̃ nō huius vnctionis spiritualis sint infusione cōsecrata. Laudauit, & vestimenta, idest opera iustitiæ, quia & hic oē corpus eius ornatur. Nemo quippe in ea vitam meretur, nisi operibus iustis indutus, quæ vel ipse fecit, vel si infans erat, alij pro eo fecerunt, & in illo.

c Hortus. Assimilauerat eam mulieri pro perfectione, p̃ speciositate, pro singulorum dispositione graduū, pro decentis unitatis compositione. Sed quia parum uidet amanti singulas partes sponse singulis rebus pretiosis coequare, totū pariter plurimis, & maximis speciebus comparat. Cōparat igit horto, pro copiosis operum fructibus, sine quo fieri quatuor contingit. In primis fons baptisni, in quo nullus sequit fructus. Deinde vnguenta, idest dona spiritus sancti, quæ sunt prima fomenta, vt etiam arbores crescant, & fructus terant, scilicet illa in cordibus rudium adhuc, & tenerorum proposita quando deliberant per spiritum sanctum, quia mundo renūciabūt, & aduersa sustinebūt, & similia. Postea arbores, illi eadem, vel alij iam crescentes, iam florentes: Tandem fructus maturi, quorū operū perfectione iam reficitur Christus: Sed hic non ordinatē, s̃m quod alterum sequitur post alterū, sed à digniori incipit, vt istius sponse commendatio sit captabilior illi alij sponse, cui istam intendit commendare. Duos hortos ponit, in quo status duo contemplatiuorū, & actiuorū signant, quorū vterque conclusus, quia ab aduersario colligi nō possunt, vel fructu priuari. Multi inter fideles cōuersantur

sanctur, in quibus hostis habet locum, sed hi in horto fructificantes non sunt computandi, sed ut palea enciendi.

d Fons signatus. Quia ecclesia, quæ fons nomine designat primū parua in Iudæa, postea dilatata est per orbē terrarum rectē subditur. *Emissiones tuæ.* quia illa parua ecclesia de Iudæis,

adiuta fonte paradisi emisit ex se. Ecclesia fons, quia doctrina salutari redundat, vnde proximos irrigat. Signatus, quia spiritualis sensus indignis absconditur, nulla incurfatione turbatur.

e Emissiones. idest fructus horti, s̃ opera, quæ post plantationem, & irrigationem baptismi prodeunt, sunt mihi mala punica, idest matuta resectio, ita me delectans, vt paradisus.

f Cypri. idest directi, & in altū crescentes, in humanitate graciles, & attenuati, quorum operibus iuncta charitate inigitur princeps. Cyprus diuinam gratiam, nardus dominicā passionem, crocus charitatē exprimit. Cyprus est in Aegypto aromatica arbor, semine candido, & odorifero, quod coquitur in oleo, & exprimitur, inde vnguentum regale, (q̃d cyprus dī) paratur. Sic in tenebris huius mundi diuinæ gratiæ benedictio in pinguedine charitatis suscipitur, & flammis tērationum probatur, quibus sociatur nardus herba humilis, idest fides dominicæ passionis, & imitatio. Coniungit ergo cyprus nardus, cum diuina gratia confortat nos compati Christo. Item nardus croco iungitur, cum in charitate Christi mortem libenter accipimus. Nardus est redolens, & calens, & significat charitatem. Crocus est aurei coloris, & significat diuina sapientia imbutos.

g Fistula. & cin. Fistula, quæ & casia, arbor aromatica, sed parua. Est aut robusti corticis, & purpurei, quæ ad curandas viscerum molestias valet, q̃ pro sui breuitate a quibuscūq̃ inter herbas odoriferas reputat, quæ humiles spiritu significat, q̃ dominicæ passionis memores ad patiendum pro dño sunt parati. Cinnamomū est brevis arbor, sed odorifera, & dulcis, cinerei coloris ad medicinæ vsum fistulæ duplo præstās. Et significat illos, qui se infirmos reputant, quorum humilitas apud deū dulcedinē habet, & laudē. Et bene post fistulā purpureā ponitur cinnamomū cinerei coloris, quia per recordationem dominicæ passionis oritur nobis despectus nostræ virtutis. Fistula, & cinnamomū in horto cum lignis Libani prodeunt, quia in ecclesia, qui humiles, & patientes sunt, cū illis, qui ecclesiam prædicando, vel virtutes faciendo mununt, palmam retributionis expectant.

h Cum vni. Sicut fistula, & cinnamomū, humiles sanctorū cogitationes, sic & ligna Libani, quæ alta, & robusta sunt demonstrant sublimes sanctorū actiones, & orationes. Myrrha imputribile reddit corpus, & significat illos, qui amaritudine, & patientia corpus suum reddunt securum a motibus carnalibus, & ab omni aduersa parte. Aloe non tantam vim habet, quantam myrrha, sed tamen valet contra putredinem.

Primis.

NICOLAUS DE LYRA.

1 Et odor vestimentorum tuorum, sicut odor thuris. Hoc dicitur pro vnguento odorifero, quo vnctum fuit tabernaculum, & omnia eius vnsibilia, Exod. tricesimo. Et dicuntur vestes sponse, quia tabernaculum erat in magnum decorem, & ornatum totius populi.

2 Hortus conclusus. Hic ponitur secundum incitationem ad terræ promissionis ingressum, quod est fertilitas terræ, & eius amœnitas. Et coniungatur sic litera.

3 Soror mea sponsa. idest ecclesia Israel, quæ dicitur sponsa dei eo quod desponsauit eam per legem in monte Sinai, & soror, quoniam humanitatem erat accepturus de gente illa.

4 Hortus conclusus. supple est terra tibi promissa. Hortus propter eius fecunditatem. Conclusus, propter eius fortitudinem, quia ab occidente clauditur mari mediterraneo, ab oriente Iordane fluuiio, ab aquilone monte Libani, a meridie deserto Aegypti, quod non potest de facili transiri.

5 Fons signatus. ponitur hic fons in singulari pro fontibus in plurali. sicut frequenter alibi fit in scriptura. Habet enim illa terra multos fontes

fontes, ita lymphidos, ac si essent sigillati, ne bestia, vel homo posset aquā turbare.

6 Emissiones tuæ paradisus. idest riui inde defluentes reddunt terram amœnam ad modum paradisi. vnde de quadam parte illius terræ dicitur Gene. 13. c. Eleuatis itaque Loth oculis vidit omnem circa regionem Iordanis, quæ vniuersa irrigabatur, sicut paradisus dñi, & c.

7 Malorum puniceorum. idest malorum granatorū, quæ crescunt in illa terra cum multis aliis arboribus fructiferis.

8 Cypri cum nardo. Est autem hic cypri nominatiui casus, et plurale huius nominis cyprus, quæ est arbor aromatica, & et crescit in vineis Engaddi, vt dictum est supr. c. 1. Similiter nardus est plāta aromatica.

9 Et crocus. Herba aromatica, Gallice suffram.

10 Fistula. Herba est producens cannas, quarum succus per decoctionem fit zuchar.

11 Et cinnamomum. Arbor est aromatica, cuius cortex canelle Gallice dicitur.

12 Cum vniuer. Est. n. mōs Libani in extremitate terræ promissio nis versus aquilonē, in quo crescunt cedri, & multa alia ligna fructifera.

1 Myrrha

† Fons.
† Prouer. 5. a.
14. quæ est. i. c.
omnibus.

† Cypri.
Chepharim
species est aromatica.

Cypri vnguentum.

F
Mirra.

A *Primis.* i. cū charismatibus virtutum excellentioribus, & pulchra coniunctio herbarū, & arborum cum vnguentis, quā carnē a lasciuia refrenamus, cōsequēs est, vt in uera dona spiritus suscipiamus. In horto dñi cōcluso, inter alia nascitur.

b *Fons hor.* quia de primatua ecclesia processit in mūdū doctrina cælestis, quę plures ecclesias, s. hortos procrearet. De quo fonte bene subinfert.

c *Intens aquarum riu.* quia eadem doctrina ecclesię, & fons hortorum est, quia spirituales fructus gignit, in his quos instruit, & puteus est propter occulta mysteria, quę solis sanctis per reuelationem sancti spiritus panduntur.

d *Aqua.* propter diuina eloquia, q̄ de inuisibilibus diuinę gratię thesauris procedunt atque in vitam æternam ducūt.

B *De Li. de ipsa ecclesia,* quę & cādida est per mūditiā fidei

dei, & alta per virtutum gratiam.

f *Surge.* Et cū talis sit hortus, surge, i. discede, vel impugna. Surge. Horto confecto, & irrigato, restabat vt omnib. firmiter & ordinatē cōpositis, nequaquam aduersarijs illius, tentandi negaret accessus, sed potius inōstretur, quā quo amplius flagellantur, eo amplius interna fluctuū illius suauitas panditur. In aquilone, mundi aduersa, in austro, blandimenta intellige, quia gemina expugnatione probatur ecclesia. Surge permittentis est, nō imperantis.

g *Perfla.* alter vexando, alter recreādo. *Perfla.* id est inter tribulationem, vel persequēdo, vt ecclesia in vtro-

que pulsata, & probata mirum odorem constantiæ suę, abundantioris virtutis vbique diffundat, & in fine mundi positos inenarrabili fragrantia suę suauitatis satiabit.

NICOLAUS DE LYRA.

1 Myrrha, & aloē. est autem aloē arbor aromatica, cuius lignum est valde odoriferum, & contritum, valet ad medicinas, & vnguenta, ideo subditur.

2 Cum om. pri. id est principis vnguentis: Hęc omnia dicuntur ad terrę promissionis commendationem, in qua talia oriuntur. Ad cuius commendationem adhuc subditur.

3 Fons hor. Hoc dicitur propter Iordanem fluium, qui currit secundum longitudinē terrę promissionis cā irrigans in multis locis, ideo s̄ bditur. Fons hor. & accipitur hic fons in singulari, pro fontibus in plurali sicut dicitur: Syllogismus est oratio, i. congeries orationū, quia Iordanis ex duob. fontibus oritur, quorū vnus vocatur Ior, alius Dan, qui simul iuncti Iordanis nomē efficiūt, vt dicit Hier. super Mat. et patet

ter in descriptione terrę sanctę.

4 Puteus aquarum. Quia Iordanis abundat in aquis, eo modo loquendi quo aliquis abundans in pecunijs, dicitur putens pecuniarum.

5 Viuentium. Dicuntur enim propriē viuere illa, quę habent in se principiu sui motus secundū augmentum, & decrementum. Et ad similitudinem huius dicuntur aquę viuentes, quę scaturiunt ex fontibus quales sunt aquę Iordanis. Aquę vero cisternales dicuntur mortuę.

6 Quę flu. imp. de Lib. Iordanis enim oritur ex fontibus predictis ad radices montis Libani, vt dicit Hier. super Mat.

7 Surge aquilo. Quia ad flatum ventorum oppositarum partium fluunt guttę aromaticę de arboribus aromaticis huius terrę, quę colliguntur ab incolis, eo quod sunt pretiosę. Hęc omnia predicta sunt de commendatione terrę promissę ad excitandum desiderium sponsę.

CAP. V.

Veniat dile. Qui promissit se futurum mecum vsque ad consummationem seculi, modo cū magis indigeo maiori gracia, me visitet.

a *Veniat di.* Audiens ecclesia se tentationibus probanda, prouisioni dilecti nō cōtradicit, sed ne supere tur, auxiliū illius querit, qui non patitur nos tentari supra id quod possumus. Vel, pōt ex voce perfectorum sic intelligi: Veniat di. Q. Sicut cum semper diligimus, & ei seruire curamus, sic ipse in tentationibus non sinat nos vsque ad defectum concuti, sed iā reddat nobis mercedē pię deuotionis.

b *Veni in hor.* Sponsus desiderio ecclesię respondens, eadē quę petebantur, se iam fecisse testatur. vnde extra rei multum, in amore ipsius possunt accendi.

c *Veni.* errantes corrigendo, infirmos subleuando, bona agentes confirmando, maturos mecum in requie collocādo.

* Theodoretus. *Veni,* inquit, in hortum meum, quem tu mihi

CAP. V.

a *Qui me plantauit,* amplius irriget. *Qui me in fundamento hęc, spei, & charitatis collocauit.*

Eniat dilectus meus in hortum suum,
vt comedat fructum pomorum * suorum.

Veni in hortū meum soror mea
sponsa, messui myrrhām meam cum

in morte, & mortificasti membra tua, quę sunt super terrā. Collegi ergo myrrham meam cum aromatib. meis, & reliquarum virtutū, inquit, quas a me didicisti, fructū percepi. Comedi præterea panem meū cum melle tuo, solidū & dulcē cibū, qui apud perfectos inuenitur. *Bibi vinum meum.* Iure addidit pronome meū. Ipse enim est vitis vera, ex qua vinū hoc profectum est. *Bibi vinum meum cum lacte tuo.* Nam ne infantes quidem, ac veluti vbera sugentes, & lactentes excludit, sed ab illis etiam, ætati eorum congruentem fructum capit, cumque bonus sit, amicos etiam ad conuiuium inuitat.

d *Messui.* quadam falce mortis ab hac vita præcidi, & in cellaria beatitudinis perduxit.

a *Comedi*

NICOLAUS DE LYRA.
CAP. V.

Veniat dile. meus. Postquā descripsi Salomon amorē sponsi, et sponsę, prout respicit ingressū in terrā, hic consequenter idē describit prout respicit tēpus ipsius possessōis. Et diuiditur in duas partes, quā primo facit hoc secundū tempora Iosue, & Iud. 2. secundū tēpora a David vsque ad Christum, cap. sequenti. Circa primum sciendum, quod populus Israel illis temporibus aliquando fuit in prosperis, aliquando in aduersis, & ideo primo tanguntur prospera. secundo aduersa, ibi. Ego dormio. Circa primum dicit sponsa.

1 *Vt*

1 *Vt come. fru. po. i. vt comedere me faciat fructus terrę mihi dare in pace, eo modo loquendi quo dixit dominus Abraham, Gene. 22. c. Nunc cognoui, quod timeas dominum, i. cognoscere feci, vel quia actus & passionēs fidelium in scriptura aliquando attribuntur ipsi deo, Act. 9. a. Saule Saule, quid me persequeris? id est fideles meos, & ita comestio fructuum terrę attribuitur ipsi deo, quia populus eius comedit quando cum Iosue terram intrauit, Ios. 5. c. Comederunt de fructibus terrę, defecitque manna, & quia hoc fuit ex dono dei, iō subditur in persona sponsi.*

2 *Veni in hortum meum soror mea sponsa. Habitando ibi in bonorum abundantiā, ideo subditur.*

3 *Messui myrrham meam. id est pręparauit tibi terrā bonā.*

1 *Comedi*

a Comedi fauim. Per fauim, qui in scripturis dulcedinem spiritalis intelligit, quærit, & alij dilucidant, per mel, qui epulas diuini verbi sibi appositas libere gustant, & his insatiabiliter vesci desiderat; per vinum fortes celestium predicatorum, plac; infirmi adhuc auditores, qui licet diuersis studiorum inodis discrepant, vna

tamen supernæ retributionis spe communes, superius arbitrat approbat.

b Comedite amici.

Non solum ipse pijs electorum actibus delectatur, sed etiam hortatur fideles ad congaudendum super tali conuiuio, vt amplius inter se mutuum dilectionis curam exhibeat, & minores quod in maioribus viderint, memoriter imitari fatagat.

c Inebriamini char.

Greg. Post potum gaudij ipsas virtutes bonorum retractando torporem mentis discutite, & ad amorem eternorum accensi temporales poenas non sentitis, sicut ebrius qui obliuiscitur omnium temporalium, comedit nec satiatur, qui epulas scripturarum didicit, iustorum exempla nouit, nec tamen viram correxit, bibit & non inebriatur, qui præcepta vitæ lætabundus audit, sed ad implenda piger remanet.

d Ego dor. Ecclesia Gentilium multipliciter commendata, ne secunda prædicatione dimittat, & soli contemplationi intendat, iniungitur ei de aliorum confirmatione. Et hic agit de illa successione ecclesiæ, quæ est in hoc presenti seculo, ab illa. scilicet tempore quo plenitudo gentium intrauerat vsque ad finem mundi, quando Iudei intrabunt, & hic non videtur mixti ad omnino infideles, sed potius ad eos exhortandos, qui sunt tepidi in ecclesia, & dicit itaque ipsa ecclesia. ego dormio.

e Aperi mihi soror mea, amica mea, columba mea, immaculata mea. Surge ab otio & quiete contemplationis, & aperi corda, vt remotis vitiarum obstaculis lucē veritatis perspicue admittant. **De sanguine meo, soror mea, de accessu meo proxima mea, de spiritu meo columba mea, de sermone meo quem plenius ex otio didicisti, perfecta mea.**

f Caput meum. i. fides mea, & amor me in cordibus eorum excacatis, amore terrenorum refrixit, & quasi profus defecit.

Con-

g Cincinni mei. i. amor proximorum, qui sunt mei capilli capiti adherentes, sunt pleni guttis nocturni. i. patiuntur graue frigus persecutionis tenebrarum. i. & erga me sunt infideles, & proximos persequuntur, & causa horum corrigendum oportet te dulcedinem contemplationis interponere.

h Expoliaui me. Ecclesia non inobediens de iniuncto officio, sed metuens in assumenda fratrum cura, ne corruat in peccata, sine quibus non transigitur hæc vita, respondet. **Expoliaui me.** Quomodo fieri potest, vt de culmine contemplationis egredens, rursus mundi sordibus polluar, quia recepta solitudine temporalium subsidiorum quamlibet eximius doctor difficile vitare peccatum.

Grego. Qui ad solitudinem regenerandum animarum se accingit, restat vt quibus æterna prædicat, ad prouidenda quoque eis tempora-

lium necessarium subsidia inuigilet.

i Dilectus meus. Ecclesia timete casum, quia dominus amoris erga se nostrum, in proximorum maximo amore vult cognoscere, apte subditur. **Dilectus meus.** quasi pertimesco quidem seculi conuersationem, sed intelligo, quod charitas operit multitudinem peccatorum, & confido in dilecti mei auxilio, a quo iam sunt compuncta corda eorum.

k Manum suam. Operante compunctionem, vel ad memoriā nostram reduxit operationem, quam operatus est in nobis, quia nullius egens, de sinu patris egrediens, in terra pro nobis conuersari voluit. **Manum suam.** mittit, cum virtute sua animum per subtilem intellectum pulsat.

l Et venter. Potest per ventrem intelligi mollities & fragilitas illorum qui prædicationis officium suscipiunt, quia se minus idoneos recognoscunt, & timent. **Venter.** i. mollis & fluxa pars inter nos, vel ventris nomine cor designatur, quia sicut cibi in ventre, ita cogitationes in corde excoquantur. Cor cōtemiscit, si facere recusat pro proximis, quod Deus fecit pro inimicis. Et venter intremiscit, quia infirmitas gaudens de celesti intellectu in sua exultatione turbatur, & timet ne perdat quod tenere nescit.

Sur-

NICOLAUS DE LYRA.

a Comedi. exponatur, vt dictum est.

b Fauum cum melle meo. Per hoc designatur abundantia mellis, vini, & lactis in terra illa, propter quod subditur.

c Comedite amici. Id est quando adhærebitis mihi per amicitiam, & latriam, habebitis omnium bonorum abundantiam, & hoc patet ex decem veteris testamenti.

d Ego dormio. Hic consequenter ponitur aduersa: populus. n. israel ex abundantia bonorum temporalium declinauit ad idolatriam. sicut prædixerat Moyses Deut. 32. **b. Incrassatus est dilectus meus, & recalcitrauit, incrassatus, impinguatus, & dilatus, dereliquit Deum factorem suum, &c.** & iō dominus post multam sufferentiam inflixit debitam penam, vt sic pena decere reduceretur ad penitentiam, propter quod sic proceditur, quia primo ponitur culpa, secundo pena, ibi. **Dilectus meus.** tercio penitentia, ibi. **Surrexi.** Circa primum dicitur in persona homini. **Ego dormio.** id est peccata ad tempus dissimulo. vnde communiter dicitur ab hominibus Deum dormire, quando despicios homines differt punire.

e Et cor meum vi. i. prouideo tempus debitum punitionis, & subditur in persona sponsæ adulterantis a sponso reuocata.

f Vox dei mei. Per prophetas suos & doctores.

g Pulsantis. me ad penitentiam.

h Aperi mihi. per consensum boni.

9 Soror mea ami. tempore. scilicet preterito tuæ innocentia.

10 Quia ca. meum plenum ro. Per roem intelligitur parua pluuia, per guttas nocturni, magna. Ros. n. & pluuia differunt secundum paucitatem, & multipliciter materiam. i. Meteor. Philosophus. Et loquitur hic Deus secundum modum sponsi reconciliationis suæ sponse desiderantis, & non retardatur ad hoc importunitate temporis. Et subditur responsio sponsæ malæ, reconciliationem recusantis, cum dicitur.

11 Expoliaui. i. dimisi cultum diuinum consuetum, iam diu est, sicut patet in processu libri Iud. Modus. n. viuendi consuetus alicuius vulgariter dicitur tunica eius.

12 Quomodo induar illa. quia per admonitiones prophetarum nolebat populus reuerti ad cultum diuinum.

13 Laui pedes meos. Hoc dicitur secundum æstimationem idolatrantis populi, qui cultum Dei reputabat minudum, & cultum idoli mundum. Et sic exponit Rab. Sa.

14 Dilectus meus. quia per culpæ dissimulationem Deus adhibet penam, ideo dicit sponsa. **Dilectus meus nudit manum suam.** i. manum suam iusticie ad puniendum me.

15 Per foramen. Prosequitur parabolam sponsi irati contra sponsam apertionem ostij denegantem, qui per fenestram vel aliquam aperturam infert baculum ad percutiendam eam.

16 Et venter meus intre. quia populus a Deo percussus concipiebat timorem eius, ut patet, libro Iudicum in pluribus locis.

Torn. 3. Nu Sur-

A a Surrexi, vt aperirem. Surrexi a dormitione ad laborē, quia necesse est, vt qui veritatē predicare disponit, prius ad agēda ea, q̄ prędicat assurgat, ne alijs p̄dicans ipse reprobis efficiatur, cui subiuncta verba conueniunt. *Manus mea distill. &c.*

1. Cor. 9. d. b Et digiti mei pleni sunt myrrha. Digni, idest discretio, vt solo

contuitu supernę retributionis, non pro humano commodo ostendantur operari. Sicut enim in manu sunt discreti digiti, sic in operibus oportet discretionē adhiberi, alioquin non valent.

* RUPERTVS.

Surrexi, vt aperirem dilecto meo, operam dedi, vt cum Apostolis Christi, vtique dilecti mei dictis, & fa-

B etis proficere in currenti euangelio. Nā hoc est, quod dico,

Manus mea distillauerunt myrrham optimam, & digiti mei pleni myrrha probatissima. Oportet

bat namque, vt maxime relictis credentiū

arque Apostolicam vitam imitātiū viduis manifestum dare exemplum omnis mortificationis vitiū normāq; in propatulo mox venturo, nouūque carenus inauditū exemplum eo suscepturis sanctę virginis propositū. Hęc myrrha vtique probatissima, idest, preciosissima est. Ceterū carnem mortificare, non propter deum, neque propter edificatiōem videntium, sed propter gloriam propriam capiendā ex ore laudantium, hoc quidem est manibus stillare myrrhā sed non probatam, imo nec ibi sunt digiti, qui dicantur myrrha pleni, quia non est in tali opere virtus discretionis, quę per digitorum distinctionem solet intelligi.

c Pessulum ostij. Causam peccati, idest incredulitatem, & quilibet aliam, quia vt pessulum, ostium, sic causa detinet peccatū, quā remota remouetur, & sublato peccato patet via Christi. Dixerat, quia dilectus manu missa per foramen se retigerit, ac tremore concusserit, cuius tactu vehementer inflammata, cupit iam non per angustiam foraminis eius manu cōtingi, sed patefacta cordis ianua felicissimo eius amplexu p̄frui, idest summitate diuinę illustrationis, quam raptim senserat, plenius satiari, sed quia nulli electerum in hac uita conceditur perfecta visio eternorum, quę in alia uita reseruatur, subditur rectē: At ille declinauerat.

* Rupertus.

* Rupertus. Pessulum, inquit, ostij mei, idest, clausuram oris mei. Quid nāque per pessulum, nisi silentij figuratur firmitas? Pessulum ergo ostij dilecto meo aperit, quum inditū ori silentium pp̄ Christum resoluitur, vt audientes edificentur. Et quam pulcher, quam rationalis, & disciplinatus ordo loquendi?

Prius myrrha stillat de manibus, & digiti myrrha probatissima pleni monstrantur. ac deinde pessulum ostij dilecto aperitur, id est, prius vita laudabilis in exemplum pręparatur, & deinde doctrina fidem quęrens audientium palam profertur. Hinc de ipso dilecto scriptum est, quia incepit facere, & docere.

d Anima mea. Ecce iam tertius gradus: primitiua fuit ex Iudęis conuersa. per quam, & postquam hęc Gentilis de qua hactenus actum est, quę Gentilis, vt dixi-

mus, hanc tertiam instituit, de qua modo exequitur, q̄ vsq; ad nouissimā inrationem reliquiarū Israel durabit successu pręlatorum, & subditorū. Transit quidem, sed tamen locutus est mihi mandata sua relinquens, vt patienter eum expectarem, & postquam locutus est: Anima mea liquefacta est.

e Quęsiui, & non inueni illum: vocaui, & non re. mihi. Vox eiusdem ecclesię, quę aperuit secundum illos quos aperuit, quę prius erat venter, vel vox ipsorum.

f Tulerunt pallium. Pallium tollunt prędicatores, quando si quid pompę secularis residuum erat, ab animo auferunt, vel si quod peccatum per ignorantiam inerat, detegunt.

Percusserunt me, & vulnerauerunt me, tulerunt palliū meū custodes murorū. * Greg. Custodes percutiunt sponsam, & vulnerant, quia prędicatores sancti dum celestia loquuntur amantem animam afficiunt, & maiori amore sagittant, &c.

* Beda. Tollunt autem pallium suum sponsę percussę, & vulneratę custodes murorum, cum Apostoli, vel Apostolici viri animę cuiuslibet diuino amore attractę, retinacula transeuntium rerum auferunt, vt infimis expedita curis, liberiori cursu faciem sui conditoris requirant. Pallium namque idē quod supra tunica, vbi ait: Expoliam me tunica mea, rerum terrestrium implicamenta designans.

2 Adiuvo

NICOLAUS DE LYRA.

Diuisio,

1 Surrexi, vt aperirem dilecto meo. Hic consequenter p̄na decente subditur p̄nitentia. Et diuiditur in duas partes, quia primo p̄nitentiam quęritur sponsę reconciliatio, secundo ponitur pulchritudo eius descriptio, ibi. Qualis est. Circa primum dicit sponsa: Surrexi, vt aperirem dilecto meo, quęrens ei reconciliari, & sic a p̄na liberata.

2 Manus mea distillauerunt myrrhā, digiti mei pleni sunt. Illud applicat me ad opera p̄nitentia, quę designantur per amaritudinem myrrhe.

3 Pessulum ostij mei aperui dilecto meo. Pessulum est ostiolum, id est porta, & per hoc designatur, quod p̄nitentia in principio est inchoata, propter quod subditur.

4 At ille declinauerat atque transierat. quia non statim ad clauem p̄nitentia berbat eum a p̄na. Et quia ex hoc augebatur afflictio, quę probatur.

5 Anima mea liquefacta est. Sicut sagimen in patella, vnde de homine dimisso in afflictione dicitur vulgariter, quod frigitur in sanguine

gimine suo.

6 Quęsiui, & non inueni illum, vocaui, & non respon. Quia sicut dictum est, Deus non statim liberabat populum, sed dimittebat eū affligi ab aduersarijs, vt a Philistheis, Moabitis, & ceteris gentibus circa terram Iudęę existentibus, vt patet ex decursu lib. Iud. & 1. Regum. ideo subditur.

7 Inueni me custodes, qui circumierunt. idest principes gentium in circumitu Iudęę existentium, quę nominatur hic ciuitas a Ierusalem metropoli Iudęę.

8 Percusserunt me, & vulnerauerunt me. nocuum in inferendo personis.

9 Tulerunt pallium meum mihi custodes murorum. spoliando me bonis meis, & quia populus communis propter peccatum idolatrię non erat dignus exaudiri, ideo conuertit se sponsa ad personas mundas ab idolatria, quia semper in populo Israel fuerunt aliquę personę tales quantumcunque populus communis, vel etiam principes ad idolatriam declinarent. vnde. 3. Reg. 19. d. dicit dominus ad Eliam; Derelinquam mihi in Israel septem milia virorum, quorum genua non sunt curuata ante Baal. Et quia preces talium sunt exaudibiles, ideo dicit.

1 Adiuvo

^a *Adiuro vos filia Ierusalem, si inueni.* Adolescentule iā ad aliquam cognitionem promotæ, ad famulos dei quos angelicā in terris vitā agere credunt, deuotē veniunt, & eos exorant, vt in tēpore suæ orationis domino se commendent. Vos filia Ierusalem supernorum spirituum, qui iam cum deo regnant. Vel, per filias Ierusalem possumus accipere etiam inferiores in ecclesia, quos etiam admonent superiores, vt secum quærant, quia quod a pluribus queritur, quandoque citius reperitur, & vt vbiq; charitas dilectionis ostendatur.

^b *Qualis est dilectus.* Hæc sponsa recolens intima conscientie, expauescit, & pigritiam suam accusans ex humilitate ad laborem festinat di. Obsecro, quia sic adiurasti nos feruore diuinæ charitatis, quā habes, me quoque fac ardere, & salutari admonitione in eius amore me confirmes. Appetita, & præconiā virtutum ac potentie eius congrua laude decantans, denuo interrogatur, in qualium membris eius solcant vestigia reperiri.

^c *Dilectus meus candidus, & rub.* Condigna quærentib; a parte sponsæ respōsio. *Dilectus meus.* Primo, mūdus & sanctus venit in mūdū, postmodum passione cruentus exiit de mūdō. Per candidū, amorē diuinitatis. Per rubicundum, carnē passam accipe, vt deū, & hominem nores, & in vtroque electus.

^d *Electus ex milibus.* Quia vnus mediator de omni numero angelorum, vel hominū acceptus. vnde dicitur: *Hic est filius meus dilectus, &c.* Quia non est inuentus alius, neque in celo neque in terra, qui acciperet librum.

^e *Caput eius aurum optimum.* Alia translatio: *Crines eius abietes.* Abies, Græcè *isab* vocatur. Vnde hic elate, non Latinum, sed Græcum videtur. Vel caput, idest diuinitas, quia caput Christi deus.

Comæ eius. idest, cogitationes eius sanctæ, & rectæ, & tamē stultis despicabiles.

Oculi eius. idest, dona sancti spiritus, quæ ipse dat, quæ amatores

tores suos, non in ceno more porcorum volui permittunt, sed in similitudine aquarū claros, & perspicuos reddunt, nil tenebrosū habentes. Vnde & riuulis, & mundis aquis non stagnis turbulentis cōparantur, quia deum vident, & diuino rui charismatum luce replentur. Quæ charismata, quia sola gratia dantur, subditur.

^a *¶ Euenit quandoque, vt qui nuper querere incepit, citius inueniat, quam ille, qui dudum querere incepit.*

^a *¶ Adiuro vos filia Ierusalem, si inueneritis dilectum meum.*

^a *¶ Intimetis cum accessu vestre orationis, vt & mihi det gratiam suæ inuentionis.*

^b *¶ Præ amoris magnitudine omnia temporalia sunt mihi facta.*

^c *¶ Dicunt adiurare. ¶ Securus, quia magis est secundum naturam, qua est genitus ex patre.*

^d *¶ Filius.*

^b *vt nuntietis ei, quia amore langueo. Qualis est dilectus tuus*

^a *¶ Patre. ¶ Idem ex ea parte magis debet diligi, quam timeri.*

^b *¶ Pulchritudo tua ostendit eum pulchrum esse, a quo tu pulchra es.*

^c *¶ Inter omnes seculas tua fides præcessit.*

^d *¶ Secundum humanitatem, qua non est ex dilecto.*

^a *¶ Deuotio tua adiurationis ostendit eum esse magnum quem mones inquiri.*

^b *¶ Vt eum quæramus.*

^c *¶ Talis est.*

^d *¶ Christus ex sola dilectione passus alii ex merito.*

^c *tuus ¶ ex dilecto, quia sic adiurasti nos? Dilectus meus candidus, & rubicundus, ¶ electus ex milibus. Caput eius aurum*

^a *¶ Quia peccatum non fecit.*

^b *¶ Quia in sanguine suo lauit peccatores.*

^c *¶ Idem ipse, qui est caput corporis ecclesiæ, diuina sapientia plenus.*

^d *optimum. ¶ Comæ eius, sicut elatæ palmarum, nigra quasi*

^a *¶ Splendidum.*

^b *¶ Capiti eius adherentes.*

^c *¶ Resiluit, & uictoria.*

^d *coruus. ¶ Oculi eius, sicut columbæ super riuulos aquarum,*

^a *¶ Eum intuentes, & per quos eum alii intuentur.*

^b *¶ Iuxta.*

^c *¶ Scripturas diuino munere fluentes in morem aquarum, & limiores quidem.*

ab hominib; expectantib; odoris suauitatem, & aspectus gratiam, ita mediator in carne apparens, doctissime modestia, & dulcedine delectabat præsentēs, attrahebat absentes, confite a pigmentarijs, hoc est Apostolis, & prophetis, qui concordī voce, nō solum eius sermones, sed etiam mores sacris paginis describere, in futura eius arcana incarnatione, ex modestia Lazarum fleuit, sicut agnus obmutuit, & talia.

^f *Nigra quasi coruus.* Despicabiles mūdō, quasi illa clamosa, & improba avis. Vel, quasi coruus, vt nulli sacramenta ecclesiæ cōmittant, donec ibi, vel matri similari videāt, vel quia cum pulchri sunt, se fuisse nigros intelligunt ex natura sua.

^g *Oculi eius, sicut colum.* Solent colūbe iuxta fluentia aquarū residere, vt volantiū animi in aqua vimbram videant, & sic vngues vitent. Sic sancti in scripturis fraudes demonū prospiciunt, & ex deceptione, quam attendunt, quasi ex vimbra hostem cognoscunt, & fugiunt. quæ fluentia plenissima dicuntur, quia de quibuscunque in scriptura consilium queritur, per illam ad plenum inuenitur. Potest in riuulis, veteris legis eruditio, in fluentis, euāgelica perfectio intelligi, quia prædicatores, & noua, & vetera proferunt.

Ioan. 1. 1. c.

Elā. 53. c.

P

Columbæ natura.

1.

a Labia

NICOLAUS DE LYRA.

¹ *Adiuro vos.* idest, personæ deuotæ de Israel. Nec est cōtra illud, quod dictum est supra 1. c. quod filiæ Ierusalem significat fragiles populi, quia tam perfectæ personæ, quam imperfectæ sunt de eodem populo, sed sup. 1. c. imperfectæ dicuntur filiæ Ierusalem propter fragilitatem sexus. hic autem perfectæ eodem nomine nominantur ratione deuotionis. de qua fit hic mentio, quæ magis vigere solet in mulieribus secundum illud, quod canit ecclesia: Intercede pro deuoto scēmi neo sexu. Idem enim nomen in sacra scriptura ex diuersis proprietatibus non solum accipitur pro diuersis, sed etiam aliquando pro contrarijs. Sicut deus, leo dicitur, ratione magnanimitatis. Apo. 5. b. *Vicit leo de tribu Iuda.* Et diabolus, ratione rapacitatis. 1. Pe. 5. b. *Aduersarius vester diabolus, tanquam leo ruiens, &c.* Dicit igitur: *Adiuro vos.* id est, per rem sacram deprecor.

² *Filia Ierusalem.* idest, deuotæ personæ.

³ *Si inueneritis dilectum meum.* vobis gratiosum in orationibus vestris.

⁴ *Vt nuntietis ei.* pro me deprecando.

⁵ *Quia amore langueo.* idest, reconciliari sibi desidero.

⁶ *Qualis est dilectus tuus.* Hic consequenter ponitur sponsi descriptio. Et diuiditur in duas partes. quia primo circa hoc mouetur quæstio. secūdo ponitur respōsio, ibi: *Dilectus meus.* Circa primum sciendum, q; sicut populus peccator recurrebat ad deuotos populi ad habendum orationis suffragium, ita ecomuerso deuoti inducebant populum ad cognitionem dei, & ad eius verum cultum. ideo in persona eorum dicitur *Qualis est dilectus tuus.* id est, vnam attenderes quantum est amabilis, & bonus.

⁷ *Ex dilecto.* idest, præ omnibus diligendus. Vel, hoc dicitur ad

ad denotandum processionem diuinarum personarum, quia filius procedit a patre, sicut dilectus ex dilecto, & spiritus sanctus ab ambobus, vt amor mutus vtriusque.

⁸ *O pulcherrima mulierum.* id est, ab harum gentium pro tempore desponsationis tuæ in susceptione legis diuinæ, vt dictum est supra.

⁹ *Qualis est dilectus tuus ex dilecto.* Repetitio est eiusdem ad maiorem excitationem.

¹⁰ *Dilectus meus candidus, & rubicundus.* Hic ponitur sponsæ responsio confitendo dei pulchritudinem, & bonitatem, quia corde creditur ad iustitiam, ore autem fit confessio ad salutem, Rom. 10. b. Et diuiditur in duas partes, quia primo ponitur sponsi descriptio. Secundo ex hoc oritur quæstio, ibi: *Quo abiit.* Circa primum describitur sponsus sub parabola iuuenis fortis, & gratiosi, propter quod primo parabola ponitur. secundo exponitur. Circa primum dicitur: *Dilectus meus candidus, & rubicundus.* id est, in colore gratiosus.

¹¹ *Electus ex milibus.* Id est in multis milibus non inueniretur vnus talis.

¹² *Caput eius aurum optimum.* idest, ornatum corona aurea.

¹³ *Comæ eius, sicut elatæ pal.* frondes habentes demitatem foliorum, & per hoc intelligitur multitudo capillorum.

¹⁴ *Nigra quasi coruus.* Nigredo capillorum attestatur fortitudo, & iuuentutis, & quia hic ponitur metaphora iuuenis fortis, dicatur comæ eius nigra. Dan. 7. vbi describitur deus sub parabola iudicis, in quo decens est senectus, & canices. dicitur de eo: Antiquus sedit dierum, & subditur: *Capilli eius tanquam lana munda.* id est alba.

¹⁵ *Oculi eius, sicut columbæ.* idest, habens aspectum simplicem, & honestum.

¹⁶ *Super riuulos aquarum.* ad se lauandum, ne appareat in eis aliquid immundum.

A *a* Labia eius lilii distillantia myrr. Verba doctrinæ eius, quæ claritate in regni celestis promittunt, grana patiensibus primam myrrham, quia contemptum voluptatum predicant.

b *Manus illius tor.* opera Christi, quæ enim verbo docuit, opere cōpleuit, ut de doctrina sua mirantes, operibus confirmaret. Tornatiles, qui in promptu habet tacere, quod vult, sicut tornatura ceteris est promptior artibus, & quia in se omnem iustitiæ regulam tenet. unde dicitur: *Oportet in me impleri omnem iustitiam.*

Matth. 3. d.

† ut annuli aurei
† ut pleui hias
guthis.

† auri obrizi

c *Aureæ plenæ hyacinthis.* Quia virtutes quas in homine gestit, diuinitatis gratia perfecit, quæ nos ad spem, & ad amorem celestium excitant.

d *Hyacinthus enim ac rei coloris est.*

e *Venter eius eburneus.* id est fragilitas humanitatis. eburneus pro decore castitatis, quia ab omni peccato immunis. Distinctus scilicet non totus eburneus, nec totus sapphirinus. Sapphirus sublimitatem celestium significat. Distinctus ergo, quia partim humana fragilitas elurie, tē tatione, fatigatione, morte; partim diuina celsitudo, miraculis, resurrectione, & ascensione intelligitur. Sapphirus habet speciem serenæ celi.

f *Crura illius columnæ.* id est itinera passionis, incarnationis, quæ columnæ dicuntur propter rectitudinem, & firmitatē, quia quicquid per eum gestum est, ante tempora a deo dispositum est.

g *Greg.* Per crura Apostolos intelligimus, per quos vniuersum mundum circumit, & fidem eis predicantibus. populi audientibus spartit. Quibus ipse in Euangelio ait, *Ite in orbem prædicatum, & prædicatum Euangelium omni creaturæ.* Sed crura columnæ marmoreæ esse perhibentur, quia Ecclesiam inflexibiliter sustinent, dum contra omnes aduersarios eorū prædicationibus,

dicantibus, & exemplis roboratur. Super bases autē aureas colūne fundatæ sunt, quia a Prophetarū dictis, ut fortes persistenter fidem integrā acceperunt. Unde ipse primus Apostolorum ait, *Habemus firmiter in prophetico sermonem, cui beneficiis attendentes tanquam lucernæ ardenti in caliginoso loco.* Ideo enim aureæ dicuntur, quia luce sapientiæ resplendescere sciuntur.

f *Fundatæ super bases.* id est super prophetas, quia talis apparuit qualis predictus ab illis in diuina dispositione legentibus. Vel bases ipsa dispositio dei, quæ ordinauit.

g *Species eius, ut Libani.* Quid per singula ipsius redemptoris membra laudo, totum breui cōprehendā quomodo Libanus altitudine, & amplitudine est insignis, ita dominus

inter cōs, qui de terra orti sunt, antecellit. Et sicut ille mōs nobiliū terax est arborū, ita mille cōs sanctos in se radictos extollit, & pseruat, & sicut cedrus pulchritudine, fortitudine, sublimitate, odore, cō decus sylvarum antecedit, sic dilectus speciosus forma p filijs hominum, quia ipse non accepit ad mensurā, & de plenitudine eius omnes acceperunt.

h *Guttur illius suauissimum, & totus de.* id est internus sapor, et dulcedo verborū Christi, quā pauci gustant, qui autē gustāt, amplius esurient. Aliter: Sicut per guttur ad labia vitalis flatus, ut loqui valeant, pcedit, sic in labijs dñi verba, quæ dicebat. In gutture vero pōt occulta dispositio bonitatis eius intelligi, quia factū est, ut nobis foras loqueretur totus, id est deus, & homo desiderabilis, non solum secundum diuinitatem, sed etiam secundum humanitatem ab ipso initio conceptionis vsq; ad triūphū passionis, resurrectionis, ascensionis. *Talis est d.* Quasi: Et necesse est si amas eū, & vis ab eo amari, ut eū intelligas talem, & tali affectione ei coheras.

a *Filia*

NICOLAUS DE LYRA.

1 *Quæ lacte sunt lotæ.* id est albæ ad modū lactis. tales enim columbæ sunt gratiosiores alijs, & per hoc notatur gratiositas sponsi in oculi.

Areola.
Philosophus.

2 *Genæ illius, sicut areolæ aro.* Est autem areola portio terræ bene seminata. unde Eze. 17. de areolis germinis sui, quæ de lectant valde visum, quando incipiunt semina pullulare. Dicit enim Philosophus, quod virides sationes maxime delectant visum, & confortant, & maxime quando sunt herbæ aromaticæ. Dicit igitur. *Genæ illius, sicut areolæ aro.* i. sunt ita delectabiles ad videndum, sicut areolæ seminum aromaticorū pullulantium.

3 *Constitæ a pigmentis.* i. cultæ, & ordinatæ a bonis cultoribus aromaticum, quæ etiam pigmenta dicuntur.

4 *Labia eius lilii distillantia.* sic est in Hebræo, & per hoc designatur munditia eloquij, & gratiositas.

5 *Manus illius tor.* In Hebræo habetur: Rotæ aureæ, p quod designatur, quod manus sponsi sunt ornatae annulis aureis, qui sunt figuræ circularis. ideo subditur.

6 *Plenæ hyacinthis.* id est sapphiris, qui sunt hyacinthini coloris, tales enim lapides ponuntur in annulis. **7** *Venter eius eburneus.* i. albus, & politus. **8** *Distinctus sapphiris.* i. ornatus lapidibus pretiosis nō immediatē super carnem, sed super vestem, quæ opertit ventrem. Sicut enim in vestibus circa column, & natus ad ornatum nobilium tunc ponuntur lapides pretiosi, ita etiam tunc temporis circa partes versus ventrem descendentes.

9 *Crura illius columnæ marmo.* id est fortia ad modum talium columnarum. **10** *Super bases aureas.* id est super pedes calceatos calceis in superficie deauratis, quales portant nobiles de Hispania.

11 *Species eius, ut libani.* id est forma eius gratiosa, sicut Libanus, quæ est arbor aromatica ramosa, & valde gratiosa. Libanus enim non est hic nomen montis prout acceptum est supra in plurib. locis.

12 *Electus, ut cedrus.* id est siatura eius recta ad modum cedri.

13 *Guttur illius suauissimum.* i. album, politum, & gratiosum. Et quæ etiam prædicta faciunt ad gratiositatem iuuenis. nō subdit.

14 *Et totus desiderabilis.* Hæc autem in parabola secundum oēs doctores

ctores Hebræicos, & Latinos intelligitur de deo, de quo dicit Greg. moralium 14 In deo, quia forma corporis non circumferitur, manus, oculus, &c. membra sic nominantur, ut ex membrorum vocabulis effectus sue potentie designentur. Habere namque oculos dicitur, quia cuncta videt, manus, quia omnia operatur. Sic ergo deo dicitur: *Dilectus meus candidus, & rubicundus,* id est, benignus, iustus, & iratus reprobis. Facies enim hominis irati rubescit, & exardescit. *Electus ex milibus,* id est præ omnibus diligendus. In Hebræo habetur: *Ex illis in milibus.* id est habens in exercitu suo multa milia angelorum, Dan. 7. c. *Milia milium ministrabant ei, & decies milies centena milia assidebant ei.* *Caput eius aurum optimum,* id est corona aurea decoratum, in qua notatur dignitas regia, qua dicitur rex regum, & dominus dominantium. *Comæ eius,* id est attributa diuina, ut sapientia bonitas, &c. Quia sicut comæ inhaerent capiti, & adiacent ei, sic attributa sunt idem cum diuina essentia, tamen signantur per modum qualicatum sibi adiacentium. Sicut claræ palmarum, quia multa sunt. Nigræ quasi coruus, quia non senescunt. Per nigredinem enim hic intelligitur iuuentus, ut prædictum est. Oculi eius, sicut columbæ, quia vno simplici intuitu videt omnia. Quæ lacte sunt lotæ, quia ex cognitione eorum, quæ sunt extra se non vilescit intellectus eius, ut dicit commentator Auerroris super 2. Metaph. Non enim cognoscit ea per formam extraneam a rebus acceptam, sed per suam essentiam omnia perfecte representantem. Genæ illius sunt virtus attractiua, sicut oculi virtus cognitiua. Trahendo enim ad se electos per fidem, & amorē incorporat sibi eos, sicut per genas incorporantur materiales cibi. unde dicit saluator Ioan. 4. d. *Ego cibum habeo manducare, quem vos nescitis,* quod intelligitur ad literam de Samaritanis sibi incorporandis per fidem. Sicut areolæ a. &c. quia sicut ex areola aromaticum exhalat odor bonus, reficiens olfactum, ita ex amore diuino attrahente recreantur aīe bonorū. Labia eius, sunt virtus resecretiua secretorū, quibus loq̃ sanctis, & prophetis, nō subdit: Labia distillantia myrrhā primā, quia

a *Filia Ierusalem.* Pro decore carminis variatur personę colloquentium, sed eadem Christi ecclesia notatur, & nomine sponsę, & nomine filiarum. Cum ad patriam celestem suspirat, filia, cum nihil, nisi deum curat audire, vel loqui, sponsa dicitur.

b *Quo abiit dilectus.* Audita qualitate dilecti, de qua quęsierant filię Ierusalem, addunt aliam quęstionē, quia enumeratis tot laudib. quis audiens non concupiscat, & hoc in unitate sanctę ecclesię inquiri oportet. In qualium corde potissimum, & in quo genere cōuersationis dominus soleat inueniri? *Quo abiit,* non relinquendo eos in quibus erat, sed ubi alios associet, & post alios etiā alios inuitet, & sic abire, & declinare dicitur ad modum candelę, quę cum accensa sit, multas alias circūquaque accendit, ipsa tamen nihil patiens detrimenti.

a *Quem diligo.* **b** *Qui secreta sua mihi aperit, & cui ego secreta cordis mei aperio.*
a *Talis est dilectus meus, & ipse est amicus meus, filia Ierusalem.*
a *Quantum ad incomprehensibilitatem,* **b** *Facunditate.*
b *Quo abiit dilectus tuus o pulcherrima mulierum, quo declinauit dilectus tuus? Et quæremus eum tecum.*
a *Quantum ad gratiam.* **b** *Quicumque sine consortio ecclesię Christum querit, non inter filias debet computari.*

detrimenti. *Quo abiit.* Greg. Sciendum, quod deus, qui ubiq; est, in loco est, sed localis non est. Locale dicitur, quod circūscribitur secundum partes loci supra, & infra, ante, & retro, dextera, & sinistra. Cum vero angeli, & humanę animę, locales circūscribi non possunt, longe minus illa incompre-

hensibilibus substantia. Maior vero cognitio, quę in pręsenti de deo haberi potest, est secundum eius sola opera, quia quod altius est, in carne possumus mirificentiam operū dei

subtiliter attendere. *Quo abiit dilectus tuus o pulcher.* Licet deus comuni modo omnibus rebus insit, pręsentia, potentia, substantia, tamen familiari modo dicitur inesse, id est, per gratiam illis quibus opera sua videtur mirabiliora, qui licet plenam dei noticiam non habeant, tamen mirificentiam operum dei acutius considerant.

NICOLAUS DE LYRA.

quia verba dñi sunt munda, & a corruptione peccati p̄serua-
tua: Manus eius, sunt eius potentia operatiua. Tornatiles au-
rea, vel s̄m Hebręos rota aurea. Per figurā. n. circularē an-
nuloꝝ intelligitur perfectio operū diuinorū, Deut. 32. a. *Dei
perfecta sunt opera.* Vēter eius, est occultatio diuinorū iudicio-
rū. vnde de hoīe occulto cōiter dē, q. non pōt sciri qd hēat
in vētre. Eburneus, est. n. ebur frigidū, & albū, q. cōsideratio
occultationis iudicioꝝ dei incutit frigus timoris, a peccato
retrahētis, Pro. 15. d. Per timorē dñi recedet omnis a malo,
& sic anima candidat, & desiderio vitę celestis ornat, iō sub-
ditur: *Distinctus saphyris.* Est. n. saphyrus coloris celestis. Cru-
ra illius, sunt ei⁹ virtus qua sustēat oīa. Et bases atq; suppo-
sita diuina seu p̄sonę, sp̄s eius, vt Libani. Eleēt⁹ vt cedri, q. a
pulchritudo ei⁹ est summe delectabilis, & altitudo incōpre-
hēibilis. Guttur illius suauissimū, & totus desiderabilis, quia
infinite bonitatis. **1** *Talis est dilectus meus.* q. d. corde cre-
do,

CAPVT VI.

a *Dilectus meus.* Descendit irrigans fonte baptisimi, de alto
veniens in humili positos visitauit: Vt nos sursum ascē-
deremus, dominus in montē descendit. Moyses in montem
ascēdit. Cū dixisset: *Descende in hor.* addit qualiter sit idem hor-
tus constitutus, qua
fruge fecundus, cum
dicit ad are. aro. Hor-
tus ecclesia, hortus
qualibet fidelis ani-
ma. Arcola est mens
fidelis, quę discipli-
na rectę fidei edo-
cta, quasi æquis late-
ribus hinc inde est
composita, & quasi
solerti fossorio cre-
berime reuerfata, &
a superfluis gramini-
bus expurgata. Responder pijs sanctorum desiderijs, ac fru-
ctuosis operibus eum delectari, ac perfectos quosque casti-
monię virtutibus ad eterna gaudia colligere.

b *Lilia col.* dum ad perfectorum meritorum cādorem per-
uenientes, de statu ubi erant prius educit, & ad celestia re-
gna perducit.
* Beda. Pascitur in hortis, quia pijs sanctorum laboribus
delectatur. Pascitur in hortis, quia eius nimirū sunt mēbr̄a
illi quibus iustitię fructus fiunt. Et non solū de carnali, sed
etiā de sp̄ituali debet eleemosyna intelligi, quod in iudicio
dicturum

CAPVT VI.

a *Nescio quo abierit, scio quo declinauerit.* **1** *Quem ipse fecit* **b** *Maxime.*
a *Quid ibi gerat, ostendit vt ibi pasc.* **1** *Quem ipse fecit*
b *Bonis operibus delectetur.*
a *Locum habitationis in me preparo.* **b** *Apud se locum mihi preparo receptionis.*
c *Inter desideria sancta castarum mentium.* **b** *Voluntate, vel desiderio quo me queris.*
c *Voce qui alios ad querendum mutuis colloctionibus excitat.*
d *Exteriore decore bonorum operum.*

d *inter lilia. Pulchra es amica mea, & suauis, & decora, sicut*

dicturum, se esse p̄dixit, *Quandiu fecistis vni de his fratribus meis
minimis, mihi fecistis.* Colligit lilia, cum ad perfectum candorē
meritorum peruenientes iustos ex hac vita educit atque ad
celestia regna perducit.

c *Ego dilecto meo.* Hunc versiculum apponit exaggerādo sti-
mulū immensę cha-
ritatis, quia interius **F**
exardescit. Quasi: In
me descendit, in me
pores habere formā
eius quem queris.

3 *Ego nepoti meo, &
nepos meus mihi, qui pa-
scit inter lilia.*

6 * Theodor. Ex eo
pendeo, atque illi me
ipsam dicant. Nam &
ipse me orbi p̄tulit, sicut Thirsa,
sibi que copulant, ex
senio confecta reddidit iuuenem, ex inope opulētā, ex de-
formi formosā, putridis atque fetentibus vulneribus lan-
guentem curauit, repleuitque odoris suauitate. His de cau-
tis, ita loquor, *Ego nepoti meo, & nepos meus mihi, qui pascit inter
lilia,* vel, vt Symmachus vertit, qui pascit flores. Nam & eos
qui facti sunt lilia pascit, & illos, qui digni sunt pasci in lilijs.
Diuinis autem scripturis suauis est tubil.

d *Pulchra es amica mea.* Hactenus vox ecclesię dñm suum
laudantis, & q̄rentis, qui quomā a suis amatoribus non lon-
ge est, sequitur quid quęsitus respondeat, & declarat se illis
loquenti.

sicut Thirsa,
decora vt Ie-
rusa.

NICOLAUS DE LYRA. CAP. VI.

Dilectus meus. Hic cōsequēter describitur amor sponsi, &
sp̄s, p̄ rpe Dauid vsq; ad Christū. Et diuidit in qua-
tuor partes, q. a primo tangit tēpus ipsius Dauid. Secūdo Salo-
monis, ibi: *Descendi in hortum.* Tercio, tēpus regū sequentiū vsq;
ad captiuitatē Babylonicā, ibi: *Nesciui.* Quarto, tēps post capti-
uitatē p̄dictā, ibi: *Reuertere.* Prima in duas, q. i primo ponitur
sp̄s reconciliatę gr̄iū actio. secūdo, eiusdē cōmendatio, ibi:
Pulchra es. Circa primū sciendū, q. reducta arca in Ierusalē p̄
Dauid, vt p̄dictū est, q. ibi insinuat sacerdotes, & Leuitas ad
laudandū deū. 1. l. ara. 1. d. apparuit benignitas dei, & eius reconci-
liatio

liatio erga populum Israel, propter quod reuerfatus sponsa dicit.

1 *Dilectus meus.* i. intra tabernaculū quod tetendit David ad
collocationē arcę. 2. Reg. 6. **2** *Pulchra es.* i. delectata ē in sacri-
ficijs, & oblationib. ex fide, & deuotione oblati, sicut de sa-
crificio Noe. Gen. 8. d. *Odoratusque est dñs odorem suauitatis.*
3 *Et lilia.* i. ministros mundos ad suū ministerium applicet.
4 *Ego di.* ipsi soli seruire volo. **5** *Et dile.* Necessitatib. meis
subueniendo. **6** *Pulchra es ami.* Hic cōsequēter sponsus spō-
sam cōmendat ex gratitudine dicta dicēs. *Pulchra es.* i. ad pul-
chritudinē pristinā restituta. **7** *Suauis.* ex deuotionē mētis.
8 *Et decora.* ex honestate cōuersationis. **9** *Sicut Ieru.* q. sunt

loquensibus affuisse, & quid loquerentur audisse, deuotionem que erga te remunerat, digna illorum laudatione.

a *Totum istud castrum acies ordinata.* Quia per unitatem charitatis compedita, nullum locum aperit per malum discordie hostibus, id est, haereticis vel inuidis spiritibus. Castra Romanorum terribilia

erant, quia totum in eam premebant, sed non erant suauia, quia veram pacem non habebant. In ecclesia nec terror suauitatem, nec suauitas

terroris aufert, quae in terra celestem vitam agit, & barbaros diuersarum nationum animos ad suum ritum trahere satagit.

Quaetamen quia necdum faciem dilecti quam maxime quaerit, cernere meretur, hic subsequenter audit.

b *Auerte oculos tuos*

a *me.* Q. Oculos columbinos tibi dedi, quibus semitas iustitiae discerneres, sed tamen in tempore tuae peregrinationis ne quaeras me perfecte cognoscere. *Ne enim videt me homo & vult:* Ne quaeras in via premium, quod tibi in patria reueratur.

c *Quia ipsi me.* Non a desiderio cognoscendi desistas, sed de cognoscendi facultate ne praesumas, unde dicitur: *Magnitudo eius non est finis.*

d *Auolare fecerunt.* Rab. Quo intensius me agnoscere quaeris, eo intensius me incomprehensibilem esse intelligis, & non est tua culpa si me non cognoscis, sed est infirmitas humanae conditionis.

* Theodor. Quod autem dicit eiusmodi est, Oculorum tuorum pulchritudo & acumen in contemplando & metis acies, me ad te amandum incitant. Sed caue, ne inmoderate in me oculos intendas tuos, ne tibi ex ea re contingat aliquid detrimenti. Inaccessus enim sum & comprehendi nequeo, omnemque non hominum tantum sed angelorum caput supero. Quod si terminos volueris transire, & ad ea curiosius contendere, quae viribus tuis antecedunt, non modo nihil assequeris, sed aciem et oculorum hebetiore reddes atque obtuserem. Ea namque lucis natura est, ut quemadmodum oculum illustrat, sic etiam legat, si fuerit insatiabilis.

e *Capilli tui sicut grex caprarum, quae apparuerunt de Galaad.* Hi vesiculi supra positi & expositi, sed non pigeat nos iterando exponere, quod auctorem non piguit scribendo iterare, ut noui aliquid addatur.

Ne ecclesia grauitate ferret quod a cognitione dilecti suspenditur, sequitur descriptio, qua assimilatur illi primitiae ecclesiae Ierusalem, de qua non dubitatur, quin amica Dei fuerit.

c *Omnes gemellis foetibus, & sterilibus non est in eis.* Cōsimilibus foetibus, quia tales alios reddunt, quales ipsi sunt. Vel, duplices leges, opera gemine charitatis, vel fideles de utroque populo conuersi, vel fides & opus.

Moraliter.

g *Sicut cortex mali punici, sic genae tuae absque oculis.* Greg. Cum multi

multi mira agunt, ventura prophetant, mundum perficere reliquunt, celestibus desiderijs adhaerent, sicut cortex mali punici sanctae comparantur ecclesiae. Sed haec omnia nihil sunt ad comparationem rei, de qua scribitur: *Quod oculis non vidit nec au. &c.* Vñ conuenienter subdit: *Alsq; oculis tuis.* quasi

dicat magnā quidē sunt quae in te non latēt, sed valde ineffabilia quae latent.

1 *Sexaginta sunt reginae, & octoginta concubinae & adol. Reginae & concubinae pariter ad thorum regis accedunt, pariter generant, sed non utraque diadema regni habent. Reginae sunt, quae intuitu regni celestis doctrinae inseruiunt. Concubinae, quae amore temporalium. Christum annuntiant. Ideo illae lx. quia sola dilectione praceptorum Dei perfectionem operum habet, quod per multiplicationem xij. per quinarium potest in-*

tellegi. Vel, quia quinque corporeos sensus ad regulam apostolicae doctrinae temperant. Octogenarius autem cum in malo accipitur temporalium curas & implicamēta designat, quia & seculi cuius quatuor circum agitur temporibus, & mundus ipse quatuor climatibus oriente, occidente, aquilone, & austro dirimitur, vel ex quatuor elementis compositus.

* Theod. Multos ac varios esse priorum ordines non ignoramus. Quod dñs etiam docens, *multae*, inquit, *mansiones sunt apud patrem meum.* Et in distributione talentorum, non quina singuli talenta acceperunt, sed vnus quinque, alter duo, tertius vnum, pro sua quisque virtute. In feminis itē parabola, *Alud*, inquit, *cecidit in terram bonam, & fecit fructum tricesimum & sexagesimum & centesimum.* Terram appellat bonam, nō solum illam quae fructum centesimum tulit sed eam quoque quae sexagesimum & quae tricesimum. Numerus. n. tricesimus laudatur, quia ternario denarium ter coniungit. Sexagesimus autem duplicem habet commendationem. Nā tricesimus geminatus efficit sexagesimum. Centesimus verō est perfectissimus, tū quia a sinistra manu separatus dexteræ principium tenet, tū quia denario completur decies multiplicato. Terragonum autē, quadratumque vocant qui res eiusmodi profitentur. Quamuis igitur centesimus numerus perfectus sit, tamen sexagesimus etiam & tricesimus commendatur. Oēs enim terram bonam dñs nominauit. Spōsam igitur animas omni philosophia & virtute pfectas intelligamus, quae sola sponsi charitate impulsae labores excolēdae virtutis amplectuntur, omniaq; & facere & pati volunt. Qualis erat beatus Paulus, cum dicitur. *Certus sum enim quia neque mors, neque vita, neque angeli, neque principatus, neque virtutes, neque instantia, neque futura, neque fortitudo, neque altitudo, neque profundum, neque creatura alia poterit nos separare a charitate Dei, quae est in Christo Iesu domino nostro, &c.*

i *Vna est columba mea, perfecta mea.* Quamuis multae & diuersae personae, tamē fides vna est in eis, vñ baptisma, vnus Deus, vñ

vñ

NICOLAUS DE LYRA.

* *electa si ceteris in locum diuini cultus, & similiter populus Israel electus fuit ad colendum Deum praeter ceteris gentibus.*

1 *Terra, ut ca. quia tempore Dauid in populo Israel, & in Ierusalem regnauit iustitia.*

2 *Auerte.* intelligitur per oppositum, & est modus loquendi amantissimae ad expressionem amoris inter, sicut sponsus dicit aliquando sponsae *prae dilectae.* Vade, non curo de te. per gestum insinuans quod diligis & intimes, sic aliquando de puero albo & gratioso dicitur: *Eccc puer inuolutus, insinuando per oppositum eius pulchritudinem.* Aliter etiam exponitur de studiosis in lege, qui aliquando inquitur diuina nimis curiose, & sic Deus retrahit se ab eis, & sic dicitur ab eis auolare. Per hoc rego quod ait *tur.* Auerte, &c. inhibetur diuinorum inquisitio curiosa, Prouerb.

Prouerb. 25. d. Qui perscrutator est maiestatis, opprimetur a gloria.

3 *Capilli tui si.* Exponatur ut supra 3. ca. vsque ibi.

4 *Sexaginta sunt. re.* per hoc ut dicit Rab. Sa. intelliguntur 60. personae descendentes ab Abraham, scilicet Isaac, & duo filij eius, Ismahel & 12. filij eius, & filij de Cethura. 16. & filij Iacob. 12. & filij Esau. 17.

5 *Et octo. con.* id est 80. personae de Noe vsque ad Abraham exclusiue, & ista numerationes accipiuntur ex. 1. Para. 1. Et sicut reginae sunt maiores concubinibus regum, ita personae descendentes ab Abraham praedicta propter magnitudinem fidei Abrahae exprimuntur nobiliori nomine quam descendentes a Noe.

6 *Et adol. i. cognationum & gentium a praedictis descendentiis.*

7 *Non est nu.* id est sunt valde multae.

8 *Vna est colum.* id est de omnibus praedictis gentibus nō elegi nisi vnam

¶ vnum opus, non alia ante legem, alia sub lege, alia sub gratia
A sed in vna pace, vno timore constituta.

Mater nostra, regeneratrix gratia est, quæ elegit simplices, & electos custodit, & subleuat.

Vel mater superna Ierusalē, quæ omne donum optimum desur-

sum descendit, quæ superna Ierusalem. hoc solum de humana cōuersatione approbat quod in vnicate suæ fidei, & dilectionis deo seruire desiderat.

a *Viderunt.* Magna laus catholicæ vnitatis, quam & gratia mater, quæ genuit in perpetuum eligit, & filiæ quas ipsa per spiritum genuit, & nutrit mox viderunt, id est castitatem vitæ eius didicerunt.

b *Prædicauerunt reg.* Siue illi, qui vere sunt participes regni, siue etiam illi, qui nomine tenus adhærent, & si spes eorum sit in terrenis, laude dignam fatentur.

c *Quæ est ista.* Ecclesiæ gentium, ita firmiter instituta, & viquequaque multiplicitate sui diffusa, & producta, p gradus, & successiones suas vsque ad nouissima tempora, illis nouissimis temporibus iam intuens synagoga, tam bene operatā operantemque ipsam sanctam ecclesiam, tam diffusam, tot sapientissimos sine schismate sequi vnam fidem. præterea viuorum, & mortuorum miracula, & multa alia Christianæ fidei argumenta, iam conuicta pœnitens, & compuncta, dicit admiratue: *Quæ est ista, &c.*

d *Quasi aurora consurgens.* Tūc ecclesiæ fit aurora, cum mortalitatis atque ignorantie tenebras funditus amittit. In iudicio ergo adhuc aurora, sed in regno dies erit, vbi plenum visum veri solis habebit.

e *Pulchra, vt luna.* In nocte vitæ præsentis, vbi variantur status temporalium, comparatur lunæ, quia nunc clara nūdo, nunc despecta, nunc virtutum candore plena, nunc prauorum delonestata vitij. In futura beatitudine, vbi idem status erit, sicut sol fulgebunt iusti.

f *Terribilis, vt castrorum acies ordinata.* Habent tales prælatos sibi ordinatos, q probabilibus sententijs fidem nostram euacuant,

NICOLAVS DE LYRA.

vnam in sponsam, s. populū Israel, quæ desponsauit per legē. Aliter et potest exponi, q licet solū in Ierusalē fieret oblatio sacrificiorū, tñ in singulis ciuitatibus, oppidis, & villulis Iudæe erant loca vbi congregabatur populus ad orationē, & audiendū legē diuinā, & dicebant synagoge, igitur p reginas possunt intelligi synagoge ciuitatū, per concubinas oppidorū, & forte istæ, & illæ erant in tali numero, vel ponit hic numerus de terminatus p indeterminato, sicut alibi in scriptura. Da. 7. c. *Decies milies centena milia assistebant ei.* Angeli enim assistentes deo sunt in multo maiori numero secundum oēs expositores. Per vnā, quæ dicitur columba, & sponsa, intelligitur tabernaculum, vbi in Ierusalem erat arca, quia præ ceteris ciuitatib⁹, & locis erat ad dei cultum electa, & dicitur: *Electa materis sue,* id est ecclesiæ triumphanti, quæ dicitur mater militantis, Galath. 4. d. Illa quæ sursum est Ierusalem, libera est, quæ est mater nostra.

1 *Viderunt eam filiæ Sion.* id est populus de ciuitate Ierusalē, & alijs ciuitatibus, & locis Iudæe commendauerunt cultum dei, qui erat in Ierusalem, p propter quod admiratiue de profectu ecclesiæ tempore Dauid subditur.

2 *Quæ est ista, quæ progreditur quasi aurora consurgens, pul.* Inter illa, quæ apparent de die sol habet maiorem pulchritudinē, & luna de nocte, & aurora inter diem, & noctem, & per hoc intelligitur pulchritudo ecclesiæ tempore Dauid, qui cultū diuinum valde augmentauit. 1. Paralipom. 2. 3. vsque ad 2. 7. ita quod non fuerat ante pulchrior tempore prosperitatis, quod significatur per diem, nec aduersitatis, quod per noctem, nec status intermedij, quod per auroram.

3. *Descendit in hortum.* Hic consequenter describitur amor sponsi, & sponsæ pro tempore Salomonis, qui edificauit domi-

quant, & terrorem nobis incutiunt. Quo perfectius ordinē D in se virtutum collocat, eo terribior est ecclesiæ acerbis potestatibus, vel quæque fidelis anima.

g *Descendit in hortum nucum, vt viderem poma conuallis.* Iudæa admirate agones ecclesiæ, & inquirente, ipse sponsus perhibet testimonium ecclesiæ.

Vel dicantur esse verba ecclesiæ, quæ annuit synagoge se laudanti, & continuo insinuat, q sit sibi causa apparatus militaris, respondens ex voce doctorum, ducem videlicet suæ spiritualis militiæ.

* Theodore. Verborū obscuritate valde abstrusus est sensus. Sed diuinæ gratiæ auxilium implorantes, ex profunditate thesaurum effodimus. Ostendit homines pios (quos diuina scriptura sponsam appellat) ppropria non esse salute con-

† videtur. - consurgens.

E

† posuit me, vt essem quadriga populi Aminadab, id est munifici.

tentos, neque illis satis esse, q ipsi soli nuptias optatas sint affecti, sed totis viribus in eā curam incubere, vt reliquos oēs homines ab infrugifera vita dimoueant, quo fertiles effecti uirtutis fructum ferant. Quod quidem dū præstant, & ceteris hominib⁹. vacant instituendis, similes sunt curribus Aminadab, vel, vt Symmachus interpretatus est, currib⁹ populi præeuntis, vel, vt Aquila vertit, currib⁹ populi sponte imperantis. Per hortū nucis præsentē intelligimus vitam, q cum amara sit, & ærumnis atque laboribus plena, reconditum tñ habet virtutis fructum. Nam, & nucis fructus, cum extrinsecus corticem priorē amarum habeat, alterum autē asperum ac durum, intus, tāquam in penu quodam, nucleū esculentum continet reconditum, qui sine labore non potest extrahi. Talis est etiam præsens vita, cum enim dolorum, et molestiarum acerbitate referta sit, labores habet illa quidē & sudores, non tamen inutiles, aut infrugiferos.

h *Nesciui, anima mea.* Dum sic sponsus, vel ipsa ecclesiæ labores suos euangelicos synagoge miranti prædicat, illa salubri plenitudine compuncta profitetur se causa prophanæ cecitatis diutius aberrasse.

i *Conturbauit me pro.* propter euangelicam ecclesiæ prædicationem,

mino templum nobilissimum, & in eius dedicatione descendit diuinitas in signo visibili nebule 3. Re. 8. propter quod tunc ait Salomō: *Dñs dixit, vt habitaret in nebula.* propter hoc ergo dicit sponsus hic: *Descendi in hortū.* id est in Salomonis templum, quod erat quasi dei vmbraculum.

4 *Vt viderem poma con.* Id est opera bona humilium.

5 *Et inspicerem si florisset vinea.* id est Israel ecclesiæ. Esa. 5. b. Vineam enim domini exercituum domus Israel est, quæ floruit tempore Dauid, & Salomonis.

6 *Et germi. ma.* id est sacerdotes, & Leuitæ, eo quod mala granata posita erant in margine tunice summi sacerdotis, qui erat caput aliorum, propter quod in eo virtualiter intelliguntur alij ministri propter similitudinem tunice, quæ erant depicta mala punica. Exod. 28. Tempore vero Salomonis germinauit summi sacerdotis officium, quia abiecto Abiathar factus est Sadoc summus sacerdos 3. Reg. 2. & sic fuit restitutum summum sacerdotium filijs Eleazar, filij Aaron, quod vsurpauerat Eli, qui descenderat de Iehamar.

7 *Nesciui.* Hic consequenter ponitur status sponsæ post tempus Salomonis vsque ad captiuitatem Babylonis, breuiter tamen, & succincte. Circa quod sciendum, quod mortuo Salomone statim populus Israel quantum ad decem tribus, declinauit ad idololatriam per deceptionem Ieroboam 3. Reg. 12. & postea alię duę tribus similiter coluerunt idola, maxime tempore Achaz, & Manassæ regum Iuda, vt patet 3. Reg. propter quod decem tribus primo fuerunt captiue per regem Assyriorum. 4. Reg. 25. propter quod lamentando dicit sponsa: *Nesciui.* considerare circa me beneficia dei temporibus præteritis exhibita.

8 *Anima mea conturbauit me.* timore ad idololatriā inducente. Ieroboam .n. timore pendi regnū decē tribuū induxit Tom. 3. Nn 4 populū

Captiuitas Iudeorum propter idololatriam.

A nonem, per quatuor mundi partes velociter discurrētē, & quatuor cristī dei innatentem, vnde & a quatuor personis scriptum fuit, sed illi quatuor equi eodem spiritu ab bellum vnum cursum trahunt.

a *Reuertere*, synagoga confitente suam tarditatem, ecclesia consolando, & exhortando respondet. Quater dicit reuertere, quia Iudaei ubique modo in quatuor mundi partibus dispersi, in fine sunt conuertendi. Vel

B reuertere

a *Idest Christi, qui sponte pro populo est oblatus, qui quasi currui praesidens gratia sua praedicationem condit impiet.* b *Amor ad illi fuit abnepos Iudae patriarchae, & persona & nomine indicat salutem.* c *Spontaneus meus.* d *Ad pacem germanitatis.* e *Quia causa diffinae religionis diu captiua tenebatur.* f *Idest captiua vinculis.*

a *Propter quadrigas Aminadab. Reuertere, reuertere Sunamite.*

a *Functio dei.* b *Opus perfectione.* c *Christus ad ecclesiam de synagoga.*

b *ris, reuertere, reuertere, vt intueamur te.*

reuertere corpore, reuertere animo ab errore, vt declines a malo. Item reuertere corpore, reuertere animo, vt facias bonum, & ne velis esse turbata. Non sufficit reuerti voluntate, nisi reuersio ostendatur ecclesiae.

b *Vt intueamur te.*

Vt speciem castitatis cognoscamus, &

copulante adinuicem nos Christi amore vnam domum fidei ambae in ipso angulari lapide con-

1

2

3

4

struamus.

NICOLAUS DE LYRA.

populum ad idololatriam, ne sicut in Ierusalem ad colendum dominum, reuertetur ad priorem domum, scilicet ad Roboam filium Salomonis. ideo subditur.

1 *Propter quadrigas Aminadab.* per quas intelligitur potentia regni Iudae, eo quod tribus Iuda sunt omnes doctores Hebraeos, & Latinos meruit dignitatem regiam in transitu maris rubri. Nam alijs tribubus formidantibus Moysen sequi per mare diuisum, tribus Iuda constanter secuta sunt ipsam, & alijs constantia dedit exemplum. tunc autem Aminadab erat princeps tribus Iudae, qui egressus est de Aegypto cum Naafon filio suo, qui mortuo patre successit ei, in principatu. Nu. 8 Hebr. dicunt, quod haec est vera litera: Anima mea posuit me quadrigas populi principantis, ita quod Aminadab non est hic vnum nomen proprium, sed sunt duo nomina significata populum principantem, & sic est sensus: *Anima mea*, id est voluntas mea, quae sic nominatur frequenter in scriptura, eo quod mouet alias animae potentias ad agendum, voluntas vero peruersa induxit populum ad idololatriam, propter quod fuit captiuatus, ut dictum est, ideo sequitur: Posuit me quadrigas populi principantis, scilicet. Assyriorum, & Babyloniorum, qui ducebant filios Israel in captiuitatem, sicut quadrigas oneratas,

ratas, imponentes eis onera grauiora in iungere ad portandum.

2 *Reuertere.* Hic consequenter tangitur status populi a reditu captiuitatis Babylonicae usque ad Christum, breuiter tamen, & facinore, & in hoc dicitur: *Reuertere*, scilicet de captiuitate.

3 *Sunamitis reuertere.* sic nominat hic sponsa a ciuitate nomine Suna, in qua pluries hospitatus fuit Eliseus, ut habetur 4. Re.

4. In Heb. sic habetur: *Reuertere, reuertere Sulamitis* & si trahatur ad proprietatem Latinam dicitur Sulamitis, i. integra, vel perfecta, quod dicitur ad statum pristinum perfectionis tuae, vel melius ad statum integrum fidei tuae, quia post reditum captiuitatis Babylonicae semper fuit populus Israel in subiectione, primo Persarum, secundo Graecorum, tertio Romanorum, sicut tamen fideliter in cultu vnius dei veri usque ad Christum. Et dicitur hic quater reuertere, quia primo aliqui redierunt de Babylone cum Zorobabel duce, secundo aliqui cum Elsdra sacerdote. 1. Elsdre 7. tertio aliqui cum Nehemia. quarto tempore Iude Machabei, qui propter persecutionem Antiochi fugerant ad loca deserta, & postea rediit ad ciuitates, & loca sua habuit victoria de ducebus Antiochi, ut habetur. 1. Machab.

4 *Vt intueamur te.* colere deum in terra Iuda. Veruntamen quia tempore illis populus Israel molestatus fuit ab alijs populis, propter quod oportebat eum frequenter pugnare. propter quod subditur.

CAP. VII.

Quid videbis in Sunamite. Dum ecclesia monet synagogam, Ipse redemptor annuens hortamentis illius, se effectum daturum promittit. Elias enim, & Enoc in illis conuertendis non laboraret, nisi diuinis scripturis, & apostolicis testimonijs certitudinem conuersionis eorum haberent.

a *Quid videbis.* quod dicitur de incredulitate synagoga, sed scias in proximo conuertendam, ut in ea non appareat infidelitas, sed opera spiritualium agonum, & virtutum.

a

b

CAP. VII.

a *Idest militiam pacis, qui laudes creatoris canant, & acies inierunt repellant in choris voces canentium, in callis, armatae manus.*

Vid videbis in Sunamite, nisi choros

a *Idest actus continentiae praedicationem.*

a *In testimonijs, & exemplis Enoc ante legem, & Eliae sub lege, & multorum tempore gratiae.* b *Iam vna per fidem, & caritatem.* c *Dei.*

sus tui in calceamentis filia principis.

mendatio membrorum. In hac commendantur etiam inferiora, & ab inferioribus ascenditur ad superiora, ut ostendatur, quod illa ecclesia in nouissimo ex illis ante reprobus conuocata, habebit tamen membra superioribus non imparia, in qua sit mentio gressuum, quia non in otio futura, sed ad certam processuram, primam pulchritudinem ex certamine ostenditur habitura. *Quam pulchri sunt.* primo operum constantiam, & mortificationem voluptatium in ea laudat. *Quam pulchri sunt.* Haec dicens ad laudem ipsius ecclesiae coniunctae ex dulcedine se conuertit, ut Iudei facilius conuertantur, & ecclesia de illis conuertendis plus laboret.

a *Iam*

NICOLAUS DE LYRA.

CAP. VII.

Quid videbis in Sunamite, vel Sulamite, secundum literam Hebr. 1 *Nisi choros*, societates ad pugnam paratorum, quia tunc Nehemias in reparatione ciuitatis viam manu faciebant, & altera tenebatur gladium, & media pars populi erat armata ad melius resistendum aduersarijs, Neh. 4. & postea Machabei tunc populus Israel fuit in bellis quasi continue, ut patet ex decursu. 1. & 2. Machab. 3 *Quam pulchri sunt*, quod dicitur de statu noui, & dicitur de eius partibus, quia primo ponitur huius status melioratio, scilicet de inchoati dilatatio, ibi. Veni dilecte mittere dilatati tranquillitatis de c. Circa primam

nam describitur sponsa primo generaliter, secundo quantum ad perfectos spiritualiter, ibi. *Di ueni ascendam.* Circa primum describitur sponsa sub parabola mulieris gratiosae, aliter tamen, quod supra. 4. e. quia ibi describitur sponsa pulchritudine a superioribus incipiendo, & ad inferiora descendendo, hic autem e conuerso incipiendo ab inferioribus ad superiora tendendo, quia pro tempore veteris testamenti sponsa quasi a deo procedit, & egreditur, pro tempore vero noui de terrenis ad caelestia in deum reducit. Igitur primo parabola pulchrae mulieris ponitur, secundo exponitur. Quantum ad primum sic dicitur.

Quam pulchri sunt. id est valde pulchri. 4 *Gressus tui in calceamentis.* Ad gratiositatem enim mulieris multum facit, quod mature, & honeste incedat, & calceatis pedibus, quia inhonestum est, quod nuda pedibus appareat.

1 *Iam*

a *Iunctura fe.* Recte post gressus calceatos, iunctura feminum laudatur, quia per ministerium predicantium perficitur vnanimis coniunctio credentium populorum.

b *Monilia.* Munitissima, cum iam non dissentiant hi ab illis, sed in omnibus conveniant: & operum attestatione clarescant.

c *Quæ fabri.* Quæ coniunctio, arte insertibilis consilij ordinata est. Quis enim novit, quare Deus vique; ad illud tempus Iudeos excæcaverit?

Quæ fa. sunt ma. Id est, ineffabili largitate firmata conditoris.

d *Vmbilicistuus.* Illi etiam inter molles qui gignunt, etsi mundo licite hærent, tamen bene annuntiant.

Vmbilicus. Id est, infirmitas nostræ mortalitatis fit crater, quia do infirmitatem nostram in nobis experiri, ut alij per nos recognoscant, laboramus,

vel aliquando eleemosynas damus. Tornatilis. i. rotundus & perfectus: qui. n. ob id dat potum sitienti, vel calicem divini verbi porrigit erranti, ut a Deo remuneratore, vel terrenam sapientiam expectet. Huius crater non est torno factus, quia opus misericordie quod fecit, non eam suæ fragilitatis erigendæ ad Deum fecit, sed terrenam mercedem requirit.

* Beda. Vmbilicus, qui est fragilissimum corporis nostri membrum merito infirmitatem nostræ mortalitatis designat. Et vmbilicus noster crater fit tornatilis, nunquam indigens poculis cum conscientia mortalitatis atque infirmitatis nostræ admoniti, calicem verbi salutaris proximis propinare satagimus, ut videlicet nobis misericordiam facientibus, misericordie celestis beatitudo recompensetur. Quod etiam de eleemosyna poculi generalis nil obstat intelligi. De qua iudex ipse dicturus est, *Sitini, & dedisti mihi bibere.* Crater est enim calix maior, duas habens ansas. De quo poeta, At ubi prima quies epulis mensæque remoræ, Et magnos crateras statuunt & vina coronat. Et bene crater tornatilis esse perhibetur. Tornatur. n. ceteris ocyus artificij vas quod operatur, impletur, ut videlicet velocitas præstandæ pietatis siue in eos qui terreno, seu in illos qui celesti poculo, aut etiam utroque indigent, ostendatur, iuxta illud Salomonis. *Noli dicere amico tuo, Vade et revertere et cras dabo tibi, cum statim possis dare.*

e *Venter tuus.* Venter noster aceruus est tritici, cum memores nostræ fragilitatis, fructus bonorum operum quibus perpetuo reficiamur in præsentem vitam nobis præparamus.

f *Venter tuus.* Quamvis sit inferior gradus, tamen triticea refectio erit Deo, quia in imo multi, in superiori pauci, non tamen dicimus in imo, id est, in peccato.

g *Aceruus.* In imo latior, in summo angustior crescit. Sic & in nostris actionibus, quæ quâto altioris sunt meriti, tanto pauciores

ciores sui operarios inveniunt. In inferioribus plures sunt D operarii. Multi de possessionibus eleemosynas tribuunt, pauci sunt qui possessiones relinquunt. Possunt in aceruo tritici eleemosynæ, quas pauperibus erogamus, intelligi: & bene post craterem, membra sponse aceruo tritici comparatur:

ut & potum & panem pauperibus dare signetur, quod & de corporali & spirituali refectio æque potest accipi. In apertis est doctrina poculum, in mysterijs est panis.

g *Vallatus liliis.* Cum omnia bona quæ agimus, gratia videandæ æternæ claritatis gerimus. Et per hoc insidiati inimico aditum nostri cordis circumquaque obstruimus.

h *Duo vbera.* Quia doctores rudium non sua prædicant, sed ex eloquijs utriusque testamunt, quæ ab uno autore sunt edita: ut ip-

se unus pastor ex duobus gregibus ovium unum ovile impleat, qui capræ comparantur, quia mundum est animal, visum & cuiusvis insignie, & findens vngulam, quod ad discretionem boni & mali pertinet. Et ruminat, quod post discretionem est faciendum, gemelli propter unam concordiam.

i *Collum tuum.* id est, illi per quos vox exit, & esca in corpus traiecit, qui sunt turris, quia & exemplo vitæ muniunt alios, & decorant. In ebore enim candor notatur.

k *Oculi tui.* Qui arcana inspiciunt, ut possint in aperto proloqui, qui fluentia doctrinæ auditoribus non cessant, sicut in civitate Efebon piscinæ semper aquis abundantes, copiose populo in introitu ipsius civitatis aquam ministrant. Et bene dicuntur aquæ esse in porta civitatis, quia nemo potest ecclesiam ingredi, nisi prius aspersus aqua doctrinæ & baptismi. Vnde in introitu templi Salomonis erat mare æneum, ubi sacerdotes intraturi lavabant manus & pedes.

l *Piscinæ.* Continentes multas aquas sapientiæ & doctrinæ, ad potandum eos qui erunt in cingulo mæroris persequente Antichristo, quæ sunt in illa plenaria introitione utriusque multipliciter, quæ erit filia.

m *Nasus.* Cautissimi discretiores boni & mali, sicut & per nates odor vel fætor discernitur, quos nulla fallit hypocrisis, & eminentissimum tenent locum.

n *Sicut turris Libani, quæ respicit contra Damascum.* In monte idcirco ad speculandum ponitur, ut hostes qui veniunt longe videantur, sic prædicatoris vita semper in alto debet firma permanere, ut incurtus malignorum longe prospiciat, ut culpam priusquam veniat, deprehendat.

Damascus metropolis Syriæ, quæ multa mala intulit Israel, & etiam captivavit, per hanc omnis multitudo demonum vel nequam hominum signatur.

Cap.

NICOLAVS DE LYRA.

1 *Iunctura feminum tuorum sicut mon. fabri. f. manu.* Per hoc designatur, quod crura sunt in iuncturis suis debite collocata, ad excludendam omnimodam claudicationem.

2 *Vmbilicistuus sicut crater.* id est rotundus & bene formatus, & accipitur hic vmbilicus pro superficie ventris in cuius medio est vmbilicus. In Hebr. habetur. Vmbilicus tuus baccinus clarus, in quo designatur pulchra dispositio ventris exterioris.

3 *Venter tu. sicut acer. tri.* id est, interius fecundus in prole.

4 *Valla. lilijs.* id est, decoratus maritali castitate.

5 *Duo vbera tua sicut d. bin.* i. equaliter tumentia & abundantia lacte pro prole nutrienda.

6 *Collum tuum sicut turris eburnea.* i. rectum ad modum turris, & album ad modum eboris.

7 *Oculi tui. pis. in Efeb.* secundum Hebræos Efebon non est hic

hic nomen civitatis ultra Iordanem, de qua dicitur Jerem. 48. a. Ignis egressus est de Efebon, sed est nomen commune significans computationem. Et sic est litera: *Oculi tui si. pis.* in c. i. magnæ reputationis.

8 *Quæ sunt in por.* id est, prope portam.

9 *Filia mul.* i. in Ierusalem, quæ dicitur multitudinis filia, eo quod erat plena populo. Thre. i. a. Erant enim duæ piscinæ aquarum in Ierusalem civitatem multum decorantes, sicut oculi pulchri & mundi decorant mulierem. Comparantur autem oculi piscinis aquarum, eo quod sunt aquæ a dominio propter quod si lædantur, in lachrymis resojuuntur.

10 *Nasus tuus sicut turris Libani, quæ re.* id est, rectus & bene sedens in facie, sicut turris Libani, quæ erat recta & bene sita in extremitate terre promissionis.

11 *Contra Da.* quæ erat civitas Syrorum, qui frequenter fuerant aduersarii Iudeorum.

Ca.

Efebon æquiuocum est.

† rotundus.

† 49. distin. c. hinc etenim.

3. Reg. 7. f.

F

A *Cap. tu.* Mens tua, quia regit totū corpus cogitationū est alta, vt mons per conuersionē vitæ: & talis mons qui hēt scientiā circuncisionis, nō in ablatione carnis, sed superflui tatū cordis. Cochleæ maris ferro circūcise, lachrymas purpurei coloris emittūt, quib⁹ collectis tinctura purpurei coloris conficitur. Canales qui purpuram regis suscipiunt, sunt præcordia fidelium. Luna quæ intingitur vt indumētum regis efficiatur, est humilitas in patiendo, quæ iuncta est canalibus, quando cōstituti corde virtus humilitatis, & cōtinua dominici cruoris memoria ad tolerantiam animat.

B Semp purpuram veri regis. i. passionem, in memoria habētes, & ad imitandum parati, vt cum Christo resuscitentur.

b *Statu. i.* Quia ecclesia in certamine præsentis vitæ gaudia futuræ vitæ præguitat, subditur.

Sta. t. assi. est pal. Hæc est rectitudo bonæ operationis, quæ ad terrena despiciit incuruati, totam se ad caelestia erigit, & in certamine posita tendit ad brachium, quo finito agone, victrix donāda est palma. In inferioribus aspersa est, sed de super pulchra est, & fructum gerit. Sic ecclesia in terra alpe ros tolerat labores, sed sperat in cælo se accepturā præmiū. Palma conseruat folia, sic ecclesia variante seculi statu, eadem tenet fidei sacramenta.

c *Fructu.* id est, magistri, qui pro capacitate audientium suam temperant doctrinam, & vnumquemque ad sublimia ab vbertate domus Dei inebriant, & corda exhilarant.

d *Dixi: Ascendam.* Quasi diceret. Et q. tales habet doctores, tam discretē prædicantes, non est tui meriti, sed donum meū: quia ascendi in palmā, i. dedi ecclesiæ augmentum virtutum, donec ad perfectū veniat, & apprehendam fructus eius,

C

eius, id est, ita confortabo & multiplicabo virtutes in eis, vt nullo modo possint decidere, donec ad maturitatem perueniant, & per hoc vbera tua erunt sicut botrus cypri, quia illi qui parua norunt si beniuole nuntiant, interdum potiore sapientia debriabuntur.

Dixi. Quasi insistendum est ad conuersionem Iudæorum, quia tam pulchra coniunctio est secutura, & quia pro eis maxime passus sum, quia eos saluandos prouiderā.

e *Fructus.* Crucis potest dici resurrectio, & ascensio, aduentus spiritus sancti, & salus mundi: & per hæc doctores sunt debriati & confortati.

f *Et odor oris.* Odor

malis, guttur vino cō

paratur, quia mala, ex

novitate, vinū ex ve-

rustate laudem con-

sequitur. Sicut vinum malo præstat, ita præstat præsens allocutio ecclesiæ ipsi famæ, quam de illa potest audientium sermo diffeminare. Odor in gutture, vox præsentis doctrinæ: In odore fama absentis designatur: & ideo vino illa propter fragrantiam virtutum, hæc malis ob suauitatem absentis famæ comparatur.

g *Dignum dilecto meo.* Verbū quod in ore meo dilectus posuit, tantæ est sublimitatis, quod non per alium quam per ipsum sponsum mundo debuit prædicari: quia non est alius inuentus, qui solueret librum, & ab illo suscepit alij: Christus quasi potauit, quia docente diuinitate, cito in perfectione scientiæ profecit, & libenter passionem sustinuit, membra non eodem modo. Dum sponsus laudat guttur sponsæ, illa intelligens in gutture verbum per quod salus datur mundo designari, ex magno amore verbum dispensare volens, rapit verba ab ore sponsi: ille vino optimo eam comparauit, hæc subiecit: *Dignum dilecto meo.*

Rumi

NICOLAUS DE LYRA.

I *Cap. tu. vt Car.* supereminens corpori, & bene sedens sicut mons Carmelus in terra promissionis, qui est frugifer & gratiosus, *Esai. 35. a. Gloria Libani data est ei, decor Carmeli & Saron.*

2 *Et comæ capitis tui, sicut purpura, &c.* iuncta canalibus, id est, posita in canalibus ad lauandum post tincturam, vt color sit magis viuidus, per hoc designatur pulchritudo capillorum sponsæ in colore, sicut purpura quæ tingitur pro paramenti regis, fit coloris excellentis, ideo subditur. *Quam pulchra es.*

3 *Statura tua assimilata est palmæ.* id est, recta est & alta.

4 *Et vbera tua.* propter vbertatem lactis. Omnia prædicta faciunt ad gratiositatem sponsæ corporalis. Per dictam parabolam intelligitur ad litteram decor sponsæ spiritualis pro tempore noui testam. de qua dicitur. *Quam pulchri sunt gressus tui,* per euangelica consilia gradiendo. In calceamentis. Calceamenta quæ sunt de pellibus animalium mortuorum sunt memoria mortis Christi & martyrum, quæ muniunt pedes sponsæ ad firmiter incedendū per consilia euāgelij. Filia principis. i. ecclesia, quæ dicitur filia & sponsa Christi, qui est princeps regum terræ, *Apo. 1. b. Iustitiae festum.* coniunctio Iudæorum & Gentilium in vna Christi ecclesia. Et hæc iunctura fabricata est manu artificis. i. Christi, qui fecit vtrique vinum, *Eph. 2. c. Vmbilicus vobis, &c.* per vmbilicum suū quo fetus concipitur, & per ventrem in quo ante natiuitatem in dicitur, intelligitur ecclesiæ fecunditas ad gignendū filios ipsi Christo: & quia non generatur carnaliter, sed spiritualiter. *Ioan. 1. d. Qui non ex sanguinibus, neque ex voluntate carnis, &c.* Ideo venter ille dicitur. *Pallatus lilii.* i. castitatis. Duo vbera tua, i. duo testamenta, ex quibus fugitur lac: quo nutriuntur & augmentantur filij in Christo generati. *1. Pet. 2. a. Quasi modo geniti infantes rationabiles, sine dolo lac concupiscite, vt in eo crescatis in salutem.* Collum tuum, i. fides formata charitate, quæ coniungit corpus sponsæ capiti suo Christo. *Eph. 1. d. Ipsum sedit caput super omnem ecclesiam.* Huius autem capitis natus est iudicium discretionis, quo in præsentem discernit fideles ab infidelibus, sicut natus discernit inter odores fetidos & suaves. Oculi vero sunt Christi virtus cognitiua, quibus

Sponsæ spiri-
tuali decor
expulsi.

quibus respicit fideles suos eos approbando. *Ioan. 10. c. Ego cognosco oues meas,* qui dicuntur fideles. Sicut piscinæ, quia pleni sunt aquis misericordiæ. Caput tuum, i. huius capitis summitas, quæ est Christi diuinitas, ex quo capite fuit sensus, & motus vitæ spiritualis: primo in humanitatem Christi, & consequenter ad omnia mēbra ecclesiæ, ideo subdit. Sicut Carmelus, qui est mons fructibus plenus. Comæ huius capitis sunt apostoli, qui primo adhæserunt Christo capiti, qui dicuntur. *Sicut purpura regis,* quia pro amore regis Christi fuerunt suo sanguine rubricati per palmam martyrij. Ex prædictis concluditur. *Quam pulchra es,* interius per fidem. *Et quam decora,* exterius per honestatem. *Charissima.* i. pretio maximo redempta, scilicet sanguine Christi pretioso. Illud enim carissimum dicitur, quod maximo pretio emitur. In delicijs quia passio Christi aperuit portam deliciarum paradisi sponsæ suæ. Statura tua assimilata est palmæ, in rectitudine iustitiæ, & altitudine contemplationis deuotæ. Et vbera tua botris, propter abundantiam lactis ad nutritionem filiorum Christi & ecclesiæ.

5 *Dixi: Ascendam.* Hic consequenter describitur pulchritudo sponsæ quantum ad perfectos specialiter, de quibus dicitur sponsus. *Dixi: Ascendam.* i. ascendere faciam perfectos in ecclesia.

6 *In palmam.* i. in contemplationis altitudinem. **7** *Et apprehendam.* i. apprehendere faciam, sicut frequenter expolitum est in simili.

8 *Fructus eius.* i. dulcedinem, quæ sentitur in contemplationis altitudine, sicut palma fructus suos facit in summitate. **9** *Et erunt vbera tua sicut botri vineæ.* ex abundantia lactis sacræ doctrinæ. Contemplatiui. n. in cōtemplatione hauriunt, quæ postea per doctrinā effundunt, sicut patet de Paulo post eius captū, & de multis alijs doctoribus.

10 *Et odor oris tui.* i. fama doctrinæ. vnde Paulus apostolus. **2. Cor. 2. d. Per nos odorem suæ notitiæ manifestat in omni loco, quia Christi bonus odor sumus, &c. Et ad idem pertinet quod subdit.**

11 *Guttur tuum.* in quo formantur prædicationis verba.

12 *Sicut vinum optimum.* inebrians amore diuino mentes fidelium, & hoc est vinum germinans virgines, Zachariæ 9. cap. Et quia hoc est valde placitum Deo, ideo sequitur. *Dignum dilecto meo.* & ideo concludit sponsa.

a *Ruminandum.* Non ita facile ad potandum, quod ille prius potans alijs porrexit, sed cū labore & studio meditandū.

b *Ego.* Totū studium meae seruitutis & deuotionis ad ipsum refero, & in praesenti vita ne laborando deficiam, me adiuvat: & in fine secum ad gaudia recipiet. Ego prius exul a Deo ab omni errore ad Deum conuersa sum, vt ciuis & domesticus, & ipse prius humano generi iratus ad me est conuersus, naturā meā mortalitatis induxit.

c *Veni.* Qui assumptam pro me humanitatem in celo locasti, per praesentiam diuinę gratię visita me, vt in agrum mundi semen verbi tui possim spargere, & villas cohabitationis in vnam fidem constituere.

Veni dile. Ecclesia videns, quod nec ad bene operandum vel egrediendum per se sufficit, nec in bono persistere, vel auditores quantum profecerint discernere, implorat auxilium.

In agro, Christiani: in villis, pagani: in vineis, ecclesię in floribus, fides: in fructibus, virtutes: in malis punicis, martyrium designatur. In his singulis sponsa dilecti sui praesentiam quaerit.

* Theodoretus. Sponsum vt animatum vilium adhuc & abiectum, quas metaphoricę agrum & villas nominat curā gerat, sponsa cohortatur. Neq; enim dicit, Egrediamur in ciuitatem sed egrediamur in agrū, cōmoremur in villis, mane surgamus ad vineas, videamus an viti floruerit, aspiciamus, inquit, eos, qui modo praedicationem acceperunt, an floruerit germen. Intueamur & meliores istos, qui non solum folia, sed etiam flores tulerunt quos hic per germen intelligit, *An floruerint mala punica*, an charitatis initium in aliquibus apparuerit. Oportet enim nos circumire & omnem diligentiam adoncam adhibere. Id nanque faciens te promerebor. Quamobrem, illic, inquit, *dabo tibi vbera mea*. Quę enim illis praestantur, ea in te ipsum collata arbitraris, *quandiu inquit, fecisti vni de his fratribus meis minimis, mihi fecisti. Mandragorę dederunt odorem.* Mandragorę vis est,

vt

vt medici tradunt, soporifera. Quare cum preceptum sit nobis vt mortificemus membra quę sunt super terrā, non vt ea morte afficiamus, sed vt mortua malis actionibus reddamus, merito mandragoram hoc loco posuit, & dixit, *Mandragorę dederunt odorem*, i. acceperunt homines dormire peccatis. Et quemadmodū,

qui mandragorā hauerunt, corporis motiones non sentiunt, ita qui pię doctrinę poculum biberunt, perturbationes student consopire.

d *Mane.* Quia nox infidelitatis transiit, & lux fidei apparet, procedens ex matutina resurrectione Christi: ab ipso mane resurrectionis laboremus, tu inspirando, & ego predicando.

e *Videamus.* Vt ego qui paedagogus sum paruulorum, possim discernere eos qui acquisiti sunt, quomodo se habeant, quantum proficiat, vt qualiter nutriendi sint, intelligam.

Non est intuendum si vineę florent, sed si flores ad parum fructuum conualescant, quia mirum non est, si quis bona inchoet: sed valde mirabile est, si intentione recta in bono opere perseveret.

f *Ibi.* Id est, vbi ad videndas vineas, & mala si florent, venerimus in tuum obsequium: & facta & dicta meorum praedicatorum exhibebo ad similitudinem sedulę nutricis.

g *Mandragorę.* Merito inuocat sponsum ad auxilium praedicationis, vbi praedicatores praecipuis flagrant virtutibus. Porta apostoli, & eorū successores. Mandragorę, i. virtutes illorū quę sunt aptę medicamentis, quę cōtra solitudines mundi adducunt quietem, quę nauseam verbi Dei excludunt, quę vitia ab hominibus sine dolore excidi faciunt, quę proferunt mala id est, ecclesiās, suauiter redolentia in confessionibus, similia malis punicis in martyribus, dederunt odorem: quia exemplis maiorū minores confirmantur.

h *Seruau tibi.* Vel seruau i. intellexi omnia pręcepta & testimonia vel promissiones vtriusque testamenti a te esse datas, vel omnia poma, id est, iustos vtriusque testam. per te solum incarnatum iustificatos cognoui.

CAP

NICOLAVS DE LYRA.

1 *Ego dilecto meo.* per amorem inhæreo.
2 *Et ad me conuersio eius.* consolando me in tribulationibus.
3 *Veni dilecte.* Hic consequenter describitur fidei Christi dilatatio, quę primo fuit in Ierusalem, & inde deriuata est ad alias partes orbis, sicut praedictum fuit, Esa. secundo a. *De Ston exiit lex, & verbum domini de Ierusalem*, propter quod etiam dixit Christus apostolis, Act. primo a. *Eritis mihi testes in Ierusalem, & in omni Iudaea, atque Samaria, & vsque ad vltimū terrę*: & hoc est quod petit sponsa hic. *Veni dilecte mi.* & c. egrediamur in agrum per diffusionem fidei in orbe terrarum.

4 *Commoremur in villis.* & c. edificando ecclesiās in ciuitatibus & villis.

5 *Mane surgamus ad vineam.* id est, ad conuertendum Gentilitatem, ex qua pro maiori parte est ecclesia Christi, quę dicitur eius vinea. sicut tempore veteris testam. synagoga dicebatur Dei vinea, Esa. quinto b. *Vinea domini exercituum domus Israel est*, & dicitur.

Mane surgamus ad vineam. quia in primitiua ecclesia Iudæis exacatis per infidelitatem, Gentilitas est illuminata per fidem, Romano. vndecimo c. *Cecitas ex parte contigit in Israel*, donec

donec plenitudo gentium intraret, & c.

6 *Videamus si floruerit vinea.* Hic accipitur si, pro quia, quia Gentilitas floruit, verbum Dei gaudenter accipiendo, Act. decimotertio. *Audientes autem gentes gaudio sunt, & glorificabant verbum domini.*

7 *Si flores fructus parturiunt.* si pro quia: quia gentes non solum verbum audierunt, sed etiam bonorum operum fructus fecerunt.

8 *Si flo. mala puni.* Per mala punica granis rubicundis plena, intelligitur plenitudo martyrum in primitiua ecclesia.

9 *Ibi dabo tibi vbera mea.* id est doctrinam vtriusque testamenti ad tuam gloriam ordinabo.

10 *Mandragorę.* poma sunt pulchra, & odorifera, & valde rara: & per hoc intelliguntur excellentes viri in ecclesia Christi odorem famę per sanctam vitam, & sanam doctrinam dantes in ecclesia, ideo subditur.

11 *Omnia poma noua & ve.* id est, veteris ac noui testam. testimonia.

12 *Dilecte mi. ser. ti.* ad honorem tuum ordinaui, propter quod dicit saluator, Matth. 13. *Om. is scriba doctus in regno celorum similis est homini patri familias, qui profert de thesauro suo noua & vterea.*

CAP.

C A P. VIII.

A **Q**uis mihi. Introduce ut Iudaea iam inspirata & edocta, & summo desiderio Deum inuestigat. Gregorius. In veteri lege Ecclesia posita. Christum expectabat, & expectabat, & in secreto patris manentem foras

se. ne per carnem ad humanos oculos non

ad dexteram cupiebat. Vnde & David de Iherusalem dicebat, Proge, & ne repellas in faciem. Et alibi. Inclina oculos tuos & descende. Et Iherusalem valde cupiens eum videre dicebat. Et nam desuper peres caelos & descenderes. Vult ergo sponsus foris sponta inuenire & deo seculari: quia concupiscit sub lege posita, ut per carnem appareat: ut ei per amorem feruat, cui prius non accepta gratia, plus timore quam amore feruebat. Post cuius osculum iam a nemine despiciatur, quia postquam Christus venit, & fidelibus suis spiritum libertatis intudit ab ipsis etiam angelis Ecclesia honoratur. Hinc est quod solus angelus adorauit, Iohannem vero volens se adorare dixit, Vide ne feceris, cosruus tuus sum & tuas fratrum tuorum habes, testam. Iesu. Sed quia veniente Ecclesia suscepit, Synagoga repulit, iterum enim in fine mundi suscipiet & amabit, ubi subiequitur Ecclesia & dicit, Apprehendam te, &c.

B **Q**uis mihi. Introduce ut Iudaea iam inspirata & edocta, & summo desiderio Deum inuestigat. Gregorius. In veteri lege Ecclesia posita. Christum expectabat, & expectabat, & in secreto patris manentem foras

se. ne per carnem ad humanos oculos non ad dexteram cupiebat. Vnde & David de Iherusalem dicebat, Proge, & ne repellas in faciem. Et alibi. Inclina oculos tuos & descende. Et Iherusalem valde cupiens eum videre dicebat. Et nam desuper peres caelos & descenderes. Vult ergo sponsus foris sponta inuenire & deo seculari: quia concupiscit sub lege posita, ut per carnem appareat: ut ei per amorem feruat, cui prius non accepta gratia, plus timore quam amore feruebat. Post cuius osculum iam a nemine despiciatur, quia postquam Christus venit, & fidelibus suis spiritum libertatis intudit ab ipsis etiam angelis Ecclesia honoratur. Hinc est quod solus angelus adorauit, Iohannem vero volens se adorare dixit, Vide ne feceris, cosruus tuus sum & tuas fratrum tuorum habes, testam. Iesu. Sed quia veniente Ecclesia suscepit, Synagoga repulit, iterum enim in fine mundi suscipiet & amabit, ubi subiequitur Ecclesia & dicit, Apprehendam te, &c.

C **Q**uis mihi. Introduce ut Iudaea iam inspirata & edocta, & summo desiderio Deum inuestigat. Gregorius. In veteri lege Ecclesia posita. Christum expectabat, & expectabat, & in secreto patris manentem foras

se. ne per carnem ad humanos oculos non ad dexteram cupiebat. Vnde & David de Iherusalem dicebat, Proge, & ne repellas in faciem. Et alibi. Inclina oculos tuos & descende. Et Iherusalem valde cupiens eum videre dicebat. Et nam desuper peres caelos & descenderes. Vult ergo sponsus foris sponta inuenire & deo seculari: quia concupiscit sub lege posita, ut per carnem appareat: ut ei per amorem feruat, cui prius non accepta gratia, plus timore quam amore feruebat. Post cuius osculum iam a nemine despiciatur, quia postquam Christus venit, & fidelibus suis spiritum libertatis intudit ab ipsis etiam angelis Ecclesia honoratur. Hinc est quod solus angelus adorauit, Iohannem vero volens se adorare dixit, Vide ne feceris, cosruus tuus sum & tuas fratrum tuorum habes, testam. Iesu. Sed quia veniente Ecclesia suscepit, Synagoga repulit, iterum enim in fine mundi suscipiet & amabit, ubi subiequitur Ecclesia & dicit, Apprehendam te, &c.

NICOLAUS DE LYRA.

C A P. VIII.

Dicitur.

Quis mihi dei. Hic ultimo describitur ecclesiae Christi participatione. Et diuiditur in duas partes. quia primo ponitur huius pacis desiderium. secundo, complementum, ibi: *Soror nostra*. Prima adhuc in duas, quia primo desiderium hoc ponitur. secundo ad eius complementum ratio inducitur, ibi: *Sub arbore malo*. Circa primum sciendum, quod in prima ecclesia, ecclesiae & eius ministris iniuriarum multarum intuebantur & opprobria. unde Maximianus Augustus ecclesiam a beato Marcello consecratam fecit stabulum publicum, & beatum Marcellum deputauit ad custodiam animalium, propter quod sponsa petit ab his & consimilibus per pacem ecclesiae dandam liberari, dicens.

1 *Quis mihi det te fratre meum*. ratione humanitatis assumptae.
2 *Surgentem vbera mea*. id est, virginis Mariae, quae non solum dicitur mater Christi, sed etiam totius ecclesiae. Quod autem hic locus intelligatur de Christo ad literam, patet per translationem Chaldaeam apud Hebraeos autenticam, quae sic habet: In illo tempore quod rex Messias reuelabit se ecclesiae Israel, dicent ei filius Israel: tu eris nobis ad fratres: sed Iudei moderni expectant hoc futurum, quod iam diu est praeteritum.

3 *Et inueniam te solum foris*. latrina honoratum. Per hanc autem dictionem solum, non excluditur pater & spiritus sanctus, quia tres personae adorantur una adoratione, quantum est una diuinitas: sed per hoc solum, excluditur idolorum seruitus.

4 *Ferui*. id est, manifeste absque infidelium timore, quod postea fuit impletum tempore Constantini imperatoris, qui concessit ecclesiis licite fabricari per totum imperium Romanum. Antea vero celebrabantur diuina in cryptis martyrum, & alijs locis occultis timore paganorum.

sentient, erit sub capite: quia per ea sustentata in praesenti contra D perturbationes mundanas quiescit, & quodammodo cum eo dormit: & dextera, id est, futura bona, id est, plena ipsius visio. *Amplebitur me*. id est, ita undique circumdabit, ut nullus turbo miseriae possit interuenire.

C A P. VIII.

Quis mihi det te fratre meum surgentem vbera matris meae: ut inueniam te solum foris: & deo seculari te, & iam nemo me despiciat? Apprehendam te, & ducam in domum matris meae, & in cubiculum genitricis meae. Ibi me docebis, & dabo tibi poculum ex vino condito, & multum malorum granatorum meorum. Leua eius sub capite meo, & dextera illius amplexabitur me. Adiuro vos filiae Ierusalem, ne suscitetur, neque euigilare faciatis dilectum, donec ipsa velit. Quae est ista quae ascendit de deserto

a Quia non debui immemor esse, quia secundum carnem frater meus est.
c Quibusque sabbatis diu locutus est inter sapientes interrogans & respondens.

a Legit vel si nageat.
b Ut cognoscam tuam humilitatis naturam.

a Quia iustus nullus est.
b Incipiam iungi fide, ut quandoque plene iungar nuptiarum tempore.

a Iam Gentilis non dicat me execratam & reprobam.
b Et exinde appropinquet velis auferre. c Alios docet o Iudeos.

a In multitudinem.
b In secretarium.

c Te mihi manifestabis, cognitionem tuam in me semper augebis, plus quam per leges & prophetas.

a Faciam te delectari.
b In conuersis multis virtutum & operum pigmentis.
c Et etiam calicem & exultationem in sanguine martyrum.

a Tunc erit. In hoc praesenti.

a Quandoque.
b In luacro regenerati & inde vni, quamuis imperfecti.

a Functu carnalium perturbationum.
b A quiete praecipua deuotionis: qua conspectibus sui conditoris altare delectatur.

a Quae digna.
b Gradibus virtutum ad gratiam peruenit.
c De prioris execratione.

a Quae digna.
b Gradibus virtutum ad gratiam peruenit.
c De prioris execratione.

ra enim est talis: at ipsa cum esset denigrata, propterea quod eam sol aspexisset, dealbata est & candoris sponsi particeps effecta, qui sicut lux existens, & reddidit & appellauit: & sanctus existens sanctam & fecit & nominauit, & cum sit resurrectionis, resurrectione dignam esse voluit, sic etiam albedinem suam illi communicauit. Quocirca adolescentulae eam contuentes, quae est, inquit, ista quae ascendit dealbata in riu super neputem suam? Ab ipso enim recta & quasi manu ducta ascendit in celum, & iter facit ad dilectum suum per firmam in ipsum fidem. Post haec sponsus illam ita compellat, *Sub pomo excitam te*.

Sub

5 *Et iam nemo me despiciat*. quia ante tempus Constantini multi contempnus fiebant ecclesiae, & eius ministris, ut dictum est, sed ipse lege ab eo promulgata prohibuit hoc fieri.

6 *Apprehendam te*. fidei deuotione.

7 *Et ducam*. id est, precibus meis faciam te venire per confessionem bonitatis tuae.

8 *In domum matris meae*. id est in ecclesiam beatae virginis consecratam, & etiam in consecratis alijs sanctis, quia totam cedit ad honorem virginis, cum in omnibus ecclesijs honoretur.

9 *Ibi me docebis*. reuelando secreta mysteria ecclesiae ministris, sicut pater in beato Syluestro, & in multis alijs sanctis doctoribus & praelatis.

10 *Et dabo tibi poculum ex vino condito*. id est, ex deuotione fidelium, quae placet Christo sicut vinum bibentibus ipsum.

11 *Et multum malorum granatorum meorum*. Per multum quod est vinum nouum, intelligatur deuotio nouiter conuersorum, quod fuit impletum tempore Constantini, cuius exemplo multi valde deuote receperunt baptismum.

12 *Leua e*. id est, sponsi.

13 *Sub capite meo*. q. d. tunc ostendet mihi amicitiam sicut sponsus ad sponsam praedilectam. Ex qua huius amicitiae continuatio est desideranda, & interruptio abhorrenda, ideo subditur.

14 *Adiuro vos filiae Ierusalem*. id est, personae de ecclesia.

15 *Ne suscitetur*. id est, quando sponsa obtinuerit quietem pacis, quod non faciatis aliquid unde sponsus offendatur, & sponsae requies interrumpatur: ut sic praedilectione prosperitatis suae dicatur.

16 *Quae est ista quae ascendit de deserto*. id est, de asperitate persecutionis tyrannorum.

Et

Delicij

a *Sub arbore.* Gentilibus admirantibus respondet, ille qui est pax nostra: qui fecit, utraque vnum, & admonet meminisse gratiae per quam ipsa erepta est, & aliorum congaudere salutem.

b *Suscitavi.* Quod fuit effectus magnae benignitatis, quia in illa arbore interius excacata fuit mater tua, ex quo dixit:

Sanguis eius super nos,

& super filios nostros.

c *Pone me, &c.* Po-

nimus Christum ut

signaculum super cor,

cum ea quae dixit, ita

discimus, quasi diui-

nae veraciter sint ver-

ba sapientiae. Sole-

mus signum aliquod

digito vel brachio al-

ligatum circumferre,

quo admoneamur il-

lius rei, cuius frequen-

tiorem habere volu-

mus memoriam. Po-

nimus, ut signum su-

per brachium, cum

ea quae fecit ita audi-

re & sequi studemus,

quasi verae sint exem-

pla virtutis.

d *Quia fortis est ut*

mors dilectio. Post cor-

ruptionem matris apte

subiungit de dilectio-

ne, ut non ex meritis

ostendatur data eccle-

sia.

Quia fortis est ut m.

Sicut mors separat animam a corpore, sic amor Dei a tem-

poralium amore.

e *Dura sicut infernus, &c.* Quia nullis hostium tentamentis a

nostra

nostra

nostra

nostra

nostra

nostra

nostra

nostra

nostra

nostra

nostra

nostra

nostra

nostra

nostra

nostra

nostra

nostra

nostra

nostra

nostra

nostra

nostra

nostra

nostra

nostra

nostra

nostra

nostra

nostra

nostra

nostra

nostra

nostra

nostra

nostra

nostra

nostra

nostra

nostra

nostra

nostra

nostra

nostra

nostra

nostra

nostra

nostra

nostra

nostra

nostra

nostra

nostra

nostra

nostra

nostra

nostra

nostra

nostra

nostra

nostra

nostra

nostra

nostra

nostra

nostra

nostra

nostra

nostra

nostra

nostra

nostra

nostra

nostra

nostra

nostra

nostra

nostra

nostra

nostra

nostra

nostra

nostra

nostra

nostra

nostra

nostra

nostra

nostra

nostra

nostra

nostra

nostra

nostra

nostra

nostra

nostra

nostra

nostra

nostra

nostra

nostra

nostra

nostra

nostra

nostra

nostra

nostra

nostra

nostra

nostra

nostra

nostra

nostra

nostra

nostra

nostra

nostra

nostra

nostra

nostra

nostra

nostra

nostra

nostra

nostra

nostra

nostra

nostra

nostra

nostra

nostra

nostra

nostra

nostra

nostra

nostra

nostra

nostra

nostra

nostra

nostra

nostra

nostra

nostra

nostra

nostra

nostra

nostra

nostra

nostra

nostra

nostra

nostra

nostra

nostra

nostra

nostra

nostra

nostra

nostra

nostra

nostra

nostra

nostra

nostra

nostra

nostra

nostra

nostra

nostra

nostra

nostra

nostra

nostra

nostra

nostra

nostra

nostra

nostra

nostra

nostra

nostra

nostra

nostra

nostra

nostra

nostra

nostra

nostra

nostra

nostra

nostra

nostra

nostra

nostra

nostra

nostra

nostra

nostra

nostra

nostra

nostra

nostra

nostra

nostra

nostra

nostra

nostra

nostra

nostra

nostra

nostra

nostra

nostra

nostra

nostra

nostra

nostra

nostra

nostra

nostra

nostra

nostra

nostra

nostra

nostra

nostra

nostra

nostra

nostra

nostra

nostra

nostra

nostra

nostra

nostra

nostra

nostra

nostra

nostra

nostra

nostra

nostra

nostra

nostra

nostra

nostra

nostra

nostra

nostra

nostrae salutis cura reuocari potuit, sicut infernus nullis mi-
serorum cruciatibus mitigatur, nec a seueritate suae senten-
tiae mutatur. Quanto austerior comparatio, eo acrior zelanti-
bus nos domini commendatur affectus.

f *Lampades eius.* Id est, corda fidelium, in quibus dilectio con-

tinetur ut in vase, sunt

igni, quia intrinsecus

feruent Dei & proxi-

mi dilectione. Sunt

etiam flammae, quia

exteriori lucent operi-

bus iustitiae. Haec lam-

pades non extinguun-

tur in aduentu sponsi.

g *Aqua multa non po-*

Quia domus quae su-

pra petram charitatis

fundata est, irruenti-

bus fluminibus non

potest cadere.

h *Flumina.* Tenta-

tionum, quae vel visi-

biliter vel invisibili-

ter tentant corda fi-

delium.

i

Est hec ecclesia & tenera ad nouam dilectionē retinendam. **A** *Soror nostra paruula.* Ecclesia antequā cū esset per incrementa virtutum infirmis auditoribus non pōt praebeere vbera prae-dicationis. Adulta dicitur, quā verba Dei copulata, sancto re-pleta spiritu per prae-dicationis ministerium in filiorum con-ceptione laetatur, quos exhortādo par-turit, conuertendo parit.

Quid faciemus sorori nostrae in die quando alloquenda est? &c.

R. Da. Alloquitur Ecclesiam, alloquitur Dominus animam quamque electam cū eam de salute perpetua siue per oculatam sui spiritus illustrationem, seu per apertam predicationum vocem admonet: in qua videlicet allocutione mensuram virtutum no-

strarum superna pietas inspicit, ac pro modulo capacitatis humanae sua dona largitur. **A**it ergo. *Quid faciemus sorori nostrae in die quando alloquenda est?* Ac si aperte dicat, Parua quidem numero est Ecclesia gētiū & necdum ad subeundum verbi ministerium sufficit. Quid er-
gō tibi videtur, o synagoga, eī ga curā eius sororis videlicet nostrae esse faciendum tempore illo quo illam per Aposto-
los meos, Apostolorumq; successores alloqui expero? Vtrū
quasi paruula adhuc, parua illi secretorum caelestium arca-
na cōmittamus sū iam maiorem eā per augmenta redda-
mus, quatenus bene proficiens, perfectiorū possit capax esse
virtutum? cui tacenti, & quid ipse velit potius auscultanti
cōmū quid fieri deceat aperit, ica subiiciēs. *Si murus est, &c.*

Theodoretus. Sancti illi prophetae, qui in veteri testa-
mento praesisterunt, cum sponsam spirituali aetate paruulam
& papillis imperfectis adhuc atque reconditis cernerent, vt
nuptiarū conciliatores, atq; internuncij secum ipsi sic, vt ar-
bitror, loquebantur. Quando rex sororē nostrā iam in spon-
sam est accepturus, quae parua est atq; vberum experts, neq;
enim vim habet prolificam, nec doctrinae lac aut solidum ei
bum pōt egentibus subministrare, quid facio opus sit nobis
est cogitandū. Cum igitur magno regi copulanda sit, & tan-
quam mutus futura domus ipsius, vt curet & custodiat ea q̄
intus sunt, & tanquā ostiū ea quae recondita fuerint, conser-
uet, tanquā super muro quidē adificemus argentea propu-
gnacula, hoc est, eloquia rōne ipsiendentia. *Eloquia enim Do-*

mini eloquia casta, argentum igne examinatum, probatum terrae vt in
ipsis consistens holies sagittis petat, & insidias struentes
persequatur. Ipsi autem, vt ostio, tabulas easque cedrinās,
quae peccati corruptionem suscipere nequeāt, imponamus,
putredinis enim experts est cedrus.

a Qui curam adhuc docendi sibi plant.

b Ex suis.

c Ex suis. Erant ne ad eam consilium mandati, adiutores mei?

a paruula, & vbera non habet. Quid faciemus sorori no-

a Hoc tempore.

b Non enim in statuam introducit, sed interim paranda.

c Tunc, & quid ipse velit aut, aliam, quid fieri debet aperit.

b strae in die, quando alloquenda est? Si murus est, adifi-

a Inuincibiles sententiae diuino eloquio lucidas.

c cemus super eum & propugnacula argentea. Si ostium

a Cōiungamus & cōsolidemus vel ornemus.

b Quorum odor fugat serpentes.

c Perfectos viros

d bene delatus & planos adiungendos.

e Ecclesia.

d est, & compingamus illud tabulis cedrinis. Ego mu-

a Genua claritas virtutis lapidibus compacta.

b Altiores, licet turris murum excedit, sic qui lac dant alijs.

e ris, & vbera mea sicut & turris: ex quo facta sum

a A quo longius recesseram.

b Gratis oblata, non emptam.

c Gratanter accipiens.

d Vniuersa ecclesia.

f coram dō, quasi pacem réperiens. Vineā fuit & pa-

b Si murus est, &c. Si inuictus fuerit aliquis qui ab incurSIONIBUS errantium possit alios defendere, armis ne-quitiae fortiter resistēdo, vel naturae ingenio munitus, vel phi-
losophica scientia im-
butus diuinis scriptu-
ris eum informemus.
c Si ostium. Si quis est non adeo imbutus ad repellenda haeretico-
rum sophismata, sed tamen simplicitate si dei, intrare volentib⁹ in atria patris celestis, potens pandere

rectam viam praedicando & paruulos imbuendo, proponamus ei inaccessibilia priorum virorum exempla, quibus suum melius impleat officium.

d Ego murus. Iam loquitur communitet de tota ecclesia ex apostolorū fundamento incepta, quia ex tunc fuerunt vbera in ecclesia vsque ad nouissima tempora.

Ego murus. Audiens ecclesia hae consilia vel promissa sui redemptoris, iam non alter alterum expectat, sed quisque pro se responderet voce deuota.

e Ex quo. Hec oīa non à me habere potui, sed ex quo mihi donū suae pacis per verbum suae reconciliatonis largitus est.

f Quasi pacem. Benedico pacē reperies, quia in ea pace quā dixi, iuxta pacifico Christo vinea instituta: quae olim à lege & prophetis est pre-nuntiata. Quae pax non vnā tantū gentē Iudeorū continet, sed hēt multos populos de toto mundo collectos nō aliquibus hominū meritis, sed sola pace, quā inter Deū & hoīem facere venit: Cuius vineae, quā dñs cura est: & quia vult est hoībus, vt eius participes fiant, recte subditur.

g Vineā fuit pacifico in ea quae habet populos. **Greg.** Ipse pacificus noster esse dī, quia per ipsum Deo omne genus humanū reconciliatū est. Huic pacifico vinea fuit, quia in labore preceptorū carnalium synagogam plantauit, de qua dī, *Vinea Domini Sabaoth domus Israel est.* Quae vinea in ea quae hēt populos extitit, quia in lege posita est, quae multos populos ad se collegit. De quibus populis dī, *Populi meditati sunt inania.* Hāc vineā custodibus tradidit, quia synagogam Moysi

& ceteris

NICOLAYS DE LYRA.

1 Paruula, id est, humilis & abiecta inter homines huius seculi: & hoc fuit vsque ad tempus Constantini.

2 Et vbera non habet, id est, libertatem effundendi lac sacre doctrinae per fidei catholice predicationem, quam tunc ecclesia non audebat publice praedicare, sed tantum in occulto docere, exceptis aliquibus perfectis, qui pro predicatione fidei vltro se offerebant morti.

3 Quid faciemus. Per hoc intelligitur pater & spiritus sanctus operari cum filio. Opera enim trinitatis sunt indiuisa.

4 Sorori nostrae in die quando alloquenda est, id est, a principibus aduocanda est, sicut patet de Constantino, qui beatum Syluestrum papam cum clero suo aduocauit, vt per eum conseruetur corporis & animae sanitatem. Et simile fecerunt eius exemplo multi principes & potentes per orbem terrarum.

5 Si murus est. Accipitur hic si, pro quia, quasi dicat quia murus est fortis contra persecutiones, & hoc ratione perfectorum, quorum meritis, subueniendum est imperfectis, ideo subditur.

6 Adificemus super eum propugnacula argentea, id est, adiungamus ei per susceptionem fidei principes ad defensionem infirmorum. In Hebræo habetur: Adificemus super eum palatium argenteum, per quod idem designatur quod per propugnacula, quia per palatium etiam secundum communem modum loquendi intelligitur regalis potentia. Et dicitur argenteum, quia Constantinus & alij principes in promotione ecclesiae multum expenderunt argentum.

7 Si ostium est, id est, quia ecclesia est ostium, per quod ingreditur

ditur ad celeste regnum.

8 Compingamus illud, id est, fortificemus.

9 Tabulae cedri, id est, doctoribus sacris, qui dicunt cedri propter scientiae & vitae eminentiam & fidei integritatem, sicut cedrus est arbor valde alta, & à vermibus non perforatur. Ali-
ter potest etiam exponi: Si murus est, &c. id est, quia vsque
nunc ecclesia fuit parua & depressa, eleuamus eam ad statū
honorificum & magnum. Et quia ecclesia de huiusmodi be-
neficijs fuit grata, ideo subditur in eius persona.

10 Ego murus. propugnaculis munitus per potentiam principum, tamen ex dono Christi principaliter.

11 Et vbera mea sicut. Sicut praedictum est, per vbera sponse intelligitur lactis copia sacrae doctrinae, quae abundauit à con-
uersione Constantini, quia ex tunc ecclesia habuit libertatē
publice praedicandi & docendi. Et quia hae doctrina non so-
lum est ad informationem morum, sed etiam ad confuta-
tionem infidelium & haeticorum, ideo subditur.

12 Sicut turris. De qua dicit magister sententiarum: Fidem nostram Dauidicæ turris clypeis munire, vel potius munitam ostendere studuimus, sicut supra allegatum est de do-
ctoribus veteris testam. cap. 4.

13 Ex quo facta sum coram eo. Iuxta tpe Constantini, qui tertia die sui baptismi legē promulgauit, vt quicunq; iniuriā faceret Christiano, bonorū suorū mediam amitteret facultatē.

14 Vineā. Hic consequenter ponit ecclesiae pacem habētis ampliatio: & primo quantum ad multiplicationē credētium, cum dicitur: Vineā, id est, ecclesia vt supra dictum est. 7. cap.

15 Pacifico. id est, Christo, qui per sanguinem suum omnia pacificauit, quae in caelis sunt & in terris, Col. 1.

A & ceteris patribus custodiendam subiecit. De qua bene subditur, *Vir affert pro fructu eius mille argenteos.*

a Tradidit eam custodibus. Sequitur vox ipsius pacifici, qui ostendit quantam curam habeat de hac vinea, & quid sua relinquendis in aeternum cōseruet, & quid singularis pramij doctoribus eius disponat.

* Beda. Custodes namque Ecclesie, prophetarum Apostolorum Apostolorumque successores qui diuersa mundi ætate regimini illius superna iussione dati sunt: custodes sunt exercitus militie celestis, qui omni tempore seculi labentis pro Ecclesie statu curam gerunt, ne malignorum vel hominum vel spirituum irruptione turbetur. Vir

B autem pro fructu huius vinee mille affert argenteos: quia perfectus quisque pro acquisitione regni celestis cuncta que mundi sunt relinquit.

b Mille tui paci. Pretium perfectum quicquid habet. Per mille perfectio, per argentum omne mundanum accipitur, quod quidem aliquando paruum est in re, sed magnū deuotione.

Mille tui paci. Eadem perfectio que per mille significatur, etiam per ceterum notatur, quia uterque numerus perfectus, & idem valet ducenti, quam si diceret duo millia.

Mille tui paci. Idem est argentei & pacifici: quia pecunia pro Deo erogata, pacem inter Deum & hominem conciliat.

* Greg. Qui sunt isti pacifici, qui mille dicuntur esse & ducenti, nisi illi superiores argenteis, quo dum perfecte imitimus, pacem per eorum distributionem cum sanctis nobilissimis acquirimus? Unde & in Euangelio Dominus precipit, *Facite vobis amicos de mammona iniquitatis, ut cum defeceritis, recipiant vos in æterna tabernacula.* Sed quid per ducentos intelligimus, nisi duplicem retributionem quam acquirimus dum in hoc mundo perfecte pro Christo omnia bona contemnimus?

c *Quæ habitas in hortis.* Ecclesia vel quilibet fidelis anima in hortis habitat, que iam viriditate spei & bonorum operum est repleta. Sicca quippe est spes huius mundi, quia omnia que hic amantur, cum festinatione arescunt. Que ergo in hortis habitat, oportet ut sponsum vocem suam audire faciat, i. tantum bona prædicationis emittat, in quantum ille delectatur quem desiderat, quia amici auscultant, videlicet omnes electi, qui ut ad celestem patriam reuiuiscant, verba vite audire desiderant.

Quæ

NICOLAUS DE LYRA.

1 *In ea. s. vrbe quæ habet populos. i. Roma, in qua habitabant aliqui de omnibus terrarum populis, vel quia omnes populi Romano imperio, cuius caput est Roma, erant subiecti. vñ dicit Leo Papa in sermone apostolorum Petri & Pauli. Dispositioni diuini operis maxime congruebat, ut multa regna vno cōfunderentur imperio, & cito peruios haberet populos prædicationis generalis, quos vnus tenebat regimen ciuitatis.* **2** *Tradidit eam custo. i. beato Petro & eius successoribus.* **3** *Vir affert.* Vel ille intelligitur Constantinus, qui fuit victoriosus contra hostes imperij Romani, de quibus triumphauit, & contra hostes generis humani, s. demones quos per fidem superauit & ipse. **4** *Pro fructu eius. i. pro fructu ecclesie multas & magnas fecit expensas, quæ per mille argenteos hic designantur. Vel potest dici, quod hic ponitur singulare pro plurali. s. mille pro multis milibus, sicut Exo. 8. f. Veni musca grauissima. i. multitudo muscarum.* **5** *Vinea mea coram me est.* Mutatur hic modus loquendi à tertia persona ad primam, de domino huius vinee, qui est ipse Christus: de quo dictum fuerat in tertia persona. *Tradidit eam custodibus.* Et ne credatur, quod per hanc traditionem dimiserit ecclesie custodiam, id dicit. *Vinea mea coram me est. i. ad eius custodiam præsentialem & principaliter ad sisto. pp. quod dicitur in Psal. 126. a. Nisi dominus custodierit ciuitatem, &c. pp. quod de hac custodia multo maiores gratie debentur Christo, quam prælatis ecclesie, id subdit sponsa. **6** *Mille tui pacifici.* Tui pacifici sunt genitui casus singularis numeri: patet per litteram Hebraicam, quod talis est: Mille tibi pacifico. & est sensus, quod sicut mille est maior numerus quam ducenti, sic maiores gratie debentur Christo, qui pacificus hic dicitur de cōseruatione ecclesie, quam prælatis qui sub eo custodes sunt huius vinee, & honor exhibendus prælatis cōuenienter intelligitur per ducentenarium, sicut illud Apostoli. i. ad Timotheum. 5. cap. Qui bene præstant presbyteri duplici honore habeantur.*

Quæ habitas. Et quandoquidem unicuique apud me reueratur pro meritis pramij, & duplex retributio doctoribus. ergo dum adest tempus merendi, dum differtur dies nuptialis, quantum valet vnusquisque, in cultura huius vinee persistat.

d *Amici.* Id est, angeli quos adiutores tibi dedi, & spiritus iustorum, qui iam cum Deo sunt, & pro fratribus orant.

e *Fac me audire.* Exigo à te ut habites, nullo tumultu discessura, postea etiam exigo, ut vocem tuam me audire facias.

f *Fuge dilecte.* Annuens ecclesia respondet, quando diu vis abest: differ præsentiam tuam, ego spe longanimitatis quicquid preceperis, patiar vel faciam.

g *Fuge dilecte.* Non opor- tando loquitur, quis

enim optet eum quem diligit fugere, sed memor sue conditionis illius voluntati consentit.

Fuge dilecte. Quasi: Tu quidem qui ex carne cōprehensibilis factus es, ex diuinitate tua intelligentiā nostri sensus excede, & in teipso nobis incōprehensibilis permane. Hoc clamat ecclesia domino spiritu prophetico, postquam mortem & resurrectionem domini ascensionemque descripsit. Fugere nos dicitur, quando id quod reminisci volumus, non occurrit: quando id quod volumus, memoria non tenemus.

g *Assimilare.* Ita fuge, ut creberrime per gratiam cōpunctionis fidelium cordibus appareas, qui sunt montes aromatum: quia de- spectis orbibus cupiditatibus, & purgatis vitijs, amore celestium tenentur, & virtutum odore fragrant, & bonus odor Christi sunt.

* Greg. Fugiens reprobos dilectus montes aromatum petit, quia peruersos dimittens, sanctas animas visitare non desistat, quæ & per contemplationem excelsæ sunt & per confectio- nes virtutum odorifera vnguenta secum ferunt. Super hos montes dilectus capre & hinnulo ceruorum assimilatur, quia in cordibus sanctorum virorum manifestatur quam pia charitate humanitatem pro nobis assumpsit. Qui dum ex patribus antiquis natus fuit, quasi ex ceruis hinnulus, sicut dictum est superius, venit. Qui dum esset diues, pauperem se, ut nos ditaremur fecit: & dum esset super omnia excelsus, humilitatem nostram ineffabili dignatione suscepit. Cui immensas gratias quoadusque viuimus, reddamus: cui pro nobis in mortem traditus & resurgens in immortalitatem, nos ipsos & corpus debemus: Qui viuunt & regnat cum Deo patre, &c.

CAP.

habeantur. Inferioribus autem simplex ceterarius prouideat reddendus, Mat. 19. d. Centuplum accipiet. **7** *Quæ ha.* Hic vltimè ponitur finalis conclusio, quod stat in hoc, quod ecclesia de presenti miseria tollatur, & ad celestem gloriam transferatur. Quod fit partialiter in presenti, quantum ad sanctos, qui ad gloriam assumuntur. Sed generaliter fiet peracto iudicio finali, cum Christus tradiderit regnum Deo & patri. 1. ad Cor. 15. Ad hoc igitur desiderandum & petendum spiritus inducit sponsam dicens. *Quæ habitas in hortis. i. in ecclesijs per orbem dispersis, qui sunt horti, quia in eis fideles sunt plantati, & qui ad litteram frequenter arbores circa ecclesias sunt plantati.* **8** *Amici auscultate.* i. angeli, ad quorum cōfortium fideles tui sunt transferendi, & de tua salute solliciti, desiderant audire tuas omnes deuotas, id subdit. **9** *Fac me audire vocem tuam.* i. tui desiderij expressio nō in oratione deuota, quam cōsequenter profert sponsa dicens. **10** *Fuge dilecte mi.* Per hanc fugam non intelligitur receptus dilecti ab ea, cum dixerit supra cap. præcedenti dicens. *Ego dilecto meo & ad me conuersio eius,* per mutuam inhaesionem, & inseparabilem illud Apostoli ad Romanos. 8. g. *Quis nos separabit à charitate, quæ est in Christo Iesu, &c.* sed per eam intelligitur velox translatio sponsæ cum sponso ad celestia, quod summe desiderat & petit in omnibus suis ecclesijs, ut patet in officio Ecclesiastice. Et per tale modum exponitur hanc fugam Rab. Sa. trahendo tamen litteram à errore Iudaicū, dicens, quod plebs Iudaica per hoc petit liberari à captiuitate ista in qua est modo, per Messiam futurum. Sed hæc expositio fundatur super falsum fundamentum, ideo bene exponitur modo prædicto, ut sit sensus. *Fuge dilecte mi. i. educ me tecum de miseria presentis seculi.* **11** *Et assimila me.* i. fac istud velociter. **12** *Super montes arom.* i. transferendo me tecum ad celos, qui dicuntur montes, Psal. 120. a. *Leuaui oculos meos in montes.* &c. qui dicuntur hic montes aromatum, quia ibi est suauissima requies electorum. Ad quam nos perducatur qui cum patre & spiritu sancto viuunt, & regnat in secula seculorum. Amen.

Postilla